

**НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНОЇ
ПОДАТКОВОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ УКРАЇНИ

**Матеріали
науково-практичного
інтернет-семінару**

20 травня 2015 року

м. Ірпінь

*Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є.Жуковського «ХАІ», м. Харків
Національний транспортний університет, м. Київ
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
Національний університет харчових технологій, м. Київ
Національний університет цивільного захисту України, м. Харків
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, м. Харків
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
Полтавський національний технічний університет ім. Ю.Кондратюка
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна
Дніпропетровська державна фінансова академія
Київський економічний інститут менеджменту
Київський фінансово-економічний коледж НУДПСУ*

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ УКРАЇНИ

**Матеріали
науково-практичного
інтернет-семінару**

20 травня 2015 року

Ірпінь – 2015

Культура безпеки та цивільний захист у сучасних реаліях України:
Матеріали науково-практичного інтернет-семінару, м. Ірпінь, 20 травня 2015 р.
– Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2015. – 137 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Гусятинська Н.А.* зав. кафедри техногенно-екологічної безпеки,
д.т.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України;
- Желібо Є.П.* д.х.н., професор кафедри техногенно-екологічної безпеки;
- Авраменко Н.Л.* к.т.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки,
заступник завідувача з наукової роботи;
- Чорна Т.М.* к.т.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки,
заступник завідувача з навчально-методичної роботи;
- Сагайдак І.С.* к.т.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки;
- Жданова В.Г.* к.пед.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки;
- Олійник Л.В.* к.е.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки;
- Цимбалюк С.Я.* к.е.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки;
- Кочергін О.М.* ст. викладач кафедри техногенно-екологічної безпеки.

Матеріали учасників науково-практичного семінару подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів, їх відповідність вимогам чинного правопису і достовірність фактів та статистичних даних несуть автори.

ЗМІСТ

Авраменко Н.Л., Замогильна А.В.

Формування культури харчування студентів як складової здоров'я 6

Балагура О.О., Величко Ю.

Вища освіта України як складова культури безпеки в сучасних реаліях країни 13

Блискун Н.А., Мохунь М.Г., Мяло В.М., Цина А.Ю.

Державне регулювання у сфері управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру 15

Богатов О.І.

Вплив військових конфліктів на людину та навколишнє середовище 20

Богатов О.І.

Формалізація розпізнавального процесу прийняття рішення оператором 22

Богатов О.І., Попов В.М.

Автотранспорт і екологічний ризик здоров'ю населення та стану навколишнього середовища 25

Гусятинська Н.А.

Сучасні підходи до формування системи управління охороною праці в органах ДФС України 28

Гущак Ж.М.

Педагогічні нововведення у процес формування в студентів культури безпеки 34

Діденко К.Ю., Черниш Ю., Дроботенко О.О., Цина А.Ю.

Зарубіжний досвід правового регулювання у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій 37

Древаль Ю.Д.

Участь Міжнародної організації праці у формуванні та вдосконаленні культури охорони праці 41

Євтюкова І.О.

Екологічна сертифікація підприємств сільського зеленого туризму в Україні як запорука збереження довкілля та пропаганда здорового способу життя

45

Єременко В.О., Капустян О.В., Розсошко Я.А., Цина А.Ю.

Небезпечні чинники соціального характеру

48

Каржевська О.М., Чорна А.І., Шульга О.С., Арсеньєва Л.Ю.

Вплив біорозкладальних пакувальних матеріалів на навколишнє середовище

51

Карманний Є.В., Ковжого С.О., Ганжа О.Г.

Організаційні аспекти удосконалення інститутів громадянського суспільства в сучасних реаліях впливу екологічної політики України на безпеку людини і територій

53

Клеєвська В.Л., Кручина В.В., Поліщук О.О.

Значення навчання та проінформованості населення у цивільному захисті

58

Кочергін О.М.

Формування культури безпеки праці

60

Любченко А., Яріш К.С., Поляков С.В., Цина А.Ю.

Економічні механізми регулювання у сфері техногенної безпеки

63

Молодцов В.А., Лазутський А.Ф., Писарєв А.В.

Стимулювання впровадження культури охорони праці як складової культури безпеки при захворюваннях органів дихання внаслідок професійної діяльності

66

Молодцов В.А., Лазутський А.Ф., Тузіков С.А.

Культура охорони праці – ключовий фактор у запобіганні насильству на робочому місці та складова культури безпеки

72

Пономаренко Г.В., Корнус О.Г.

Культура безпеки при управлінні навчальним закладом

76

Сагайдак І.С.

Стан гідродинамічної безпеки в Україні

80

Сагайдак І.С., Олейник Л.В. Безопасность современных косметических средств	85
Сірий-Козак Г.О., Мелащенко М., Слесар Н.І., Цина А.Ю. Державне регулювання захисту суспільства від шкідливих наслідків господарювання ліцензуванням суб'єктів господарювання	91
Слободян О.П., Заєць В.А., Нецадим Л.П. Вплив електромагнітного випромінювання на здоров'я людини	96
Смирнов В.А. Бифуркационные изменения в современном образовании: культура и культурные формы (категории)	99
Стрілець В.М., Ковальов П.А., Марусін Д.В. Особливості рятування потерпілих із непридатного для дихання середовища	106
Тимченко Г.М., Тимченко А.М. Методика викладання дистанційного курсу «Безпека життєдіяльності» для студентів класичного університету	109
Туровська Г.І. Культура безпеки – основна складова формування безпечного й здорового виробничого середовища	113
Цимбалюк С.Я. Соціальні аспекти екологічної економіки в екобезпечному розвитку держави	116
Чернета В.М. Сучасні напрями та засоби формування культури безпеки молоді України	120
Чмир А.І. Моббінг на робочому місці	124
Чорна Т.М. Стан захисних споруд цивільного захисту в Ірпінському регіоні	131

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я

*Авраменко Н.Л., к.т.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки;
Замогильна А.В., студентка II курсу, гр. ОБ-13.1
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь*

*«... не варто безладність в їжі виправдовувати зайнятістю; здебільшого за поганим харчуванням стоїть лінь і відсутність культури харчування...»
(О.Зайцева, дієтолог)*

У 80-х рр. минулого століття експерти ВООЗ визначили орієнтовне співвідношення різних чинників забезпечення здоров'я сучасної людини, виділивши, в якості основних, чотири похідні: стан системи охорони здоров'я (10 – 15%); стан навколишнього природного середовища (20 – 25%); генетична спадковість (15 – 20%); спосіб життя (50 – 55%), однією зі складових якого є харчування [1]. Харчування – це провідний фактор у збереженні здоров'я людини, який забезпечує ріст і розвиток організму людини, створює умови для адекватної адаптації навколишнього середовища, особливо коли йдеться про молодий організм.

Для підтримання своєї життєдіяльності людина повинна вживати їжу. Але для нормальної життєдіяльності, збереження свого здоров'я наше харчування має бути раціональним. **Раціональне харчування** (ratio (з лат.) – розумний) – це фізіологічно повноцінне харчування здорових людей із врахуванням їх віку, статі, характеру праці та інших чинників [2], вимогами до якого є:

1) харчовий раціон:

- енергетична цінність раціону повинна покривати енергозатрати організму;
- належний хімічний склад – оптимальна кількість збалансованих між собою поживних речовин;

- висока засвоюваність їжі, яка залежить від її складу і способу приготування;
- високі органолептичні властивості їжі (зовнішній вигляд, консистенція, смак, запах, колір, температура);
- різноманітність їжі за рахунок широкого асортименту продуктів і різних прийомів їх кулінарної обробки;
- здатність їжі (склад, об'єм, кулінарна обробка) створювати відчуття ситості;
- санітарно-епідемічна безпечність;

2) режим харчування:

- час і кількість прийомів їжі;
- інтервали між ними;
- розподіл харчового раціону за енергоємністю, хімічним складом та масою по прийомах їжі;

3) умови прийому їжі:

- відповідна обстановка;
- сервіровка столу;
- відсутність відволікаючих від їжі факторів.

Ключ до здорового життя – це споживання здорової їжі. Їжа здорова, якщо вона [3]:

- *максимально натуральна*, тобто без переробки (відварне м'ясо або риба замість ковбаси та сосисок; кефір замість йогурту з наповнювачами; вода або чай замість готових напоїв або соків і т.д.);
- *різноманітна*, забезпечує організм різними поживними речовинами;
- *низькокалорійна*, але така, що містить багато цінних компонентів (шматок вареного нежирного м'яса або риби та салат замість випічки або солодощів, в яких багато «порожніх» калорій);
- *насичена вітамінами та фітохімічними речовинами*: фахівці радять вживати різнокольорові овочі (моркву, буряк, селеру, перець, помідори, капусту, шпинат, салат), ягоди (в т.ч. заморожені), фрукти (перевагу надавати

кислим – ківі, цитрусовим, яблукам і т.д.); фітохімічні речовини є природними антиоксидантами, які захищають клітини організму від інфекцій, передчасного старіння, мутацій та розвитку раку;

- *насичена омега-3 жирними кислотами*, які мають протизапальні властивості, запобігають налипанню холестеринових «бляшок» на стінках артерій, покращують роботу нервової системи, сприяють хорошій концентрації уваги, пам'яті, зору, попереджують розвиток нервових психічних захворювань, незамінні у комплексному догляді за станом шкіри, волосся та нігтів;

- *насичена клітковиною* (норма – 20-30 г/добу) (клітковина виявляє детоксикуючі та антиканцерогенні властивості; завдяки високій поглинаючій здатності зв'язує та виводить токсини, надмірну кількість холестерину, цукру; нормалізує масу тіла, створює відчуття ситості);

- *вживається невеликими порціями* (250 мл/жінки і 300-400 мл/чоловіки); невелика кількість їжі, добре прожованої, повністю обробляється ферментами та максимально засвоюється, зменшуючи умови для процесів бродіння, гниття та аутоінтоксикації у кишечнику;

- *приймається кожні 3-4 години* (чим більше ми пропускаємо прийоми їжі, тим більше сповільнюється обмін речовин, що сприяє накопиченню невикористаних організмом калорій у вигляді запасів жиру, зайвій вазі та ожирінню); обов'язковим має бути сніданок – він дає енергію мозку, поживні речовини для роботи всіх органів, нормалізує обмін речовин;

- *з помірною кількістю солі* (сіль сприяє спазму дрібних та великих судин, підвищенню кров'яного тиску та затримці рідини в організмі; норма солі – приблизно 1 чайна ложка в день).

Спроби визначити, які продукти є кориснішими, робляться вченими постійно. Так, наприклад, газета «The Daily Mirror» та німецький журнал «Focus» опублікували свої списки топ 10-ти найбільш корисних продуктів харчування [4], що є, на думку вчених, найбільш корисними для організму (рис.).

<i>Найбільш корисні продукти харчування</i>		
<i>за версією журналу «Focus»</i>		<i>за версією газети «The Daily Mirror»</i>
Яблука	1.	Шпинат
Риба	2.	Коричневий рис
Часник	3.	Курятина
Полуниця	4.	Лосось
Морква	5.	Банани
Перець	6.	Курячі яйця
Банани	7.	Молоко
Зелений чай	8.	Чорниця
Соя	9.	Зелень
Молоко	10.	Часник

***Рис. Найбільш корисні продукти
(за версіями газети «The Daily Mirror» та журналу Focus)***

Правильне харчування – одна з невід’ємних умов збереження здоров’я. Мабуть, найпростіше, що ми можемо зробити в даному відношенні, – це відмовитися від вживання продуктів, що заподіюють шкоду нашому організму. Або, хоча б, мінімізувати їх кількість в нашому раціоні. Наводимо *перелік 10-ти найбільш популярних шкідливих продуктів* [5]: жувальні гумки; солодоші; ковбасні вироби і псевдом’ясні фарші; копченості та напівкопчені продукти; оцет, перець, гірчиця та інші гострі та кислі приправи; чіпси і картопля «фрі»; майонез та кетчуп; солодкі газовані напої; соуси та маринади; сухарики.

Крім шкідливих продуктів у людини виробляються і *шкідливі звички*, серед яких [6]:

- їжа як спосіб зняти стрес;
- їжа про запас (при харчування 1-2 рази на день організм відчуває голод упродовж усього дня; краще харчуватися частіше і невеликими порціями (4-6 разів на день));
- їжа «на ходу» (результатом харчування поспіхом і будь-де є різні гастроентерологічні розлади);

- їжа «під телевізор» (в результаті людина вживає зайві порції, їжа погано засвоюється);
- їжа «на автоматі»;
- швидка їжа (навіть невеликі порції такої їжі містять багато солі, харчових добавок, шкідливих трансжирів).

Фактичне харчування студентів характеризується надмірним вживанням зернових продуктів, тваринних жирів, цукру, кондитерських виробів поряд з недостатнім споживанням м'ясних, рибних, молочних продуктів, рослинних олій, овочів. Дефіцит білків у раціоні студентів становить 17-30%, тільки у 22% дівчат та у 10% хлопців загальний вміст білку в раціоні харчування відповідає оптимальній кількості. Вживання жирів перевищує норму на 25 %, при цьому частка рослинних складає всього 44% від норми. Рівень споживання вуглеводів в більшості випадків нижчий за фізіологічні норми. Низький рівень глюкози в крові в поєднанні з інтенсивною розумовою працею може приводити до появи головного болю, зниження працездатності, пам'яті та уваги [7].

За результатами опитування студентів: 30% – взагалі не снідають; 25% – харчуються два рази на добу; 40% – не обідають, чи не завжди обідають; 22% – не вечеряють; 60% – рідко вживають перші та гарячі страви, надаючи перевагу перекусам [8].

Про, студентів, прийнято говорити, що вони вічно голодні: то стипендії не вистачає, то часу, щоб нормально поїсти або лінь готувати – от і споживають, в основному, фастфуди. Чим же харчуватися студенту, щоб шлунок був ситий-здоровий, у гаманці не гуляв вітер, а приготування їжі не «з'їдало» весь вільний час? Що ж радять вживати фахівці вічно голодному і зайнятому студенту [9]?

1. На сніданок добре їсти кашу. Геркулес, ячна, суміш злаків, гречана, рисова, кукурудзяна, пшенична – в якості сніданку підійде будь-яка. Каші поживні, містять безліч вітамінів, клітковини і досить швидко готуються. До каші можна додати шматочок риби або м'яса, або ж просто відварити яйце.

2. Гаряче раз на день – золоте правило. Якщо в обід немає можливості «похлебать» супчику, борщику або чогось подібного, це потрібно зробити вранці або ввечері.

3. В якості перекусу підійде кефір, ряжанка або питний йогурт. Але і це лише у випадку, якщо немає можливості повноцінно пообідати. У будь-якому випадку кефір або йогурт – це краще, ніж взагалі нічого не їсти, і краще, ніж гризти сухарі або чіпси. Але й кисломолочні продукти не повинні входити в систему, витісняючи обід.

4. Перекусом може послужити також бутерброд, яблуко, банан тощо. Але слід пам'ятати, що це – все-таки швидка їжа, яка є неповноцінною.

5. Корисно буде наситити раціон продуктами, які сприяють розумовій діяльності. Тому, необхідно вживати горіхи, рибу, капусту, пити какао.

Враховуючи студентський спосіб життя, дієтологи радять дотримуватися таких правил в їжі [10]:

- основний прийом їжі повинен припадати на першу половину дня і обід; слід уникати переїдання ввечері;
- якщо вирішив поїсти, то необхідно приділити цьому час: сісти і спокійно поїсти – не захоплюючи шматками за 5 хвилин весь обід;
- не варто налягати на каші з фруктами швидкого приготування, розфасовані порційно в пакетики; по-перше, вони не такі вже й дешеві, як для студентської кишені, а по-друге, в каші швидкого приготування безліч різних добавок, барвників та консервантів, які шкодять здоров'ю;
- вечеряти слід не пізніше 7 години вечора (вечеря о 24 годині за підручником може призвести до безсоння і болю в шлунку);
- у день потрібно випивати до 1,5-2 л рідини; заняття спортом припускають ще більше споживання рідини; дієтологи рекомендують вранці натщесерце випивати склянку або півсклянки теплої води, щоб поліпшити травлення, але це – за бажанням.

Отже, в будь-якому випадку кожна людина самостійно обирає що, скільки, коли і як їсти. Головне – постійно пам'ятати, що від цього залежить

стан нашого здоров'я, а відповідно – і якість життя. Щодо забезпечення безпеки життєдіяльності і здоров'я студентів, як майбутнього нашої нації, вкрай актуальним є поглиблення їх знань щодо культури, безпеки і принципів раціонального харчування. Адже підготовка майбутніх фахівців у ВНЗх включає в себе не лише професійне навчання, а й формування світогляду, який має принципи здоров'язберігаючої поведінки.

Список використаної літератури:

1. Вайнер Е.Н. Валеологія: Підручник, 2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://medu.pp.ua/valeologiya_738/valeologiya.html
2. Що таке раціональне харчування і з чим його їдять. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7days-ua.com/blogs/scho-take-ratsionalne-harchuvannya-i-z-chym-joho-jidyat/>
3. Скиталінська О. Вибираємо лише здорову їжу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsn.ua/blogi/themes/health_sport/vibirayemo-lishe-zdorovu-yizhu-333413.html
4. Корисні новини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://megasite.in.ua/21851-korisni-novini-alcgejjmer-katehin-omega-3.html>
5. Складено ТОП-10 найбільш шкідливих продуктів харчування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ilovemilk.info/news/skladeno-top-10-naybilsh-shkidlyvyh-produktiv-harchuvannya--792>
6. 6 шкідливих харчових звичок. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uwm.com.ua/node/2996>
7. Стеценко Н.О., Подобій О.В. Формування культури правильного харчування як складова культури безпеки студентів вищих навчальних закладів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3070/3/6269.pdf>
8. Маман С. Професійний підхід до проблеми харчування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrslovo.net/family-circle/lyusterko/14944.html>
9. Зайцева О. Диета для студента. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smachno.ua/dir/diets/6928.html>
10. ТОП-5 порад дієтологів: як правильно харчуватися офісному працівнику. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xvatit.com.ua/pravilne-xarchuvannya/1181-top-5-porad-diyetologiv-yak-pravilno-xarchuvatisya-ofisnomu-pracivniku.html>

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ КРАЇНИ

*Балагура О.О., доцент кафедри філософії та педагогіки;
Величко Ю.О., студентка I курсу, гр. ВП-1-1
Національний транспортний університет, м. Київ*

Основна цінність людини – її життя. Сьогодні сучасну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову. Тож в умовах, що склалися, на нове покоління й, відповідно на тактику й стратегію навчання, покладають найбільші сподівання щодо, перш за все, безпечного поступу нашої країни.

Сьогодні цілком очевидно, що освіта має не лише давати можливість майбутньої професійної самореалізації, а й гарантувати безпеку людської життєдіяльності, оскільки саме людський фактор виступає основною причиною виникнення небезпечних техногенних ситуацій. На нашу думку, низький рівень культури безпеки є основною причиною загострення проблем оточуючого середовища, що ставить під загрозу екологічну рівновагу та здоров'я нації.

Тож, чи забезпечує нас сучасна вища школа в Україні необхідними знаннями щодо культури безпечного життя?

Важелем до зростання якості людського капіталу, генератором нових ідей, запорукою динамічного розвитку економіки і суспільства в цілому є освіта, тому, аби вона ефективно виконувала свої функції, необхідне її оновлення з урахуванням світових тенденцій розвитку, які диктує сьогодення.

Але прикро визнавати той факт, що, незважаючи на рівень залученості до вищої освіти (Україна посідає одне з чільних місць серед країн Центральної та Східної Європи (73%)), відсоток смертей від нещасних випадків у нашій країні зростає і на сьогодні становить вже понад 15% людей від числа народжених.

У багатьох європейських країнах, у тому числі й в Україні, вища освіта вже перетворилася з певного привілею на соціальний стандарт. Сьогодні значна

кількість батьків і абітурієнтів, як в Україні, так і за кордоном, наділяє нинішню вищу освіту соціальною цінністю, притаманною їй у попередню епоху, таким чином, сприяючи подальшому зростанню масовості вищої освіти, завищуючи очікування щодо її результатів. Але отримання вищої освіти не гарантує в повній мірі фізичний комфорт, стабільність, стовідсоткове працевлаштування та захищеність в соціумі. Як наслідок – девіантна поведінка, що посилює можливість виникнення небезпечних для людини ситуацій.

Розширення систем вищої освіти у розвинутих країнах породжується об'єктивним попитом на вищу освіту, що існує в суспільстві. Вища освіта нині вважається необхідною (але дедалі більше – не достатньою) умовою отримання в майбутньому кращої роботи та просування вгору щаблями соціальної драбини.

Масова вища освіта, попри всі її вади й негативні наслідки, дедалі більше стає соціальною реальністю на зразок письменності або доступу до телефонного зв'язку чи Інтернету, тому доцільно було би знаходити механізми її ефективнішого використання в інтересах конкретних громадян та суспільства, і держави в цілому, спираючись на фактори безпечного існування.

Вища освіта має бути спрямована перш за все на виховання навиків не абстрактних, а більш наближених до реального життя, тому знання, які отримує студент мають бути не лише теоретичними, зокрема й навички з культури безпеки. Людина, яка отримала повну фахову освіту, має орієнтуватися на одвічні культурні цінності й стандарти, серед яких найголовнішою значимістю є життя, тому кожен має розуміти, що тільки він, у першу чергу, несе відповідальність за нього.

Враховуючи сучасну геополітичну нестабільність в Україні, проблема культури безпеки продовжує бути предметом уваги й складовою навчального процесу ВНЗ, а державними органами з регулювання безпеки у різних сферах має бути визнана одним із основних стратегічних напрямів їх діяльності.

Список використаної літератури:

1. Рошин С.К. Психологическая безопасность: новый подход к безопасности человека, общества и государства / С.К. Рошин, В.А. Соснин. – М.: Рос. монитор, 1995. – № 6. – Режим доступа: <http://www.bookap.by.ru/psywar/grachev/gl6>. – Назва з екрану.

2. Зоріна М.О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2010. – № 8. – С. 149-153.

УДК 331.461

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

*Блискун Н.А., Мохунь М.Г., Мяло В.М.,
студенти гр. ДВ-47 психолого-педагогічного факультету;
Цина А.Ю., д.пед.н., професор, зав. кафедри
виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка*

Забезпечення стабільної техногенної та природної безпеки держави розглядається її керівництвом, є основною складовою цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій (НС), а також як елемент державної безпеки, що є найважливішою функцією органів державної влади та суб'єктів господарювання. Сучасні тенденції зростання ризиків НС техногенного і природного характеру обумовлюють необхідність розвитку єдиної державної системи регулювання у сфері управління ризиками. Одним із пріоритетних напрямів безпечного розвитку суспільства є посилення рівня превентивності державної політики у сфері цивільного захисту населення і територій від НС при запровадженні кількісних методів їх оцінок із

застосуванням ефективного управління ризиками, як у фазі профілактики (прогнозування), так і у період ліквідації НС.

Метою даної роботи є аналіз та визначення дієвості існуючого становища в оцінці, регулюванні та управлінні ризиками виникнення НС техногенного та природного характеру; оцінка сучасних можливостей і потреб в заходах упровадження нової концепції управління ризиками; визначення механізмів та напрямів розвитку стратегії вимог державної політики у сфері управління ризиками.

Враховуючи світовий досвід, найбільш ефективним є управління ризиками, яке ґрунтується на досягненні певного рівня безпеки, балансу вигод і витрат в межах окремого об'єкта, території і держави в цілому.

Оцінка ризику є ключовою ланкою визначення рівня небезпеки, бо це процес визначення рівня ймовірності виникнення негативної події (аварії) протягом певного періоду та масштабності наслідків для здоров'я людей, майна та навколишнього природного середовища.

Управління ризиками – це необхідна умова ефективного управління сучасними складними системами типу «людина – технічна система – середовище». Головними системами цієї діяльності є визначення достатності превентивних заходів для забезпечення стійкості небезпечного об'єкту до зовнішніх впливів та оптимальний розподіл обмежених матеріальних і фінансових ресурсів.

На сьогодні механізми управління ризиками, спрямовані на зменшення їх значень, не набули широкого практичного застосування. Так, кількісна оцінка ризиків використовується лише в окремих областях, а саме під час аналізу безпеки атомних електричних станцій, декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки. Разом з тим недосконалі нормативно-правові, організаційні та технічні методи управління ризиками не дають змоги сьогодні досягти рівнів ризиків, що відповідають рівням економічно розвинутих держав.

Метою Концепції управління ризиками виникнення НС техногенного та природного характеру є запровадження сучасних методів управління ризиками

для зменшення кількості та мінімізації соціально-економічних наслідків НС, забезпечення досягнення гарантованого рівня безпеки громадянина і суспільства [1].

Управління ризиками повинне здійснюватися на таких принципах:

- прийнятності, який полягає у визначенні та досягненні у державі соціально, економічно і технічно обґрунтованих нормативних значень ризиків для населення, навколишнього природного середовища та об'єктів економіки;
- превентивності, який передбачає максимально можливе і завчасне виявлення небезпечних значень показників стану чи небезпечного процесу, які створюють загрозу виникнення НС, та вжиття конкретних заходів, спрямованих на нейтралізацію такої загрози та/або мінімізації її наслідків;
- мінімізації, згідно з яким ризик необхідно зменшувати до рівня досягнення розумного компромісу між безпекою та розміром витрат на її забезпечення;
- повноти, відповідно до якого ризики для життєдіяльності людини чи функціонування будь-якого об'єкта є інтегральною величиною, яка повинна визначатися з урахуванням усіх загроз виникнення аварій та/або НС, а також людського фактора;
- адресності, який полягає в тому, що ризиком повинен управляти той суб'єкт управління ризиком, на об'єкті або території якого він існує;
- вибору доцільного значення, відповідно до якого суб'єкт управління ризиком забезпечує в межах від мінімального до гранично допустимого таке значення ризику, яке він вважає доцільним виходячи з наявних у нього економічних, технічних і матеріальних ресурсів та існуючих соціальних і політичних умов; суб'єкт управління ризиком, вибираючи доцільне значення ризику, гарантує певний рівень безпеки для населення та сплату страхових виплат у разі виникнення НС;
- обов'язковості інформування, який полягає в тому, що кожний суб'єкт управління ризиком зобов'язаний регулярно надавати органам державної влади та органам місцевого самоврядування існуючі значення;

- свободи інформації, відповідно до якого необхідно враховувати громадську думку під час вирішення питань щодо будівництва та експлуатації існуючих потенційно небезпечних об'єктів.

Нормування рівнів ризиків включає розроблення і затвердження норм захисту населення і територій України від НС, правил і регламентів господарської діяльності, які визначаються на основі значень прийнятних рівнів ризику. Для кожної галузі економіки, кожного виду небезпечної виробничої діяльності, типу об'єкта, окремої території України визначаються свої нормативи мінімального та гранично допустимого рівнів ризиків.

Нормування рівнів ризиків забезпечить:

- єдність методологічних підходів до оцінки ризиків, які існують на всій території України, та тих джерел небезпеки поза її межами, що можуть мати транскордонний вплив;

- стандартизацію методів нормування;

- врахування значущості всіх наслідків соціально-економічного, природно-ресурсного, екологічного та іншого характеру, які можуть бути спричинені очікуваними НС техногенного і природного характеру;

- врахування особливостей видів виробничої діяльності, техногенного навантаження територій, природно-кліматичних особливостей, цінності окремих територій;

- галузеву і територіальну диференціацію нормативів ризиків; врахування всіх факторів, що впливають на величину ризиків, пов'язаних із розміщенням, будівництвом та експлуатацією потенційно небезпечних об'єктів, створенням нової техніки, технологій і матеріалів; періодичне коригування нормативів ризиків.

Умовою реалізації нормування рівнів ризиків у господарській діяльності є визначення і забезпечення досягнення необхідних показників надійності тих технічних елементів та технологій, які можуть призводити до виникнення аварій, а також показників надійності систем протиаварійного захисту та захисних споруд.

Основою нормативної бази ризиків є два основних нормативних рівні ризиків: мінімальний і гранично допустимий. Під час визначення рівнів прийнятних ризиків застосовуватимуться значення ризиків, що використовуються в економічно розвинутих державах, а саме: мінімальний ризик – менший або який дорівнює $1 \cdot 10^{-8}$; гранично допустимий ризик, який дорівнює $1 \cdot 10^{-5}$. Ризик, значення якого нижче або дорівнює мінімальному, вважається абсолютно прийнятним. Ризик, значення якого більше гранично допустимого, вважається абсолютно неприйнятним.

Основними механізмами державного регулювання у сфері управління ризиками є державна стандартизація, сертифікація, державна експертиза, державний нагляд і контроль, ліцензування, економічне регулювання, декларування безпеки небезпечних об'єктів і страхування.

Основою державної системи управління у сфері техногенної та природної безпеки і відповідно управління ризиками повинні стати економічні механізми, їх метою є утворення економічного фундаменту функціонування цієї системи на всіх рівнях управління безпекою, починаючи від об'єктового і закінчуючи загальнодержавним. Комплекс економічних механізмів регулювання повинен забезпечити оптимальний баланс економічних витрат і рівня техногенної та природної безпеки в умовах обмежених ресурсів держави.

Пріоритетним напрямом є міжнародне співробітництво у сфері управління ризиками для забезпечення підвищення ефективності запобігання виникненню масштабних надзвичайних ситуацій та новим видам загроз.

Список використаної літератури:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 р. № 37-р «Про схвалення концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR140037.html

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА ЛЮДИНУ ТА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

***Богатов О.І.,
к.т.н., доцент кафедри метрології та безпеки життєдіяльності
Харківський національний автомобільно-дорожній університет***

Військові конфлікти у В'єтнамі, Афганістані, Югославії, Іраку, Лівії, Сирії, Україні та інших регіонах дозволяють виділити характерні наслідки використання сучасної зброї для екологічних систем у районі проведення бойових дій. Основною причиною виникнення таких конфліктів є боротьба за природні ресурси, голод, мілітаризація економіки розвинених країн світу, релігійні та національні суперечності. Екологічні наслідки локальних війн мають певні закономірності, які необхідно враховувати при розрахунку економічних збитків та плануючи шляхи відродження зони бойових дій.

Під час локальних війн здійснюються масовані артилерійські, ракетні та авіаційні удари по військових об'єктах, промислових підприємствах, хімічних заводах, енергетичних об'єктах тощо. Внаслідок цього в атмосферу, ґрунт, підземні та поверхневі води потрапляє значна кількість високотоксичних речовин. Радіус зараженої зони навколо зруйнованого об'єкта може становити від 1 до 200 км. Тривалість зараження територій отруйними і радіоактивними речовинами становить десятки, а іноді й сотні років.

У локальних конфліктах складові горіння нафтопродуктів – оксиди сірки, оксиди азоту, сажа – переносилися на сотні кілометрів від місця бойових дій на території сусідніх держав. При руйнуванні хімічних заводів утворюються складні комплекси високотоксичних речовин, негативну дію яких на природні екосистеми, військовослужбовців і мирне населення важко передбачити.

Унаслідок військового конфлікту різко погіршується якість питної води в цьому регіоні. Це пов'язано з руйнуванням водоочисних споруд, хімічним

забрудненню гідросфери, розливом нафтопродуктів тощо. Відсутність тривалий час питної води у населення призводить до появи епідемій різноманітних захворювань.

Ґрунт, в районі бойових дій, після розривів боєприпасів на тривалий період втрачає родючість. Причиною цього є випалювання та ущільнення ґрунту, наявність у ньому хімічних забруднювачів. Тривалу небезпеку для ведення сільськогосподарських робіт та життя населення представляють створені мінні поля, карти яких втрачені в ході бойових дій.

Під час бойових дій знищуються значні площі лісів, що у свою чергу призводить до знищення міст існування живих організмів. Після закінчення війни у рослинах, сільськогосподарських культурах згідно закону біогенної міграції атомів відбувається накопичення токсичних речовин, які зберігаються тривалий період і з харчовими продуктами передаються в організм людей, які проживають у зоні конфлікту та за її межами.

У місцях бойових дій утворюється велика кількість відходів, несанкціонованих звалищ, руїн будинків, що забруднюють навколишнє середовище, та у подальшому потребує значних територій для будівництва полігонів для сміття та токсичних речовин.

Сучасні військові конфлікти призводять до значних людських втрат, переміщення біженців у сусідні країни, які не готові вирішити їх проблеми. Виникають складнощі з питною водою, харчуванням, ліками тощо. Слід звернути увагу на психічні травми тих, хто потрапив у райони дії сучасної зброї.

У ході локальних конфліктів проводяться випробування нових типів озброєнь, застосування яких може призводити до непередбачуваних екологічних наслідків. Радіологічні боєприпаси, напалм, білий фосфор та інші види зброї мають значний вплив на майбутнє довкілля.

Під час військових дій крім загибелі військовослужбовців та мирних мешканців світова громадськість не отримує достовірних даних про екологічні наслідки війни. Тому на прилеглих територіях населення не може своєчасно

вжити необхідні заходи безпеки. Руйнування міст, людські жертви, поява хворих та інвалідів, знищення промислових об'єктів підривають економіку регіону військових дій, роблять його зоною економічної та екологічної кризи. Тут зростає злочинність, зникає можливість дістати якісну освіту, відсутні кошти на екологічні програми і відновлення навколишнього середовища.

Провідні політики та військові фахівці багатьох держав, на порозі 2015 року не розуміють взаємної залежності екологічних систем планети і наслідків локальних військових конфліктів, які погіршують і без того складні екологічні проблеми світу. Таким чином, у ході локальних конфліктів у Афганістані, Іраку, Лівії, Сирії, Україні та інших регіонах триває руйнування окремих екосистем біосфери планети, яке призведе до посилення екологічної кризи у світі.

Список використаної літератури:

1. Полярус О.В., Подольська Є.А., Мінка С., Богатов О.І., Подольська Т.В. «Основи охорони праці та екологічна безпека»: Довідник / Х.: Вид-во НУА, 2013. – 432 с.

УДК 355.58

ФОРМАЛІЗАЦІЯ РОЗПІЗНАВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ОПЕРАТОРОМ

***Богатов О.І.,
к.т.н., доцент кафедри метрології та безпеки життєдіяльності
Харківський національний автомобільно-дорожній університет***

Одним із етапів діяльності оператора є прийом інформації про стан об'єкта управління та хід протікання процесу керування. Цей етап діяльності забезпечується такими пізнавальними процесами, як відчуття, сприйняття, уявлення. Інформаційна підготовка рішення (ІПР) являє собою сукупність дій з

приймання та обробки інформації про зовнішнє середовище, стан системи управління, ході процесу керування, а також допоміжної та службової інформації. Розпізнавальний процес пов'язаний з розпізнавальними діями, під якими розуміється процедура віднесення того чи іншого стимулу до одного з N класів стимулів. Формально розпізнавання має місце, коли $N > 2$. Процес розгорнутого впізнання стимулів може бути описаний такими операціями: попереднє висунення системи еталонів деякого класу об'єктів; зіставлення поточного образу з низкою еталонів і оцінка його результатів; вибір «еталонної» гіпотези і її перевірка; прийняття рішення – словесне формулювання відповіді або зміна еталона. Попереднє висунення системи еталонів стимулюється поставленим завданням і апіорною інформацією, яка може мати кількісний (ймовірності розподілу об'єктів) та якісний (відомості про навколишні ситуації) характер. Розпізнавальний процес залежить від трансформації об'єктивно існуючих апіорних ймовірностей об'єктів в суб'єктивні.

Нехай в окремий початковий момент часу органами почуттів оператора приймається сукупність M сигналів, описуваних дискретними функціями часу $y_m(t_l)$, $m=1 \dots M$, $l=1 \dots L$, що утворюють набір вектор-стовпців:

$$\mathbf{y}(t) = \begin{bmatrix} y_1(t_1) & y_1(t_2) & \dots & y_1(t_L) \\ y_2(t_1) & y_2(t_2) & \dots & y_2(t_L) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ y_M(t_1) & y_M(t_2) & \dots & y_M(t_L) \end{bmatrix}$$

Інтервал дискретизації сигналів $\tau_{об} = t_{l+1} - t_l$ визначається необхідним часом їх обробки оператором (час реакції оператора на подразнення). У загальному випадку цей інтервал є різним у залежності від органу чуття оператора, що сприймає сигнал, функціонального стану оператора і т.п.

Реалізація прийнятих сигналів $y(t)$ може бути обумовлена або флуктуаційними шумами фону з адитивно накладеними перешкодами $n(t)$, або доданим до цієї суміші стимулом $x(t)$: $y(t) = Ax(t) + n(t)$, де A – множник, що враховує наявність стимулу $A=1$ або його відсутність $A=0$. У процесі впізнання

відбувається встановлення наявності стимулу в інформаційному полі без визначення меж форми контуру та інших його властивостей:

$$\hat{A}[\mathbf{y}(t)] = \begin{cases} 1 & (" \partial \alpha ") \\ 0 & (" \text{нї} ") \end{cases}$$

При цьому йде активна, виборча переробка інформації, пов'язана з пошуком відмінних ознак між образами і встановленням відносин між ними. Впізнання окремих об'єктів на основі використання незалежних, рівноймовірних, прямих ознак з відомим ступенем наближення може бути описано теоремою Байеса:

$$P(N_i / A_k) = \frac{P(N_i) \cdot P(A_k / N_i)}{\sum_{i=1}^n P(N_i) \cdot P(A_k / N_i)}$$

де $P(N_i / A_k)$ – апостеріорна ймовірність гіпотези N_i при використанні ознаки A_k ; $P(N_i)$ – апіорна ймовірність появи об'єкта N_i ; $P(A_k / N_i)$ – умовна ймовірність ознаки A_k при наявності об'єкта N_i .

Апостеріорні ймовірності гіпотез порівнюються з порогом $\alpha_{\text{пор}}$. При перевищенні його відбувається впізнання. Регуляція процесу дослідження ознак, зіставлення образів і введення нової серії еталонних гіпотез здійснюється через генератор системи гіпотез. Як тільки ймовірність однієї з гіпотез досягне необхідного максимуму, ентропія даної системи гіпотез падає нижче величини H_{min} і дослідження ознак, зіставлення образів припиняється. Впізнання об'єкта на підставі зворотного зв'язку змінює апіорні ймовірності гіпотез в оперативній пам'яті. Якщо поріг впізнання не буде перевершений, через генератор системи гіпотез вводиться нова серія гіпотез і здійснюється екстраполяція до них. Як видно, в ході перевірки гіпотез відбувається перерозподіл їх ймовірностей.

Таким чином, рішення задачі і прийняття рішення на розпізнавальному рівні зводиться, по-перше, до виділення інформації про об'єкти, що сприймаються, і по-друге, до логічної обробки вилученої інформації,

включаючи оцінку висунутих еталонних гіпотез, їх перевірку і прийняття остаточного рішення про клас об'єктів, що розпізнаються.

УДК 331.45

**АВТОТРАНСПОРТ І ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК
ЗДОРОВ'Ю НАСЕЛЕННЯ
ТА СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

*Богатов О.І.,
к.т.н., доцент кафедри метрології та безпеки життєдіяльності;
Попов В.М.,
к.т.н., доцент кафедри метрології та безпеки життєдіяльності
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Автотранспорт є одним із найбільших забруднювачів атмосферного повітря. На його частку приходить ~ 60% викидів оксиду вуглецю, 30% – оксидів азоту в атмосферу.

Специфіка пересувних джерел забруднення (автомобілів) виявляється в низькому розташуванні, просторовому розподілі, і безпосередньої близькості до житлових районів. У результаті при загальній частці транспорту в масовому викиді забруднюючих речовин в атмосферу, рівній 40-60%, частка транспортних засобів у забрудненні повітря в містах досягає 70-90%.

Отримання інформації про викиди від автотранспорту в атмосферне повітря (інвентаризація викидів) здійснюється трьома шляхами:

- сертифікаційним і експлуатаційним приладовим контролем за викидами транспортних засобів;
- приладовими вимірами параметрів, що характеризують якість повітря поблизу об'єктів транспортної інфраструктури;
- розрахунковою інвентаризацією викидів забруднюючих речовин в

атмосферу (для міст і міських регіонів, окремих магістралей і об'єктів).

Як показує аналіз, для рішення задач, пов'язаних із моделюванням забруднення атмосфери й оцінкою екологічного ризику здоров'ю населення, найбільш перспективним є використання методів розрахункової інвентаризації викидів.

Стрижнем концепції екологічної безпеки у світі визнана теорія екологічного ризику. Екологічну небезпеку можна зменшувати, але не можна усунути цілком. У зв'язку з цим, виникає задача визначення ризику для людини і навколишнього середовища, включаючи рівень прийнятного ризику.

Процес ухвалення рішення в умовах ризику включає три основних етапи:

1. Оцінка ризику, що спрямована на ідентифікацію і кількісне вираження ризиків, що є наслідком створення й експлуатації об'єктів. Основним результатом повинні бути кількісні значення наслідків, наприклад, збільшення захворюваності чи смертності і їхній імовірний розподіл у застосуванні до різних груп населення, що піддається даному шкідливому впливу.

2. Аналіз ризиків, що має своєю метою порівняння кількісних величин ризиків.

3. Управління ризиком, що передбачає переклад аналітичних результатів оцінки ризику в організаційно-технічні рішення. Ціль управління ризиком складається у визначенні черговості рішень проблем ризику, перебування засобів підвищення безпеки й в оптимальному розподілі ресурсів на безпеку.

У загальному випадку ризик можна виразити як імовірність події, що складає в нанесенні визначеної шкоди (збитку).

Стосовно до об'єктів транспорту в області управління екологічним ризиком варто вважати: оцінку віддалених наслідків для населення і навколишнього середовища від систематичних викидів забруднюючих речовин при нормальному функціонуванні об'єктів; оцінку аварійної небезпеки об'єктів, у тому числі при транспортуванні небезпечних вантажів (НВ) на дорогах, залізничних магістралях, річкових і морських шляхах.

Транспортування небезпечних вантажів (більш 2000 найменувань по

міжнародних нормативах) провадяться повсюдно і являє серйозну загрозу населенню і навколишньому середовищу.

Для оцінки екологічного ризику при перевезеннях НВ різними видами транспорту враховуються наступні дві групи факторів: фактори, що впливають на аварійність при транспортуванні НВ і фактори, що визначають наслідки аварії для населення та навколишнього середовища.

До першої групи факторів відносяться:

- характеристика транспортного шляху;
- параметри дорожнього шляхового руху;
- параметри, що характеризують водіїв транспортних засобів.

Другу групу факторів представляють:

- параметри навколишнього середовища по маршруту проходження транспорту з НВ;
- параметри аварії і фізико-хімічні та токсикологічні властивості НВ;
- масштаби поширення небезпечних речовин у навколишньому середовищі і наслідки їхнього впливу на населення і природне середовище.

Розрахунки екологічного ризику при транспортуванні НВ автомобільним, залізничним, річковим і морським транспортом, пов'язаного із забрудненням навколишнього середовища, може зводиться до визначення імовірності аварії при транспортуванні НВ відповідним видом транспорту (середньої для галузі) з урахуванням деяких коефіцієнтів: коефіцієнт екологічної небезпеки шкідливих речовин, що надходять в атмосферу при аварії; параметр аварійності ділянки транспортного шляху; параметр екологічної уразливості тієї чи іншої території по маршруту проходження транспорту з НВ; коефіцієнт досвідченості водія; коефіцієнт екологічної небезпеки шкідливих речовин, що надходять при аварії у водне середовище та ін.

Маршрут перевезення небезпечного вантажу (НВ), що проходить по конкретних лініях транспортної мережі, розбивається на однорідні відрізки шляху по наступним ознакам: по-перше, по параметрам аварійності транспортного шляху; по-друге, по параметрам екологічної уразливості

території, по якій пролягає маршрут.

Інтегральна оцінка екологічного ризику виконується для одного виду небезпечного вантажу. У випадку, якщо перевозиться одночасно кілька видів НВ, інтегральна оцінка ризику виходить шляхом підсумовування ризиків для окремих речовин.

Розрахунок оцінки екологічного ризику є важливим інструментом у управлінні екологічною безпекою транспорту і зовсім необхідний для екологічного страхування транспортування небезпечних вантажів чи інших видів діяльності.

Список використаної літератури:

1. Денисов В.Н., Рогалев В.А. Проблемы экологизации автомобильного транспорта. – СПб.: МАНЭБ, 2003. – 213 с.
2. Гутаревич Ю.Ф., Зеркалов Д.В. та ін. Екологія та автомобільний транспорт: Навчальний посібник PDF. – К.: Арістей, 2008. – 296 с.
3. Материалы V Международной конференция «Альтернативное топливо – 2010». – К.: Украинский Дом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fuelalternative.com.ua.

УДК 331.45

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ В ОРГАНАХ ДФС УКРАЇНИ

*Гусятинська Н.А., д.т.н., професор,
завідувач кафедри техногенно-екологічної безпеки
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь*

Науково-технічний розвиток та посилення конкуренції в світі змінюють не тільки технологічні процеси, але й вимагають нових підходів до умов праці та її організації. Пріоритетне значення у вирішенні питань охорони праці

належить законодавству. Поряд з цим, у виявленні нових ризиків та ефективному реагуванні на зміни велику роль відіграє система управління охороною праці (СУОП) в організації.

Нормативною основою СУОП в Україні є Конституція України, Закон «Про охорону праці», Кодекс законів про працю України, Кодекс цивільного захисту України, закони, постанови та інші акти Верховної Ради України, Національна програма поліпшення безпеки гігієни праці та виробничого середовища, система стандартів з безпеки праці. В Україні прийняті *«Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці»* (2008 р.), які розкривають основні положення щодо механізму досягнення належного рівня охорони праці та створення безпечних та здорових умов праці найманих працівників, відповідно до вимог, встановлених законодавчими та іншими нормативно-правовими актами з охорони праці. Зазначені *Рекомендації* поширюються на всі підприємства, установи, організації, на яких використовується наймана праця, незалежно від форми власності та виду діяльності.

Сучасним міжнародним стандартом, в якому сформульовано вимоги до системи управління професійною безпекою і здоров'ям, є OHSAS 18001:2007 – (*«Occupational health and safety management systems – Requirements»*). OHSAS 18001 розроблено з врахуванням стандартів ISO 9001:2000 (система управління якістю) та ISO 14001:2004 (система управління навколишнім середовищем) і є другим переробленим виданням документу OHSAS 18001:1999. На підставі цього стандарту може здійснюватися оцінка та сертифікація системи управління в організації. Стандарт OHSAS 18001:2007 є основою для національних стандартів системи управління професійним здоров'ям та безпекою. В Україні діє національний стандарт ДСТУ OHSAS 18001:2010 «Системи управління гігієною та безпекою праці (ГіБП). Вимоги». Методологічною основою стандарту OHSAS 18001:2007 є модель PDCA (*plan – do – check – act* – «плануй – здійснюй – перевіряй – дій»).

Впровадження OHSAS 18001 є стратегічним питанням розвитку та підвищення конкурентоспроможності організації. З метою сприяння організаціям в застосуванні стандарту OHSAS 18001:2007 для створення, впровадження або покращення системи управління розроблено стандарт OHSAS 18002:2008 (Системи управління охороною здоров'я і забезпечення безпеки праці. Керівні вказівки по впровадженню – *Occupational health and safety management systems – Guidelines for the implementation of OHSAS 18001:2007*). Отже, система управління гігієною та безпекою праці (ГіБП) OHSAS – це частина загальної системи управління, яка спрямована на ідентифікацію небезпек, оцінку та управління ризиками в сфері гігієни та безпеки праці, що пов'язані з діяльністю організації.

До основних принципів формування системи охорони праці в органах ДФС належать:

- пріоритетність безпеки та гігієни праці, здоров'я працівників;
- відповідність діяльності з ОП вимогам законодавчих актів;
- створення ефективної системи управління охороною праці в усіх територіальних органах ДФС;
- розробка внутрішньої нормативної бази (положення, посадові інструкції, постанови, накази та інше);
- навчання з охорони праці керівників усіх рангів, працівників;
- проведення семінарів з охорони праці;
- раціональна організація робочих місць, організація оптимального режиму праці і відпочинку;
- створення належного психологічного клімату в колективі та організація роботи кімнат психологічного розвантаження працівників;
- мотиваційне стимулювання керівників, інших посадових осіб, працівників структурних підрозділів ДФС до створення безпечних та здорових умов праці.

Служба охорони праці територіального органу ДФС, підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління ДФС, створюється

для організації виконання у відповідних територіальних органах, підприємствах, установах і організаціях правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі праці.

Керівники територіальних органів ДФС України, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, організовують розроблення та в установленому порядку:

- затверджують *Положення про службу охорони праці* відповідного територіального органу, підприємства, установи, організації;
- визначають структуру служби охорони праці, її чисельність;
- визначають основні завдання, функції та права її працівників відповідно до законодавства.

Для забезпечення єдиних підходів на всіх рівнях і стадіях управління ДФС розробляється та затверджується *Положення про службу охорони праці* (на основі Типового положення про службу охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 15.02.2004 № 255). Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо керівнику відповідного територіального органу, підприємства установи, організації. Працівники служби охорони праці в своїй діяльності керуються законодавством України, нормативними актами ДФС, колективним договором та нормативними актами відповідного територіального органу, підприємства, установи, організації. Ліквідація служби охорони праці допускається тільки в разі ліквідації відповідного територіального органу, підприємства, установи та організації.

Основні завдання служби охорони праці:

- створення ефективної СУОП, забезпечення фахової підтримки рішень з питань ОП керівника відповідного територіального органу, підприємства, установи та організації;

- розроблення нормативних актів з охорони праці, дія яких поширюється на відповідний територіальний орган, підприємство, установу та організацію;
- організація проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням на виробництві;
- аналіз та впровадження сучасних методів, прогресивних і безпечних технологій, необхідних засобів колективного та індивідуального захисту;
- контроль за дотриманням працівниками вимог законодавства з питань ОП, розроблення розділу «Охорона праці» у колективному договорі;
- інформування працівників і надання їм роз'яснень з питань ОП.

Основні напрямки діяльності служби охорони праці територіального органу ДФС, підприємства, установи, організації (рис.) включають:

- планування та нормативне забезпечення у сфері ОП;
- аналіз умов праці;
- підвищення кваліфікації працівників з питань ОП;
- забезпечення санітарно-гігієнічних умов праці;
- розслідування, облік і аналіз випадків виробничого травматизму та професійних захворювань;
- забезпечення організаційної підтримки роботи комісії з питань охорони праці відповідного територіального органу, підприємства, установи, організації.
- контроль за станом дотримання вимог ОП.

Список використаної літератури:

1. OHSAS 18001:2007 – «Occupational health and safety management systems – Requirements». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iso.kiev.ua/drugoe/sert-iso-18001.html>
2. Державне управління охороною праці: [Електронний ресурс]: Монографія / Ткачук К.Н., Зеркалов Д.В., Ткачук К.К., Мітюк Л.О., Полукаров Ю.О. – К.: «Основа», 2013. – 348 с.

Рис. Основні напрямки діяльності служби охорони праці територіального органу ДФС, підприємства, установи, організації

ПЕДАГОГІЧНІ НОВОВВЕДЕННЯ У ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ

*Гущак Ж.М.,
к.пед.н., доцент кафедри машинознавства та основ технологій,
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка*

У сучасних умовах глобальних ризиків особливо актуальним є завдання сформувані у студентів ґрунтовні компетентності у царині здоров'я та безпеки життєдіяльності. А це безпосередньо пов'язане з їхньою поведінкою, оскільки життєві навички надзвичайно важливі для здорової, відповідальної та суспільно-позитивної особистості, адекватної взаємодії між людьми та ефективного спілкування. Тому формування соціально-психологічної, безпекознавчої, правової тощо компетентностей молоді людини, які дозволять їй долати життєві труднощі, стає окремим завданням, якому необхідно надавати вагому значимість при реалізації навчального процесу. При цьому основний акцент педагогам слід робити не на абстрактні категорії, а на основні детермінанти поведінки: настанови, мотивації, опорні знання, уміння та практичні навички.

В умовах впровадження ідей особистісно орієнтованої освіти залишаються важливими питання пошуку нових засадничих підходів викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у вищих навчальних закладах. Особливого значення набуває висвітлення спрямованості педагогічної діяльності на організацію оптимального інноваційного середовища та виокремлення вихідних положень навчального процесу.

Останнім часом досить широко увійшов у вжиток освітянської галузі термін «інноваційні педагогічні технології», які сучасні науковці трактують як «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що

охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів».

Процес навчання елементів культури безпечної життєдіяльності повинен здійснюватись у нерозривній єдності з вихованням й інтенсифікувати роль самої молодшої людини, її активності у процесі самоствердження, спонуками якої є її інтереси, потреби, бажання тощо. Головною ж функцією педагога є керування процесом пізнавальної діяльності студента, сприяння й підтримка його у досягненні успіхів, розвиток у нього інтересу до знань у галузі безпекознавства. Вагомим фактором результативності впровадження інноваційних методів, форм та засобів навчання та виховання є особистість педагога, чиї фахові знання, світоглядні переконання й сутнісні якості трансформуються у процес творчої діяльності, яка спрямована на підвищення якості педагогічних технологій.

Фундаментальними особливостями інноваційної педагогічної діяльності у процесі формування безпекознавчих компетентностей студентів є:

- особистісний підхід (соціально-правова компетентність викладача - спрямованість на особистість студента та суб'єкт-суб'єктні взаємини);
- новаторський характер (організаційна компетентність - мотивованість на пошук нового в організації навчально-виховного процесу);
- творчий характер (інформаційно-технологічна компетентність – обізнаність з інноваційними технологіями та майстерність їх застосування на заняттях).

Передумовою успішної реалізації інноваційних педагогічних технологій у процесі формування безпекознавчих компетентностей студентів є встановлення демократичних і партнерських стосунків викладача й студентів, що сприятимуть застосуванню інтерактивних методів навчання, використанню мультимедійного супроводу занять з безпеки життєдіяльності як дієвого способу запровадження методичного комплексу інформаційно-комунікаційної технології. Ефективності методики викладання навчальної дисципліни допомагатиме застосування педагогами елементів тренінгового підходу, який здійснюється такими основними

інноваційними дидактичними прийомами, як вправи-ілюстрації, вправи-візуалізації, вправи-проекти, вправи-апробації.

Особливість сучасної освіти полягає в тому, що на практиці різні технології можуть активно й дуже результативно поєднуватися, сприяючи ефективному формуванню безпекознавчих компетентностей студентів вищих навчальних закладів.

Список використаної літератури:

1. Гуревич Р.С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі: Навчальний посібник / Р.С.Гуревич, М.Ю.Кадемія, Л.С.Шевченко. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2013. – 309 с.
2. Захарчук Т.В. Інноваційні педагогічні технології навчання в сучасній школі / Т.В. Захарчук // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації: Український науковий журнал / гол. ред. В.М. Бебик. – 2011. – № 3. – С. 48.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Підручник / І.М.Дичківська. - 2-ге вид., доповнене. - К.: Академвидав, 2012. – 352 с.
4. Заплатинський В.М. Аналіз підготовки школярів та студентів з питань безпеки, здоров'я та цивільного захисту в Україні та її зміни у зв'язку з виникненням військових загроз / В.М. Заплатинський // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. – Одеса: Видавництво Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», 2014. – № 7 / СХХІV. – С. 71 – 76.
5. Кадемія М.Ю. Використання мультимедійних проектів як форми інтеграції педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій у підвищенні кваліфікації викладачів / М.Ю.Кадемія // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. – Київ – Вінниця: ТОВ «Планер», 2014. – Вип. 38. – С.36 – 41.

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ
ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

*Діденко К.Ю., Черниш Ю.,
студентки гр. СП-48 психолого-педагогічного факультету;
Дроботенко О.О.,
студентка гр. У-42 факультету філології та журналістики;
Цина А.Ю., д.пед.н., професор, зав. кафедри
виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка*

Безпека людини, її життя і здоров'я є найвищою цінністю у будь-якому суспільстві. Глобальний розвиток людства разом з тим породжує різноманітні загрози життю людини, її життєдіяльності, суспільству і державі в цілому. Суттєве місце серед цих загроз займають надзвичайні ситуації (НС) природного та техногенного характеру.

Сьогодні характер і масштаб природно-техногенних загроз людській спільноті в цілому і національним економікам показує, що особливо актуальним є захист населення, об'єктів національної економіки, національного багатства від НС природного та техногенного характеру. У цьому аспекті в Україні формування пакету нормативно-правових актів щодо забезпечення безпеки при НС повинно базуватися на вивченні зарубіжного досвіду.

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання щодо захисту населення і територій від НС.

Система зарубіжного законодавства в напрямі зниження ризиків і зменшення наслідків НС формувалася протягом десятиліть, з другої половини 80-х рр. XIX ст. Законодавство країн світу акцентується на питаннях регулювання підготовки до НС і ліквідації їх наслідків в аспекті профілактичних заходів (оцінка технологій, екологічна експертиза, ліцензійний та дозвільний механізм).

Законодавство передбачає обов'язкову забезпеченість національної системи матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами, містить гарантії дотримання встановлених критеріїв, а у випадках критичного стану передбачає дійові заходи виходу з нього й мінімізацію можливих втрат [1].

Норми сучасного законодавства про НС в зарубіжному досвіді можна класифікувати на шість груп:

а) загальні норми законодавчих актів (встановлюють загальні принципи поведінки із врахуванням ризиків і забезпечення безпеки населення і територій);

б) превентивні (попереджувальні) норми (передбачають проведення експертизи, ліцензування, дозвільну систему, оцінку технологій, розробку програм);

в) ситуаційні норми (регулюють безпосередню підготовку до НС і реагування на них);

г) поставарійні норми (встановлюють спеціальний режим на території, яка постраждала від НС);

д) компенсаційні норми (страхування ризиків, соціальні виплати);

е) забезпечувальні норми (норми цивільної, кримінальної і адміністративної відповідальності) [2].

Превентивне законодавство з метою мінімізації ризиків виникнення НС займає суттєве місце в зарубіжному досвіді правового регулювання. Так, Закон про суперфонд США та інші природоохоронні акти передбачають адміністративні інструменти за умови, коли порушуються стандарти викиду або розміщення шкідливих матеріалів, що реально загрожує життєдіяльності людей та довкіллю. До адміністративно-правових інструментів попередження техногенних катастроф відноситься оцінка технологій. Для цього створені державні організації, які проводять оцінки технологій: Управління оцінки технологій в США, Служба програмного аналізу в Великобританії, Рада по науковій політиці в Нідерландах, Національна рада розвитку технології у Швеції.

Країни світу практикують екологічні експертизи, які є обов'язковими при будівництві і розміщенні будь-якого об'єкту. Детальні норми перевірки ризику

при регіональному плануванні будівництва великих об'єктів промисловості розроблені у Швеції. В Швейцарії, Франції, Австрії, Великобританії екологічній експертизі підлягають всі будівельні проекти та плани розміщення промисловості [3].

В Норвегії, у відповідності із Законом про розміщення промислових підприємств, проводиться видача дозволів на будівництво нових підприємств лише за умови, що враховано соціальні і екологічні чинники як в умовах нормальної експлуатації, так і у випадку аварії.

Особливе місце серед превентивного законодавства займають закони, які стосуються попередження стихійних лих і катастроф, спрямовані на забезпечення мінімальних ризиків в умовах НС. Так, Закон про зниження небезпеки землетрусів 1977 р. у США, стосується встановлення більш жорстких нормативів сейсмічностійкого будівництва. Жорстка процедура оцінки проектів в зонах сейсмічної небезпеки існує в Японії та Мексиці.

Принципами японського законодавства в напрямі гарантування безпеки є такі:

- надійність обладнання і технологій;
- пріоритетність безпеки;
- масовість участі населення в заходах по забезпеченню безпеки;
- принцип «ненульового ризику», тобто визнання можливості виникнення аварії чи НС, тому завжди необхідно бути готовим до них.

В Японії прийнято Закони про контроль за виробництвом, імпортом і споживанням хімічних речовин, про компенсації за нанесену шкоду здоров'ю населення в результаті забруднення довкілля, про розміщення підприємств, про управління відходами, про захист від пожеж, про попередження катастроф на нафтових промислах.

Комплексний підхід до законодавства, яке базується на жорстких вимогах до гарантування безпеки життєдіяльності, існує в країнах Європи [3]. Так, у Німеччині прийнято такі законодавчі акти: Закон про охорону водних ресурсів, Закон про охорону довкілля, Закон про утворення утилізацію відходів, Закон про

речовини, Федеральний акт мирного використання атомної енергії. Зокрема, Акт атомної енергії передбачає експертизу місця будівництва, ступінь можливих ризиків і заходи безпеки у випадку аварії.

Зарубіжне ситуаційне законодавство спрямоване на планування безпосередньої підготовки до НС і реагування на них. Так, в США у 1986 р. прийнято Закон про планування робіт при НС і право громадськості на отримання інформації. Згідно цього закону створено комісії штатів по НС та місцеві комітети щодо планування можливих НС, розроблено плани поведінки та повідомлення у випадку НС, передбачено відповідальність за порушення норм закону.

У Франції у 1987 р. прийнято Закон про організацію заходів щодо гарантування безпеки нанесення у випадку НС, про захист лісу від пожеж і попередження основних ризиків. Також у Франції розроблені спеціальні програми допомоги при НС. В залежності від НС і необхідної фінансової підтримки ці програми поділяються на: 1) національну програму; 2) зональні програми; 3) програми допомоги департаментам; 4) надзвичайні програми (для випадку складних наслідків НС). Ці програми передбачають державне і приватне фінансування, а також конкретний порядок використання коштів для надання допомоги.

Незважаючи на специфіку національного законодавства конкретної країни, складові частини правових актів, які регулюють роботу по ліквідації наслідків НС, завжди включають евакуацію населення, пошукові і рятувальні роботи, надання медичної та соціальної допомоги населенню тощо.

Позитивний зарубіжний досвід щодо правового забезпечення захисту населення і територій від НС може бути використаний і в Україні, зокрема:

- система превентивних заходів та система планування заходів захисту населення та територій від НС (досвід США, Японії, Німеччини);
- створення більшої кількості неурядових організацій, які б надавали необхідну допомогу при виникненні НС (досвід Німеччини);

▪ підтримка місцевими органами влади адміністративно-правового регулювання у вищезазначених сферах (досвід США, Франції, Великобританії).

У цілому в Україні необхідно сформувати єдину концептуальну основу законодавства у сфері правового забезпечення захисту населення і територій від НС, розробити національну стратегію управління ризиками, розробити пакет законодавчих актів, які комплексно регулюють всі аспекти НС з орієнтацією на досвід західного законодавства.

Список використаної літератури:

1. Кузик В. М. Державна політика в сфері техногенної та природної безпеки / В. М. Кузик. – К.: КІМ, 2006. – 197 с.
2. Філіпченко А.С. Адміністративно-правове регулювання захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру : автореф. дис... канд. юр. наук : 12.00.07. – К.: НУДПС України, 2008. – 20 с.
3. Труш О.О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн-членів Європейського союзу / О.О. Труш // Теорія та практика державного управління. – 2010. - № 1. – С. 112 – 123.
4. Приходько Р. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/1/06.pdf>

УДК 331.453

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

У ФОРМУВАННІ ТА ВДОСКОНАЛЕННІ КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

*Древаль Ю.Д., д.держ.упр.,
професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки,
Національний університет цивільного захисту України, м. Харків*

Під культурою праці традиційно розуміють уміння і звичку робітника раціонально організовувати власну трудову діяльність, творчо використовувати

набуті трудові навички, усвідомлено ставитись до безпеки і гігієни праці, погоджуючи мотиви і результати праці зі стратегією розвитку організації.

Культура праці є історичною категорією, яка розвивається під впливом загального поступу суспільства та вдосконалення виробничих відносин. У цьому сенсі важливо ознайомитись із досвідом Міжнародної організації праці (МОП), яка вже впродовж 95-ти років функціонує з метою повноцінного захисту інтересів працівників у всьому світі.

МОП вже традиційно характеризує культуру охорони праці в якості невід'ємної складової сучасних соціально-трудових відносин та вдосконалення соціально-трудових стандартів.

На початку ж ХХІ ст. увага до культури охорони праці значно посилилася, що першочергово пояснюється глобалізацією соціально-економічних та трудових відносин (якою, до речі, і закладався фундамент усіх інших проявів та наслідків глобалізаційних процесів). Згідно з класифікацією Дж. Даннінга, глобальна економіка відрізняється від традиційної за такими ознаками: транскордонні операції стають глибшими, а внутрішні взаємозв'язки розвиненішими; мобільнішими стають ресурси, здібності, товари і послуги; транснаціональні корпорації відіграють значно більшу роль як виробники і розповсюджувачі багатства, а також діють у більшій кількості країн; на транскордонних ринках виникає економічна і фінансова нестійкість, особливо на ринку капіталів та валютному ринку; швидше розвивається експансія інформаційних технологій і електронної комерції, що зумовлює зміни характеру транскордонних акцій, зокрема всіх видів послуг [1, р. 46 – 47].

Все це створило й передумови для вирішення багатьох сучасних соціально-економічних проблем, зокрема поліпшення стану безпеки та гігієни праці. Неінституціональною основою таких заходів якраз і визначається належний стан працезахоронної культури.

Починаючи з 2003 р., необхідність більш широкої пропаганди культури попереджувальних заходів з охорони праці стає визначальною основою більшості програмних документів МОП. Про це, наприклад, свідчить зміст Глобальної

стратегії з питань охорони праці на виробництві (2003 р.) та доповіді МОП «Основні напрями просування охорони праці» (2004 р.).

Наступним етапом розвитку такої стратегії стало опрацювання доповіді, підготовленої МОП до Всесвітнього дня охорони праці у 2005 р. «Попередження виробничого травматизму та професійної захворюваності» з підзаголовком «Просування культури охорони праці». У Доповіді чітко простежується декілька важливих обставин, пов'язаних з визначенням місця культури охорони праці у формуванні та вдосконаленні міжнародних соціально-трудова стандартів. Наголос ставиться на тому, що «реальний успіх у вирішенні проблеми скорочення кількості пов'язаних з роботою нещасних випадків та погіршення стану здоров'я може бути досягнутий лише при конкретних зобов'язаннях всіх сторін, зацікавлених у цьому процесі, в рамках центральної концепції цього процесу, що отримала назву «культура попереджувальних заходів з охорони праці». Відтак, на чому окремо наголошується у документі, законодавство у сфері охорони праці та якісний рівень професійної підготовки не спроможні забезпечити успіх поза належною увагою до культури охорони праці [2, с. 4]. Зацікавленими ж сторонами, згідно з принциповою позицією МОП, є учасники національного тристороннього діалогу: уряди, роботодавці та працівники.

Відповідно до п. d ст. 1 Конвенції МОП № 187 2006 р. про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці, термін «національна культура профілактики в галузі безпеки та гігієни праці» означає культуру, в якій право на безпечне й здорове виробниче середовище дотримується на всіх рівнях, коли уряди, роботодавці й працівники беруть активну участь у забезпеченні безпечного та здорового виробничого середовища за допомогою системи встановлених прав, відповідальності й обов'язків і коли принципам профілактики надається найвищий пріоритет [3].

Логічним наслідком об'єднаних міжнародних зусиль у цьому напрямі стало опрацювання Доповіді МОП до Всесвітнього дня охорони праці у 2015 р. «Разом підвищимо культуру профілактики у сфері праці», яка на сьогодні є взірцевою у

справі культури охорони праці. Доповідь відзначається декількома суттєвими обставинами [4]:

- *по-перше*, це змістовний аналіз причин, що спонукають необхідність покращення культури охорони праці (стрімке зростання виробничих стресів, перевтоми та депресії працівників тощо);
- *по-друге*, це системний підхід до культури охорони праці, усвідомлення необхідності залучення всіх зацікавлених осіб та усього спектру необхідних ресурсів;
- *по-третьє*, це чітке визначення поняття «культура охорони праці», яке може вважатися термінологічною основою для розуміння суті та подальшого вдосконалення відповідної частки соціально-трудових відносин (яке узгоджується з визначенням, що міститься у Конвенції МОП № 187 і вже наведене у рукописі);
- *по-четверте*, це вже традиційний наголос на профілактиці, узгодженні культури охорони праці з попередженням різноманітних ризиків у процесі праці, управлінськими та організаційними заходами;
- *по-п'яте*, це активне використання інформаційного ресурсу (покращення загальної інформованості населення щодо культурних аспектів працезахоронної політики, електронні презентації, видання брошур тощо);
- *по-шосте*, це характеристика культури праці як невід'ємної складової безпеки та гігієни праці, виокремлення на цій основі конвенцій та рекомендацій МОП з відповідною сферою регулювання).

Отже, МОП тлумачить культуру охорони праці системно, характеризуючи її як неінституціональну основу усіх заходів у сфері охорони праці. Наголос при цьому ставиться на профілактиці, а також на необхідності залучення всіх зацікавлених осіб та усього спектру необхідних ресурсів.

Політика МОП у сфері забезпечення належного стану культури охорони праці широко використовується в різнобічних концепціях та заходах, спрямованих на вдосконалення безпеки та гігієни праці в різних країнах. Соціокультурній політиці МОП значною мірою завдячує і поява «інтегральної»,

«превентивної», «синергетичної» та «менеджеріальної» концепцій культури охорони праці.

Список використаної літератури:

1. Dunning J. Whiter Global capitalism / J. Dunning // Global Focus. – 2000. – Vol. 12 (1). – P. 13–47.
2. Предотвращение производственного травматизма и профессиональной заболеваемости: глобальная стратегия. Продвижение культуры охраны труда / Доклад МОТ к Всемирному дню охраны труда 2005 года. – Женева: МОТ, 2005. – 16 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [ilo.org>wcmsp5/groups/public/---europe...geneva](http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe...geneva)
3. Promotional Framework for Occupational Safety and Health Convention, 2006 (No. 187). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB>
4. Вместе повысим культуру профилактики в охране труда / Доклад МОТ к Всемирному дню охраны труда. – 2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public>

УДК 349.6:006.63

ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ЯК ЗАПОРУКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРОПАГАНДА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

***Євтюкова І.О.,
доцент кафедри маркетингу та соціології
Київського економічного інституту менеджменту***

На теперішній час сільській зелений туризм в Україні є пріоритетним напрямком у розвитку аграрного сектору економіки країни, який може стати прибутковою та динамічною галуззю. Особливостями сучасного життя суспільства є прихильність до здорового способу життя, що в свою чергу впливає на звернення уваги на проблеми соціального та екологічного характеру при купівлі туристичного продукту. В Україні діє система екологічної сертифікації

«Зелена садиба», розроблена експертами всеукраїнської Співки сприяння розвитку сільського зеленого туризму та громадським науково-природоохоронним центром «Незалежна служба екологічної безпеки», із залученням фахівців із Польщі [1].

Екологічна сертифікація – це система екомаркування для туристичних закладів, що має за мету сприяти зменшенню тиску на природне середовище від експлуатації туристичних об'єктів шляхом відзначення, популяризації та стимулювання розвитку корисних ініціатив і екологічно дружніх методів управління туристичною індустрією. Метою сертифікації є зміна практики й поведінки в усіх сферах туризму, включаючи підприємства, споживачів і місцевої спільноти, та залучення їх до сучасного процесу підвищення відповідальності по відношенню до їхнього власного й нашого спільного довкілля [2].

Система екологічної сертифікації туристичної діяльності в сільській місцевості сприяє як розвитку туристичного бізнесу, так і збереженню довкілля. Згідно з даними експертів громадської організації The Ecotourism Society, що спеціалізується на розвитку екологічного туризму, 85% американських туристів надають перевагу туристичним операторам, що опікуються довкіллям. Екологічна свідомість господарів, підкріплена відповідним сертифікатом, є важливим фактором і при виборі місць відпочинку туристами з Англії та Німеччини та, в дещо меншій мірі, з інших розвинутих країн Західної Європи. Господарі сертифікованих об'єктів туризму мають більше можливостей для реклами, а відтак і шансів знайти своїх клієнтів. Сертифікація запроваджується як на національному, так і на міжнародному рівнях організаціями туризму, сертифікації або транснаціональними операторами туристичного бізнесу. За даними Sustainable Travel International на сьогодні національні системи екологічної сертифікації розроблено більше, ніж у 30 країнах. Найбільш використовуваними та відомими системами є [3]:

- VISIT – спільна європейська ініціатива для пропаганди екологічного маркування та розвитку сталого туризму;

- Green Globe 21 – всесвітня програма маркування та сертифікації, що сприяє розвитку сталого туризму для споживачів, компаній та місцевих громад; базується на «Порядку денному для 21 сторіччя» та принципах сталого розвитку, що були прийняті урядами 182 країн на Світовому саміті в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. (існує чотири системи стандартів Green Globe 21);

- Milieubarometer (Нідерланди) – з 1998 р. «Environmental Barometer» показує відвідувачам бронзовий, срібний та золотий рівні якості довкілля, що підтримується операторами туризму;

- Legambiente Turismo (Італія) – з 1997 р. Legambiente Turismo нагороджує своїм знаком екологічно-відповідальних операторів туризму.

Оскільки сільський зелений туризм тісно пов'язаний з охороною довкілля, необхідно пам'ятати, що від чистоти навколишнього середовища також залежить проблема успішності його розвитку в Україні. Екологічний сертифікат, отриманий підприємством сільського зеленого туризму, підтверджує його прихильність до поліпшення стану навколишнього середовища шляхом зведення до мінімуму власного негативного впливу на довкілля.

Список використаної літератури:

1. Добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/category/mark>. – Заголовок з екрану – Укр.

2. Зелене дос'є. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ecolabeling.wordpress.com>. – Заголовок з екрану.

3. Кулік А.В. Особливості розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс] / А.В. Кулік // Електронне й наукове фахове видання «Економіка. Управління. Інновації. Серія: «Економічні науки». – 2012. – № 2 (8). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2012_2/pdf/12kavtvvy.pdf. – Заголовок з екрану.

НЕБЕЗПЕЧНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

*Єременко В.О., Капустян О.В., Розсошко Я.А.,
студенти гр. П-41 природничого факультету;
Цина А.Ю., д.пед.н., професор, зав. кафедри
виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка*

Небезпека - це негативна властивість матерії, яка проявляється у здатності завдавати шкоди певним елементам Всесвіту, потенційне джерело шкоди. Якщо мова йде про небезпеку для людини, то це явища, процеси, об'єкти, властивості, здатні за певних умов завдавати шкоди здоров'ю чи життю людини або системам, що забезпечують життєдіяльність людей. Кожна людина відчуває небезпеку інтуїтивно і розуміє значення її по-своєму.

Залежно від конкретних потреб існують різні системи класифікації – за джерелом походження, локалізацією, наслідками, збитками, сферою прояву, структурою, характером впливу на людину тощо. Найбільш вдалою класифікацією небезпек життєдіяльності людства за джерелами походження, на нашу думку, є така, згідно з якою всі небезпеки поділяються на чотири групи: природні, техногенні, соціально-політичні та комбіновані. Перші три вказують на те, що небезпеки за своїм походження належать до трьох елементів життєвого середовища, яке оточує людину – природного, техногенного (матеріально-культурного) та соціального. До четвертої групи належать природно-техногенні, природно-соціальні та соціально-техногенні небезпеки, джерелами яких є комбінація різних елементів життєвого середовища.

Така класифікація майже збігається з класифікацією надзвичайних ситуацій (НС), затвердженою постановою Кабінету Міністрів України 15.07.1998 р. №1099, згідно з якою НС на території України поділяються на НС техногенного, природного, соціально-політичного і воєнного характеру.

Форми спільної діяльності людей, що склалися історично і характеризують певний тип відносин між людьми, утворюють суспільство або соціум – особливу систему, деякий механізм взаємодії між людьми, що розвивається за своїми специфічними законами, які характеризуються надзвичайною складністю. В соціумі взаємодіє велика кількість людей. Результатом цих зв'язків є особлива обстановка, що створюється в окремих соціальних групах, яка може впливати на інших людей, що не входять в дану групу.

Соціальними називаються небезпеки, що широко розповсюджуються в суспільстві і загрожують життю і здоров'ю людей. Носіями соціальних небезпек є люди, що створюють певні соціальні групи. Особливість соціальних небезпек полягає в тому, що вони загрожують великій кількості людей. Розповсюдження соціальних небезпек зумовлено особливостями поведінки людей і окремих соціальних груп. Соціальні небезпеки досить численні. Наприклад, до соціальних належать всі протиправні (незаконні) форми насилля; вживання речовин, що порушують психологічну і фізіологічну рівновагу людини (алкоголь, наркотики, паління); шахрайство; самогубство та інші дії, що здатні принести шкоду здоров'ю людей.

Соціальні небезпеки можуть бути класифіковані за чотирма ознаками.

1. *За походженням* можуть бути виділені такі групи небезпек:

а) небезпеки, пов'язані з психічним впливом на людину (шантаж, шахрайство, крадіжки та ін.);

б) небезпеки, пов'язані з фізичним насильством (розбій, бандитизм, терор, гвалтування, утримання заручників);

в) небезпеки, пов'язані з вживанням речовин, що руйнують організм людини (наркоманія, алкоголізм, паління);

г) небезпеки, пов'язані з хворобами (СНІД, венеричні захворювання);

д) небезпеки самогубства.

2. *За масштабами* подій соціальні небезпеки можна розділити на:

а) локальні;

б) регіональні;

в) глобальні.

3. *За статевовіковими* ознаками поділяють соціальні небезпеки, що характерні: для дітей, молоді, жінок, чоловіків та людей похилого віку.

4. *За організацією* соціальні небезпеки можуть бути випадковими і навмисними.

Сьогодні все більшого значення набуває поділ суспільства за рівнем та джерелами доходів, наявністю чи відсутністю приватної власності, надаючи сили ряду негативних чинників: формуванню нової соціальної диференціації та відповідних критеріїв її оцінки, створюючи нездорові відносини в суспільстві; надто різкому поділу на бідних та багатих; деформованого характеру процесам збіднення та збагачення окремих прошарків суспільства.

За таких обставин зростають форми та розміри соціальних небезпечних чинників (злочинність, самогубства, наркоманія, проституція тощо). Ці та багато інших форм антисоціальної поведінки в умовах занепаду системи соціального контролю стали загрозливими для суспільства.

В основі своїй соціальні небезпеки породжуються соціально-економічними процесами, що відбуваються в суспільстві. В той же час треба відзначити суперечливий характер причин, наслідком яких є соціальні небезпеки.

Недосконалість людської природи є головною передумовою появи соціальних небезпек. Наявність адекватної правової системи може стати визначальною умовою попередження і захисту суспільства від соціальних небезпек. Залучення громадськості та краща інформованість населення про можливість появи соціальних небезпек, а також про можливі наслідки від їх прояву, також є елементами захисту від соціальних небезпек.

Отже, соціальне життя породжує зіткнення інтересів соціальних спільнот, структурне напруження, сприяє виникненню джерел небезпек.

Список використаної літератури:

1. Бедрій Я.І., Джигирей В.С., Кидисюк А.І. Безпека життєдіяльності / Я.І. Бедрій, В.С. Джигирей, А.І. Кидисюк. – Львів: Афіша, 1999. – 368 с.

2. Безпека життєдіяльності: [підручник для вузів] / С.В. Белов, А.В.Ільницька, А.Ф. Козьяков та ін.; за заг. ред. С.В. Белова. 2-е вид. – К.: Вища школа, 2006. – 448 с.

УДК 621.798

ВПЛИВ БІОРОЗКЛАДАЛЬНИХ ПАКУВАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

*Каржєвська О.М., студентка II курсу
факультету харчової експертизи та оздоровчих продуктів;
Чорна А.І., аспірантка кафедри експертизи харчових продуктів;
Шульга О.С., к.т.н., доцент кафедри експертизи харчових продуктів;
Арсеньєва Л.Ю., д.т.н., професор кафедри експертизи харчових продуктів
Національний університет харчових технологій, м. Київ*

Харчова упаковка спрямована на збереження і захист всіх видів харчових продуктів та сировини, зокрема вона захищає від окислювального і мікробного псування, а також розширює характеристики придатності продукту. Широке використання синтетичних пакувальних плівок призвело до серйозних екологічних проблем через їх неможливість до повного біологічного розкладання. Забруднення навколишнього середовища, потреба в безпечності, екологічно чистій атмосфері призводить в свою чергу до використання біорозкладальних пакувальних матеріалів, особливо з відновлюваних джерел сировини сільського господарства і відходів харчової промисловості. Такий підхід передбачає збереження природних ресурсів.

Пластмаси на основі нафтохімічних матеріалів, таких як поліолефіни, складні поліефіри, поліаміди і т.д., були широко використовувані в якості пакувальних матеріалів, через їх доступність у великих кількостях при низькій вартості і сприятливих функціональних характеристиках, таких як хороша розтягуваність і міцність на розрив та прекрасні бар'єрні властивості до кисню. Натомість, вони мають дуже низьку паропроникність і, найголовніше, вони

повністю не піддаються біологічному розкладанню, а отже, призводять до забруднення навколишнього середовища, що представляє серйозні екологічні проблеми. Отже, їх використання в будь-якій формі повинно бути обмеженим і можливо навіть необхідно поступово відмовитися від їх використання, щоб уникнути проблем утилізації відходів [1].

Перевагою біорозкладальних пакувальних матеріалів є те, що в результаті компостування вони можуть діяти як добрива для ґрунту, поліпшуючи врожайність сільськогосподарських культур. Хоча будучи дещо дорожчою, біоупаковка – це завтрашня потреба в пакуванні харчових продуктів, особливо продуктів низької вартості. Збереження якості харчових продуктів викликає серйозну заклопотаність у сучасному процесі виготовлення харчових продуктів.

Більш первинна хімічна структура біополімеру визначає його здатність до біорозкладання. Використання таких біоупаковок відкриє потенційні економічні вигоди для фермерів і сільськогосподарських робітників. Мають бути розроблені двошарові і багатокомпонентні плівки, що нагадують синтетичні пакувальні матеріали з відмінними бар'єрними і механічними властивостями. Зшивання (хімічне або ферментативне) різних біомолекул – це ще один підхід виконання композиційних біорозкладальних плівок. Повинні бути прийняті інноваційні методи збереження продовольчої безпеки та структурно-поживної цілісності продукту, а також можливості до їхнього біорозкладання [2].

Для успішного впровадження та комерціалізації екологічно чистих пакувальних матеріалів на основі біополімерів необхідні стійкі багатoproфільні дослідження хіміків, технологів полімерів, мікробіологів, інженерів-хіміків, екологів та чиновників. Біорозкладання пропонує привабливий шлях управління відходами навколишнього середовища.

Список використаної літератури:

1. Tharanathan, R.N., Saroja, N. Hydrocolloid-based packaging films – alternate to synthetic plastics / R.N. Tharanathan, N. Saroja // Journal of Scientific and Industrial Research. – 2001. – № 60. – P. 547 – 559.

2. Kittur, F.S., Saroja, N.S., Tharanathan, R.N. Polysaccharide based composite coating formulations for shelflife extension of fresh banana and mango / F.S. Kittur, N.S. Saroja, R.N. Tharanathan // European Food Research and Technology – 2001. – № 213. – P. 306. – 311.

УДК 37.02 : (504.75 + 614.87)

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НА БЕЗПЕКУ ЛЮДИНИ І ТЕРИТОРІЙ**

*Карманний Є.В.,
к.т.н., доцент кафедри Основ безпеки життєдіяльності;
Ковжого С.О.,
к.х.н., доцент, завідувач кафедри Основ безпеки життєдіяльності;
Ганжа О.Г., студент II курсу
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, м. Харків*

Аналіз розвитку громадянського суспільства в Україні свідчить про наявність комплексу проблем, що є актуальними як для громадян, так і для держави. Серед іншого, першопричинами екологічних проблем України є: недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства (ІГС); недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку; недотримання природоохоронного законодавства тощо [1]. Більше того, передбачені механізми участі громадськості у формуванні та здійсненні державної політики належним чином не реалізуються. Як підсумок, вітчизняними та міжнародними неурядовими організаціями фіксується низький рівень суспільно значущої добровільної активності громадян. Позитивні приклади налагодження ефективної співпраці між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та

ІГС є поодинокими, а не системною практикою. Рівень взаємної довіри між владою, підприємницькими колами та ІГС є низьким, що проявляється у відчуженості замість солідарної відповідальності за стан суспільного розвитку [2].

На думку авторів, необхідно звернути увагу на кілька напрямків, за якими ІГС здійснюють екологічну політику. Розглянемо це детальніше.

Наявні нагальні проблеми у формуванні належної правової бази в екологічній сфері. Забезпечення прозорості процесу прийняття рішень органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування можливе, зокрема, шляхом залучення ІГС до підготовки проектів та аналізу виконання рішень, а також регулярного інформування громадськості про їх діяльність [3].

Доречно було б забезпечити відкритість інформації про діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, розширити доступ до неї та надати реальну можливість безпосередньої участі як ІГС, так і громадян у процесах підготовки і проведення експертизи проектів актів законодавства, здійснення контролю за результативністю і ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [4]. У свою чергу, державна підтримка розвитку громадянського суспільства має передбачати вчасне і публічне реагування органів державної влади на ініціативи громадськості [5].

Саме по собі законодавство не зможе втілити прогресивні положення в життя без належної правозастосовної практики. Так, Міністерство екології та природних ресурсів для виконання покладених на нього завдань має право (але не зобов'язане) в установленому порядку залучати представників ІГС (за згодою) для розгляду питань, що належать до його компетенції [6], забезпечуючи участь громадськості у реалізації державної політики у відповідній сфері.

З метою реалізації основних завдань Уряду у сфері безпеки людини та довкілля необхідно, серед іншого, забезпечити залучення громадськості до участі у розв'язанні глобальних, регіональних і місцевих екологічних проблем [7].

Виконання тих чи інших поставлених завдань може бути забезпечено лише шляхом розвитку співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з представниками громадськості, приватного сектору економіки,

міжнародних екологічних організацій, вдосконалення системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Головною передумовою реалізації Стратегії «Україна – 2020» є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності. На громадянське суспільство, серед іншого, покладено обов'язок контролювати владу [8]. Таким чином, основними засадами внутрішньої політики у сфері формування ІГС є завершення політичної реформи, запровадження громадського контролю за діяльністю влади, забезпечення незалежної діяльності об'єднань громадян, проведення регулярних консультацій з громадськістю з важливих питань життя суспільства [9]. Ці та інші заходи спрямовані на формування сталого і розвиненого громадянського суспільства, здатного забезпечити реалізацію державної екологічної політики.

Важливою умовою проведення ефективної екологічної політики держави є здійснення виховних та навчальних заходів з врахуванням і одночасним підвищенням екологічної культури населення. Подолання духовної кризи в суспільстві повинно здійснюватися, зокрема, шляхом формування у дітей та молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, а також духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури [10]. Випереджаючими темпами має розвиватися всеохоплююча екологічна просвіта та виховання підростаючого покоління шляхом підтримки діяльності позашкільних закладів освіти, еколого-натуралістичних центрів та природничих секцій центрів дітей та юнацтва, а також молодіжних організацій екологічного спрямування. Необхідно налагодити виробництво виховних та соціальних природоохоронних програм на телебаченні, забезпечити підготовку публікацій, видання спеціальних інформаційних випусків, буклетів, бюлетенів. Подальший розвиток та підтримка неурядових організацій (фактично ІГС) сприятимуть активізації екологічного руху в Україні, поширенню міжнародних зв'язків для спільного розв'язання екологічних проблем, обміну інформацією, знаннями та досвідом, а отже, формуванню свідомого громадянського суспільства на засадах сталого розвитку [4], посилення ролі останнього в процесі формування

та реалізації державної політики в екологічній сфері.

Оскільки ІГС є інституціоналізованими утвореннями (що відрізняє їх від масових рухів та інших форм громадянської активності), їх діяльність регулюється на основі статутів, якими передбачаються конкретні цілі створення та функціонування організації. Такі організації часто визначаються як вузькоспеціалізовані (їх діяльність спрямована на досягнення конкретної цілі – поліпшення стану довкілля, в прямій або непрямій формах) та іменуються екологічними.

Якщо включати політичні партії до ІГС, то зазначимо, що більшість з них у своїх статутах не містять згадки про екологічну спрямованість (виключення може становити Партія Зелених України). Екологічні положення політичних партій можна зустріти в їх програмних документах, однак вони є доволі абстрактними і, у більшості випадків, не визначають конкретних екологічних цілей.

Розбудова громадянського суспільства в Україні має орієнтуватися на європейські стандарти забезпечення та захисту прав і свобод людини [5], зокрема впровадження практики належного врядування, доброчесності, відкритості, прозорості та підзвітності інститутів влади, створення умов для різноманіття суспільних інтересів, у тому числі екологічних, і форм їх вираження (громадські ініціативи, суспільні рухи, асоціації, об'єднання тощо).

Таким чином, метою функціонування ІГС має стати надання допомоги при вирішенні екологічних проблем в Україні шляхом розвитку співробітництва на національному, регіональному та місцевому рівнях [11] з відповідними органами влади, підприємцями та підприємницькими структурами, науковими установами, територіальними громадами та іншими заінтересованими суб'єктами, діяльність яких пов'язана із збереженням довкілля, для вільного обміну досвідом та інформацією, розширення участі громадськості у формуванні екологічної політики та підготовці рішень, реалізація яких впливатиме на стан довкілля, а також для надання необхідної допомоги іншим екологічним неурядовим громадським організаціям та заінтересованим суб'єктам, сприяючи таким чином Україні у подальшому розвитку демократичного громадянського суспільства та

досягненні безпечного довкілля.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – ст. 218.
2. Указ Президента України «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» від 24.03.2012 р. № 212/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 26. – ст. 966.
3. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Відкритість, дієвість, результативність» від 17.03.2003 р. // Урядовий кур'єр. – 17.09.2003. – № 173.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 р. №386-р // Офіційний вісник України. – 2013. – № 44. – ст. 1581.
5. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків» від 16.01.2008 р., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.2008 р. № 14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-08>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України» від 21.01.2015 р. № 32 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 10. – ст. 266.
7. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям», схвалена Постановою Верховної Ради України від 04.02.2005 р. № 2426-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 12. – ст.209.
8. Указ Президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 2. – ст. 154.
9. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – ст. 527.
10. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Духовна криза суспільства і шляхи її подолання» від 20.04.2004 р. № 1689-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 32. – ст. 397.
11. Угода між Україною та Сполученими Штатами Америки щодо Регіонального екологічного центру в Україні від 08.12.1999 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/840_044.

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАННЯ ТА ПРОІНФОРМОВАННОСТІ НАСЕЛЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАХИСТІ

*Клеєвська В.Л., ст. викл. кафедри хімії, екології та експертизних технологій;
Кручина В.В., доцент кафедри хімії, екології та експертизних технологій;
Поліщук О.О., доцент кафедри хімії, екології та експертизних технологій
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»*

В наш час населення України потерпає від загроз техногенного, природного та військового характеру. На території нашої держави функціонує понад 23 тисячі потенційно-небезпечних об'єкта, зокрема, 931 – хімічно-небезпечні, 10 000 – радіаційно-небезпечні [1]. Крім того, у Донецькій та Луганській областях ведуться бойові дії. Тому питання захисту людей від наслідків надзвичайних ситуацій (НС) і військових конфліктів набуває особливого значення.

Згідно з Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, громадяни мають право на отримання інформації про НС або небезпечні події, що вже виникли або можуть виникнути, та на забезпечення засобами колективного та індивідуального захисту та їх використання [2]. В той же час, Кодекс цивільного захисту зобов'язує громадян України знати засоби захисту від НС, вміти виконувати необхідні дії у разі їх виникнення, застосовувати правила користування засобами захисту.

Досить ефективним способом захисту населення є його укриття у захисних спорудах, до яких належать, перш за все, сховища та протирадіаційні укриття. Для захисту людей від деяких вражаючих чинників НС в мирний час та від дії засобів ураження в особливий період можуть використовуватися найпростіші укриття. Найпростіше укриття – це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків НС, а також від дії засобів ураження в особливий період.

В Харківській області, станом на жовтень 2014 року за даними обласної держадміністрації на обліку знаходяться 1346 захисних споруд цивільного захисту, розрахованих на укриття 455794 людини. Перевірка показала, що тільки 72 з них (близько 5% від загальної кількості) повністю готові до роботи, а 319 (23 %) знаходяться в стані «обмеженої готовності». Проблема полягає також в тому, що основна кількість табельних захисних споруд цивільного захисту розташована на території підприємств, установ та організацій.

Для укриття ж населення за містом проживання існують тільки так звані простіші укриття, що знаходяться у підвалах житлових будинків. Інформацію про розташування цих споруд, згідно з законодавством, можна отримати в дільницях «Жилкомсервісу», однак зробити це непросто. Зараз в мережі Internet з'явилася карта укриттів міста Харкова, але теж виникають запитання. За нормативами, захисна споруда повинна бути розташована на відстані не більше ніж 1 км від багатоповерхівок. Не в усіх районах виконується ця вимога. Також велику занепокоєність викликає недостатня кількість таких укриттів. Наприклад, в районі, обмеженому вулицями зерноюю, Морозова та проспектами Гагаріна та Героїв Сталінграду, ми знайшли лише одне найпростіше укриття (на більш ніж 100 багатоповерхових будинків), до того ж санітарно-технічний стан цього приміщення є незадовільним.

Але найбільшою проблемою, на нашу думку, є недостатня проінформованість населення щодо дій в умовах НС і у разі застосування засобів ураження. Опитування, на жаль, показали, що в деяких загальноосвітніх навчальних закладах та установах ще не приділяється достатньо уваги цьому питанню. Про непрацююче населення годі вже й казати. А такий підхід у разі виникнення будь-якої небезпеки може привести до жахливих наслідків.

На сьогодні велику частину роботи в цьому напрямку виконують волонтери та громадські активісти. Однак вони не можуть охопити усі верстви та маси населення у нашому місті з майже 1,5 млн. мешканців.

Тому ми пропонуємо розробити систему підготовки населення, яка включає:

- організацію дій органів житлово-комунального господарства щодо покращення санітарно-технічного стану підвальних приміщень (прибирання та осушення приміщень);
- покращення інформованості населення про місце розташування найпростіших укриттів (розміщення наглядної інформації на під'їздах будинків);
- залучення до співпраці органів місцевого самоврядування з організації тематичні зустрічей з мешканцями;
- проведення регулярних навчань і тренувань в сфері цивільного захисту в навчальних закладах, на підприємствах, в установах та організаціях, використовуючи позитивний міжнародний досвід;
- більш активну роботу ЗМІ, спрямовану на популяризацію серед населення знань і вмінь щодо дій в умовах НС і загрози застосування зброї масового ураження.

Список використаної літератури:

1. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні в 2014 році. К.: Український науково-дослідний інститут цивільного захисту ДСНС України, 2015. – 365 с.
2. Кодекс Цивільного захисту України. – К.: Відомості Верховної Ради, 2013, № 34 – 35. – 458 с.

УДК 37.015.3

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ

***Кочергін О.М., ст. викладач кафедри техногенно-екологічної безпеки
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь***

Аналізуючи матеріали умов праці на підприємствах в організаціях та установах України, можна зробити висновок, що значна частина людей працює в умовах, які не відповідають нормативним.

Для того, щоб навести порядок в галузі охорони праці, слід зрозуміти на яких принципах вона повинна будуватися. Традиційна система управління охороною праці (СУОП) формувалася в 30-40-і рр. минулого століття, коли техніка та технологічні процеси були іншими. В ті часи майже кожне робоче місце розглядалося як окремий об'єкт, на якому необхідно усунути недоліки, а потім ці рішення перенести на аналогічні робочі місця.

З того часу як обладнання, так і технологічні процеси значно змінилися. На сьогоднішній день будь-який нещасний випадок слід розглядати як наслідок цілого комплексу причин, які пов'язані з даним робочим місцем. Тому виникає необхідність оцінювати виробничі ризики комплексно, з урахуванням багатьох обставин. В умовах існуючої СУОП на підприємствах виявляються не всі можливі ризики та їх наслідки. При цьому рівень допустимого ризику знижується, що не дає можливості об'єктивно планувати заходи по управлінню ризиками. У Великобританії розроблений та опублікований стандарт OHSAS 18001:2007, який дозволяє усувати ризики на принципі їх комплексного аналізу. Для досягнення позитивних результатів від впровадження стандарту OHSAS 18001:2007 необхідно ретельно провести пошуки тих причин, які можуть зашкодити здоров'ю працівника.

Таку роботу якісніше може виконати робоча група, до складу якої будуть входити керівники структурних підрозділів, які максимально об'єктивно та точно зможуть оцінити ризики, які виникають.

Втілення міжнародних стандартів пов'язаних з управлінням ризиками – це робота на перспективу. Вона робить організацію більш керованою, а проблеми та аварії будуть виникати набагато рідше.

В стандарті чітко вказано, що кожен працівник повинен розуміти своє місце та роль в системі менеджменту професійного здоров'я та безпеки. Навіть офісні працівники, службовці податкових органів мають свої робочі місця на яких періодично можуть виникати небезпечні фактори.

Після ретельно проведеного аналізу виникнення ризиків, проводяться заходи по зниження виявлених ризиків. Це не тільки навчання правилам охорони

праці, а також благоустрій службових приміщень, територій, – все що може працювати на вирішення основної задачі.

Стандарт OHSAS 18001:2007 вимагає, щоб система менеджменту професійного здоров'я та безпеки постійно розвивалась. З цією метою необхідно проводити аудити. У разі виявлення порушень, аудитори разом з керівниками підрозділів розробляють заходи по їх усуненню.

Ще однією особливістю СУОП є те, що в ній на відміну від існуючої на Україні СУОП у разі виникнення нещасного випадку шукають не винуватця, а основну причину, яка привела до цих наслідків.

Результатом втілення стандарту OHSAS 18001:2007 є:

- створення раціонального механізму управління охороною праці;
- економія ресурсів, які направлені на поліпшення умов праці за рахунок ефективного управління виробничими ризиками;
- створення комфортних та безпечних умов праці.

Система управління яка побудована у відповідності до міжнародних стандартів дозволяє створити культуру безпеки праці значно вищого рівня в порівнянні з існуючим, коли працівники турбуються не тільки про свою безпеку, а й безпеку своїх колег по роботі.

Список використаної літератури:

1. Матеріали парламентських слухань «Про стан промислової безпеки та охорони праці». – К.: Верховна рада України. – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.rada.gov.u/zakon/new/par_sl/sl_1711110.htm.

2. Гогіташвілі Г.Г., Карчевські Є.Т., Лапін В.М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 367 с.

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ

*Любченко А., студентка гр. СП-48 психолого-педагогічного факультету;
Яріш К.С., студентка гр. ДФ-41 психолого-педагогічного факультету;
Поляков С.В., студент гр. ТД-41 факультету технологій та дизайну;
Цина А.Ю., д.пед.н., професор, зав. кафедри
виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка*

На початку третього тисячоліття основні процеси життєдіяльності людства все більше набувають ознак системної кризи, причинами якої є глобалізація всіх сфер суспільної діяльності, загострення негативів загального цивілізаційного техногенезу. Це зумовлює необхідність проведення узгодженої політики у сфері безпеки управлінськими, господарськими та суспільними інституціями кожної держави.

Системний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, присвячених проблемам державного регулювання техногенної безпеки, свідчить, що вони належать до найважливіших управлінських та організаційних проблем, які на сьогодні характеризуються недостатнім рівнем вивчення і розв'язання яких, зумовлює необхідність ґрунтовних та комплексних досліджень. У науковій літературі можна виокремити природничі, економічні, соціальні, психологічні, філософські, медичні та управлінські аспекти дослідження техногенної безпеки.

Метою статті є висвітлення з позицій комплексного підходу особливостей економічних механізмів регулювання у сфері техногенної небезпеки в сучасних умовах.

Територія України характеризується наявністю значної кількості природних загроз та техногенних джерел небезпеки. Наявність джерел небезпеки у поєднанні з уразливістю території сприяють виникненню катастроф, соціально-економічним наслідком яких виступають надзвичайні ситуації (НС). Розподіл НС техногенного

походження залежить в основному від техногенного навантаження території. Аналіз цих факторів виникнення НС дає змогу виявити території з несприятливим рівнем ризику НС [2, с.69].

Основними причинами виникнення техногенних аварій і катастроф в Україні є:

- послаблення механізму державного регулювання безпеки у виробничій сфері, зниження стійкості виробництва до аварій унаслідок тривалої структурної перебудови економіки;
- недосконалість законодавчої бази, що в нових економічних умовах не забезпечує сталості функціонування виробництва, стимулювання заходів щодо зменшення ризику виникнення НС, пом'якшення їх наслідків, а також відповідальності власників об'єктів підвищеної небезпеки за додержання режиму діяльності;
- технічна складність виробництва, великий обсяг транспортування, зберігання й використання небезпечних (шкідливих) речовин, матеріалів та виробів, накопичення відходів виробництва, що становлять загрозу для населення і довкілля;
- зношеність основних виробничих фондів, особливо на підприємствах хімічного комплексу, нафтогазової, металургійної і гірничодобувної промисловості, одночасне зниження, а у деяких випадках і припинення оновлення цих фондів;
- зниження вимогливості до заходів безпеки й ефективності роботи органів державного нагляду за станом техногенно-екологічної безпеки;
- припинення внаслідок фінансових ускладнень реалізації державних програм, що стосувалися реагування на НС;
- зниження кваліфікаційного і професійного рівня персоналу об'єктів підвищеної небезпеки [1, с. 24].

Державне управління техногенною безпекою здійснюється з використанням таких груп механізмів: організаційних, адміністративних, правових, економічних. Основне значення має система економічних механізмів у поєднанні з іншими

вищезгаданими механізмами. Ефективне застосування механізмів управління техногенною безпекою можливе лише за умов:

- комплексного підходу до визначення відповідальності за посилення дій, що призводять до НС техногенного характеру, та розв'язання цієї проблеми на загальнодержавному рівні;
- віднесення безпеки населення і територій під час НС до проблем виключної важливості для держави і суспільства, а їх розв'язання - до пріоритетів національної безпеки;
- ефективного міжнародного співробітництва з питань захисту від НС техногенного характеру.

Механізми розподілу ресурсів утворюють великий і надзвичайно важливий для практичного застосування клас механізмів управління складними системами [3, с. 36].

Як засвідчує досвід економічно розвинених країн, найвпливовішими механізмами регулювання безпеки є економічні важелі стимулювання запобіжних заходів безпеки. Необхідно створити таку нормативно-правову базу, щоб власнику було не вигідно експлуатувати об'єкт із великим рівнем ризику, щоб кошти, витрачені на підвищення безпеки, були не збитковими, а давали прибуток. Це можливо тільки за умов впровадження кількісних методів визначення рівня небезпеки об'єкта на основі критеріїв ризику [4, с. 47].

В існуючих економічних регуляторах треба врахувати ризики, що створюють суб'єкти господарювання, і ввести в дію всі інші економічні регулятори, які застосовують у світовій практиці, а саме, податки, штрафи за шкідливі і небезпечні технології, санкції (відшкодування збитків, компенсація), страхування, фонди, пільги тощо. Комплекс економічних механізмів регулювання має забезпечити оптимальний баланс економічних витрат і рівнів техногенної безпеки. Метою економічного регулювання є акумулювання коштів і реалізація превентивних за своїм характером витрат, які мають бути спрямовані на зниження техногенних ризиків для населення, територій, соціальних, техногенних і природних об'єктів.

Отже, всі механізми державного регулювання мають бути ув'язані в єдиному правовому полі України в єдину державну систему управління техногенною безпекою.

Список використаної літератури:

1. Бегун В.В., Науменко І.М. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): [навчальний посібник] / В.В.Бегун, І.М.Науменко. – К.: Енергоіздат, 2004. – 328 с.
2. Дурдинець В.В., Саєнко Ю.І., Привалов Ю.О. Соціальні ризики та соціальна безпека в умовах природних і техногенних надзвичайних ситуацій та катастроф / В.В. Дурдинець, Ю.І. Саєнко, Ю.О. Привалов. – К.: Стилос, 2001. – 497 с.
3. Охорона праці та безпека життєдіяльності населення у надзвичайних ситуаціях / І.В. Кочін, Г.О. Черняков, П.І. Сидоренко та ін.; за ред. І.В. Кочіна. – К.: Здоров'я, 2005. – 432 с.
4. Рошчін Г.Г., Корнієнко М.М. Правове та нормативне забезпечення реагування закладів охорони здоров'я на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру / Г. Г. Рошчін, М. М. Корнієнко // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2003. – №2. – С.56 – 58.

УДК 699.85 : 351.862

СТИМУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВОЇ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ОРГАНІВ ДИХАННЯ ВНАСЛІДОК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Молодцов В.А.,
к.військ.н., доцент кафедри Основ безпеки життєдіяльності;
Лазутський А.Ф.,
к.військ.н., доцент кафедри Основ безпеки життєдіяльності;
Писарєв А.В.,
к. військ. н., доцент кафедри Основ безпеки життєдіяльності
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, м. Харків*

На Міжнародній конференції праці, що відбулася в червні 2003 р., прийнята Глобальна стратегія з охорони праці, одним з основоположних положень якої є

формування культури охорони праці як складової частини програми досягнення цілей щодо попередження травматизму, професійних захворювань і смертності на виробництві. У підсумкових документах конференції було сформульовано, що національна, орієнтована на профілактику, культура охорони праці означає забезпечення права на безпечні та здорові умови праці на всіх рівнях, активну участь уряду, роботодавців і працівників у забезпеченні безпечних і здорових умов праці через чітко сформульовану систему прав, обов'язків і сфер відповідальності, в яких принцип попередження має найвищий пріоритет.

Для формування і розвитку культури охорони праці на конкретному підприємстві необхідно досить точне знання реальних масштабів виробничого травматизму та професійних захворювань. Для цього проводиться облік, статистика та аналіз виробничого травматизму та професійних захворювань. В Україні, за офіційними даними, рівень травматизму і професійних захворювань значно вище, ніж в економічно розвинених країнах. Кількість виявлених вперше професійних захворювань складає близько 7 тисяч на рік. Майже 17 тисяч громадян щороку стають інвалідами внаслідок трудового каліцтва. Понад 20% серед усіх, вперше визнаних інвалідами, втратили працездатність у віці 45 – 50 років. За даними Державної служби статистики України, кожен четвертий працює в умовах дії шкідливих виробничих факторів, рівні яких перевищують гранично допустимі. Як наслідок, від 20 до 40% усіх втрат працездатності зумовлені захворюваннями, які пов'язані з незадовільними умовами праці. Серед них лідирують захворювання органів дихання. Так, в Україні 38-40% від професійних захворювань складають захворювання пилової етіології [1]. Це – ураження легенів, органів дихання, пов'язані з впливом виробничого пилу.

У загальному числі професійних захворювань професійні легеневі захворювання є найбільш поширеною причиною передчасної смерті та стійкої непрацездатності. Незважаючи на всі зусилля урядів, експертів з охорони праці (ОП) та спеціалістів на виробництві, щорічно виявляються мільйони нових випадків, багато випадків залишаються діагностованими або про них не

повідомляється з причини обмежених можливостей профілактики у багатьох національних інфраструктурах управління охороною праці [2].

Крім страждань, що заподіюються працівникам та їх сім'ям, професійні захворювання органів дихання лягають важким тягарем на національну економіку та систему трудових компенсацій. Йдеться про відсутність на робочому місці через хворобу, про втрату робочих днів, інвалідності, про витрати на виплату компенсацій і про втрату кваліфікованої робочої сили.

Серед професійних легеневих захворювань найбільш поширені, важко підлягають лікуванню і ведуть до інвалідності такі захворювання, як силікоз, азбестоз і пневмоконіоз, особливо у працівників вугільної промисловості. У цій групі силікоз - можливо, найстаріше і поширене захворювання. За класифікацією Міжнародного агентства з досліджень раку, кварц що вдихається від виробничих джерел є канцерогеном для людини [3].

Серед найбільш серйозних і, що призводять до найбільших втрат професійних захворювань – хвороби, що викликаються азбестовим волокном. За оцінками МОП, в промислово розвинених країнах Західної Європи, Північної Америки, Японії та Австралії азбест щорічно призводить до 20 000 нових випадків раку легенів. Навіть незважаючи на те, що боротьба з пилом і медичні спостереження протягом останніх сорока років призвели до значного скорочення пневмоконіозу у розвинених країнах, нові випадки реєструються і в наші дні [2].

Основними проблемами в галузі профілактики професійних захворюваннях органів дихання є:

- труднощі отримання достовірних статистичних даних про професійні захворювання органів дихання через проблеми у звітності, її однаковості;
- систематичне заниження звітності про нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання, особливо в неформальному секторі праці;
- неефективність механізмів реєстрації та інформування про нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання;
- багато виробничих процесів і технології застаріли і становлять небезпеку для працівників, а заходи щодо боротьби з пилом недостатні;

- концентрація респірабельного пилу часто перевищує допустимі норми впливу, а спостереження за здоров'ям працівників неефективне (відсутнє);
- велика частка робітників, що піддаються впливу фіброгенного пилу працює на малих підприємствах і знаходиться поза системою профілактики;
- недостатнє розуміння проблеми в суспільстві і недостатність, а деколи взагалі відсутність, інформації на державному рівні та на підприємствах;
- відсутність належної системи професійної підготовки і труднощі такої підготовки з охорони праці серед керівників і працівників малих і середніх підприємств;
- труднощі з поширенням інформації з охорони праці, в першу чергу, на малих і середніх підприємствах;
- повільно ведеться робота щодо впровадження економічного впливу та стимулювання роботодавців для створення здорових і безпечних умов праці;
- при застарілих технологіях зростають ризики нещасних випадків і професійних захворювань, проте ресурси найчастіше виділяються на боротьбу з наслідками, а не на запобіжні заходи;
- на багатьох підприємствах гостро відчувається нестача коштів для застосування профілактичних заходів та організації більш «чистих» виробничих процесів.

На думку багатьох фахівців з охорони праці та за рекомендаціями МОП, одним з основних напрямків щодо запобігання професійних хвороб органів дихання є впровадження культури охорони праці на всіх рівнях. В основу цієї діяльності повинні бути покладені:

- передовий досвід міжнародного співтовариства, що знайшов своє відображення в документах МОП;
- програми забезпечення механізмів сприяння та підтримки для обміну знаннями, експертними послугами, результатами роботи.

Всі держави Організації економічного співробітництва та розвитку мають національні програми профілактики професійних захворювань органів дихання та/або спеціальні програми боротьби із силікозом та іншими пневмоконіозами.

Національні спеціалізовані установи, такі як Адміністрація з охорони праці (OSHA) і Національний інститут охорони праці (NIOSH) в США або Виконавче агентство з охорони праці (HSE) у Великобританії, розробили спеціальні стратегії боротьби із силікозом, технічну документацію та механізми [2], які можуть бути використані нашою країною як приклад і зразки для власних програм. Після десятиліть безперервних зусиль у Фінляндії, Швеції та Швейцарії силікоз вдалося перемогти. Однак експерти в цих країнах попереджають, що такий стан справ буде зберігатися лише до тих пір, поки зберігається нинішня система обмеження впливу кварцового пилу.

Для впровадження культури охорони праці необхідно вдосконалювати законодавчу базу і забезпечити її виконання. Державній службі України з охорони праці для успішної роботи в цьому напрямку будуть потрібні достатні людські та фінансові ресурси, а також відповідне навчання та підготовка. Органи управління цієї служби на всіх рівнях повинні співпрацювати з об'єднаннями працівників і роботодавців з тим, щоб заручитися їх підтримкою у здійсненні цієї політики і в протидії ризикам. Метою має стати інформування про ризики в максимально більшому числі галузей економіки та налагодження профілактичної роботи з тим, щоб скоротити число захворювань і, в кінцевому підсумку, повністю їх викоринити. Вирішення багатьох проблем з профілактики професійних захворювань органів дихання покладається на національні організації, що займаються охороною праці, які, на жаль, часто недостатньо координують свою роботу. У процесі розвитку цих організацій, у тому числі систем охорони праці, необхідно передбачити комплексні заходи з профілактики професійних захворювань органів дихання. Такі комплексні заходи містяться в глобальній програмі МОП та ВООЗ щодо викоринення силікозу, глобальної стратегії ВООЗ «Гігієна праці для всіх», а також у прийнятій резолюції МОП про комплексний підхід до охорони праці. У національній програмі з охорони праці важливе місце повинні зайняти плани дій з викоринення силікозу, а також просування відповідних міжнародних норм і стандартів МОП у сфері охорони праці (Конвенції [4 – 7], Рекомендації до них, Керівництва).

Сучасні досягнення науки і технології дозволяють досягти максимальної ефективності в профілактиці захворювань органів дихання. Досвід Фінляндії, Швеції та Швейцарії, де був повністю викоренений силікоз, може служити зразком для глобальної стратегії боротьби зі шкідливою пилом на виробництві та усунення загрози здоров'ю людей.

Список використаної літератури:

1. Стенограма парламентських слухань в Верховній раді України «Про стан промислової безпеки та охорони праці» від 17.11.2010 р. // Виступ голови Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду Хохотви О.І.
2. Безпечна праця і культура охорони праці. Матеріали МОП. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://base.safework.ru/safework?doc&nd=444400039&nh=0&ssect>
3. IARC Monograph: Кварц, деякі силікати, вугільний пил і параамідні волокна // Silica, Some silicates, Coal Dust and para – Aramid Fibrils (Vol. 68), 1997.
4. Конвенція МОП 1974 р. № 139 «Про боротьбу з небезпекою, яка викликана канцерогенними речовинами й агентами у виробничих умовах, та заходи профілактики». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_162
5. Конвенція МОП 1981 р. № 155 «Про безпеку та гігієну праці». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_050
6. Конвенція МОП 1985 р. № 161 «Про служби гігієни праці». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_042
7. Конвенція МОП 1986 р. № 162 «Про охорону праці при використанні азбесту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_041

**КУЛЬТУРА ОХОРОНИ ПРАЦІ – КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР
У ЗАПОБІГАННІ НАСИЛЬСТВУ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ
ТА СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ**

*Молодцов В.А.,
к.військ.н., доцент кафедри Основ безпеки життєдіяльності;
Лазутський А.Ф.,
к.військ.н., доцент кафедри Основ безпеки життєдіяльності;
Тузіков С.А.,
к.т.н., доцент кафедри Основ безпеки життєдіяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

Випадки насильства на робочому місці досить відоме явище, проте, лише останнім часом проблема насильства на робочому місці і завдання його запобігання почали знаходити своє розуміння як з боку трудящих в плані охорони їх здоров'я, так і з боку підприємств, організацій, компаній в плані їх виживання.

Феномен насильства на роботі продовжує бути частиною трудової діяльності. За визначенням МОП насильство на робочому місці це «будь-яка дія, інцидент чи поведінка, що виходить за рамки розумного, при якому людина піддається нападкам, погрозам, пошкодженням і пораненням в процесі або в безпосередньому результаті його/її трудової діяльності» [1]. При цьому під «безпосереднім результатом» мається на увазі наявність прямого зв'язку з трудовою діяльністю, а також те, що інцидент або прояви насильства мали місце протягом розумного періоду часу після роботи. Причини насильства можуть лежати поза або в межах трудової сфери, тому насильство на роботі буває внутрішнім (між працівниками) або зовнішнім (між працівниками та якоюсь іншою особою, присутньою на робочому місці).

Насильство на робочому місці має великий вплив на функціонування підприємств і організацій, де воно має місце. Існує кілька показників, за допомогою яких можна впевнитися в наявності або відсутності проявів

наси́льства на підприємстві або в організації. Серед них – абсентеїзм (відсутність працівників на робочому місці і невиконання ними службових обов’язків), відпустка по хворобі, рівень нещасних випадків на виробництві та плінність кадрів [1]. Всі перераховані вище фактори безпосередньо впливають на продуктивність праці, і коли вони набувають значних масштабів, доводиться направляти додаткові ресурси, щоб компенсувати втрати.

Насильство на робочому місці серйозно позначається на здоров’ї і благополуччі працівників. Коли вони піддаються нападкам або їм наноситься збиток або травми, страждає їхнє здоров’я. Фізичний біль завжди має психологічний аспект. Коли людина фізично страждає в результаті насильства над особистістю, не можна забувати і про збиток її психічного здоров’я і благополуччя.

Основні ознаки напруженості на роботі, які можуть в кінцевому підсумку призвести до насильства: образи, агресивна «мова жестів», агресія, виражений намір заподіяти шкоду.

Коли перераховані вище ознаки передують або поєднуються з погрозами, словесними образами або іншими видами агресії, будь-який працівник, що піддається такому насильству на роботі, буде відчувати фізичні і психічні страждання.

Насильство на роботі існувало і в минулому, але не вважалося проблемою. Однак у наші дні дотримання прав людини передбачає все більшу нетерпимість до проявів насильства на роботі.

Де праця небезпечна, там не можна говорити про гідну працю, а насильства на робочому місці є бар’єром на шляху забезпечення гідних умов праці. Тому на сьогоднішній день актуально висвітити наявні в цій галузі проблеми, підвищити рівень їх усвідомлення в суспільстві, а також стимулювати подальші дії, спрямовані на усунення, скорочення і попередження причин смертності і травматизму в зв’язку з трудовою діяльністю, забезпечивши, таким чином, подальший рух по шляху реалізації концепції гідної і безпечної праці. Заснована

на взаємній повазі культура охорони праці в даний час стає ключовим фактором у запобіганні насильства на робочому місці.

У забезпеченні культури охорони праці і в боротьбі з насильством на роботі урядам, роботодавцям та працівникам рекомендується використовувати прийняті МОП [1, 3, 4] наступні «правила про боротьбу з насильством на робочому місці, навчальні інструменти»: Звід практичних правил через соціальний діалог допомагає вирішити різні психологічні проблеми, пов'язані з насильством в стратегії і діяльності конкретних підприємств, а також допомогу по програмам і стратегії боротьби з насильством на роботі.

Звід практичних правил говорить про необхідність включити профілактику насильства на роботі в національні, галузеві та корпоративні угоди. Звід підкреслює важливість кадрової політики та практики, що сприяє взаємній повазі і гідній праці. Культура охорони праці, досягнута через соціальний діалог – це ефективний інструмент формування політики і практики запобігання насильства на роботі.

Роль урядів полягає у здійсненні національної політики, ефективно протидіє насильству на роботі. Національним урядам слід сприяти впровадженню систем управління охороною праці, які дозволяють роботодавцям оцінити ризик насильства на роботі і вжити відповідних ефективних заходів. Спільна робота уряду, об'єднань працівників і роботодавців дозволяє узагальнювати і поширювати позитивний досвід на місцях. Звід практичних правил також рекомендує урядам протистояти насильству на робочому місці шляхом організації наукових досліджень, законодавчої діяльності, мобілізації фінансових ресурсів, організації співпраці.

Роботодавці зобов'язані знижувати ризик насильства на роботі, налагоджувати механізм дисциплінарних стягнень та подачі скарг. Їм слід розробляти політику та угоди за участю працівників, надавати необхідну інформацію і організовувати навчання.

Працівники та їх представники повинні приймати всі доступні і необхідні заходи, щоб запобігати, скорочувати і усувати ризики, пов'язані з насильством на

роботі. У виконанні цього завдання вони повинні працювати спільно з органами управління з охорони праці в таких областях, як створення і вдосконалення стратегій оцінювання відповідних ризиків і запобіжних заходів, поширення профілактичної інформації, а також співпраця з роботодавцями у справі навчання персоналу по запобіганню насильства на робочих місцях.

Підприємства та організації з налагодженою культурою охорони праці в меншій мірі ризикують постраждати від широко поширеного насильства на робочому місці: можливі прояви напруженості запобігають там заздалегідь, до того, як вони можуть перерости в насильство.

Щоб забезпечити культуру охорони праці, здатну протистояти насильству на роботі рекомендується в першу чергу розвивати дієву культуру на робочому місці, засновану на принципах гідної праці, на трудову етику, безпеки, взаємній повазі, терпимості, рівних можливостях та співробітництво. Керівники повинні визнати важливість боротьби з насильством на роботі, а також чітко сформулювати і довести до відома всіх працівників свою програму дій з викорінення насильства на робочих місцях.

Велику допомогу у створенні дієвої культури на робочому місці з профілактики насильства, поряд зі Зводом практичних правил, може надати розроблена МОП навчальна програма SOLVE [3], яка виробляє способи боротьби з насильством і дозволяє коригувати стратегію і тактику запобігання насильства на роботі. Мова йде про взаємовигідні, мало витратні, практичні рішення, що відповідають потребам підприємств і працівників. Здійснення SOLVE дозволяє комплексно вирішувати проблеми насильства, стресу, наркотиків і алкоголю, тютюнопаління та ВІЛ / СНІДу в рамках програм охорони праці та розвитку виробництва. Програма SOLVE крім того забезпечує підприємства навчальними матеріалами до конкретних умов курсу навчання працівників.

Інформація та рекомендації про те, як на системній основі розробляти програми та політику щодо запобігання насильства на роботі викладені в книзі МОП «Профілактика та дії у зв'язку з насильством на робочому місці» [4]. У виданні узагальнюється передовий досвід профілактики щодо запобігання

насильства на роботі і пропонуються надійні та ефективні методи профілактичної роботи та дій у зв'язку з насильством на робочому місці з урахуванням кожної конкретної ситуації. Автори книги роз'яснюють співробітникам управлінської ланки, як їм слід оцінювати і кваліфікувати ризик, як планувати і здійснювати свої дії, а також контролювати їх виконання та аналізувати результати.

Якщо всі соціальні партнери у сфері праці візьмуть на себе зобов'язання запобігати насильству на робочому місці, ми зробимо ще один крок на шляху до досягнення ефективної культури охорони праці.

Список використаної літератури:

1. Звід практичних правил про боротьбу з насильством на робочому місці. Насильство на роботі в сфері послуг і заходи боротьби з ним. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilo.org/public/english/dialogue/sector/techmeet/mevsws03/mevsws-cr.pdf.
2. Всесвітній день охорони праці (МОП). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilo.org/safework/safeday.
3. Навчальна програма SOLVE. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilo.org/safework/solve.
4. Rodgers K.A. and Chappel D. Профілактика і дії у зв'язку з насильством на робочому місці. – Preventing and responding to workplace violence, ILO: Geneva.

УДК 371.11

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ПРИ УПРАВЛІННІ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

*Пономаренко Г.В., магістрантка;
Корнус О. Г., к.геогр.н., доцент кафедри загальної та регіональної географії
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка*

Сьогодення вимагає поглибленого інтересу до усіх сфер життя, у зв'язку з прискореною європейською інтеграцією. Багато праць науковців присвячені поняттю «управління», тому що це поняття використовують численні науки, проте для кожного окремого досліджуваного об'єкта це поняття відрізняється

своєю специфікою. Управління є невід'ємною частиною педагогічної системи навчального закладу в цілому.

Вивченням проблеми управління навчальним закладом займались багато науковців, а саме О.Василенко, Л.Даниленко, Г.Дмитренко, Т.Єльнікова, А.Єрмола В.Крижко, Є.Павлютенков, П.Третяков, Б.Кобзар, О.Мармаза, Л.Москалець, О.Суджик, Є.Хриков та інші.

Управління навчальним закладом розглядають, як складну структуру, що включає духовні та матеріальні процеси. Основною складовою навчального закладу як соціальної системи є людина. Але, крім людей, для нормального його функціонування необхідні різноманітні речі, технічні об'єкти, яких згодом стає все більше. Ці матеріальні об'єкти можуть бути розглянуті як самостійні елементи навчального закладу як системного утворення.

У структурі управління навчальним закладом є дві основні підсистеми, а саме: керуюча і керована. Під поняттям «керована система» виступає навчально-виховний процес, люди та інші об'єкти. Під поняттям «керуюча система» – ряд посадових осіб та колегіальних органів, діяльність яких спрямована на організацію та регулювання навчально-виховного процесу з метою одержання його оптимальних результатів [1].

Стрімкий розвиток сучасної освіти неможливий без культури безпеки. Саме культура безпеки здатна значно підвищити ефективність управління навчальними закладами.

Культура безпеки системи освіти є сукупністю взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих, управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчально-виховного процесу шляхом упровадження комп'ютерних методів навчання й тестування [2].

Більшість науковців звертають все більше уваги на функції культури безпеки. Кожен вчений, який займався цим питанням, виділяє різні функції,

обґрунтовуючи їх доцільність, проте деякі з них знаходять своє відображення у більшості робіт. Однією з таких функцій є підтримка управлінських рішень. Науковці вважають, що інформаційні технології дають можливість підвищити ефективність усіх складових процесу розробки та реалізації управлінського рішення, а саме: отримання необхідної інформації, розробці управлінського рішення, доведення управлінського рішення до виконавців, контроль за виконанням управлінського рішення.

Проте базовою, основною, для всіх інших функцій культури безпеки навчального закладу є функція отримання, фіксації, зберігання та перетворення інформації. Саме ця функція створює умови для реалізації ще однієї важливої функції культури безпеки навчального закладу – задоволення інформаційних потреб учнів, студентів, працівників, потенційних споживачів освітніх послуг, працівників інших освітніх установ та структур управління освітою.

Попри те, що ці функції між собою тісно пов'язані, кожна з них забезпечує реалізацію специфічних завдань, пов'язаних з управлінською та освітньою діяльністю.

Можна виділити кілька взаємопов'язаних процесів в культурі безпеки управління навчального закладу – культура безпеки навчально-виховного процесу, культура безпеки управління навчальним закладом та управління інформатизацією. Саме від управління цим процесом залежить успіх культури безпеки навчального закладу.

У своїй роботі Л.Забродська розробила алгоритм технології впровадження інформаційної системи управління навчально-виховним процесом, кроками вона визначила [2]:

- аналіз педагогічної доцільності впровадження інформаційної технології управління;
- визначення мети функціонування;
- визначення складу функціональних завдань;
- розробка інформаційної та функціональної моделі інформаційної системи управління навчально-виховним процесом;

- розробка інформаційних процесів;
- визначення функціональних систем, які входять до складу цієї системи;
- експериментальна перевірка;
- аналіз результатів впровадження;
- оцінка ефективності впровадження інформаційної технології управління;
- розробка методичних рекомендацій керівникам загальноосвітніх навчальних закладів.

Створення та розвиток матеріальної бази культури безпеки передбачає придбання або отримання комп'ютерів, придбання або розробку комп'ютерних програм, створення корпоративної мережі, підключення до мережі Інтернет, обладнання відповідних приміщень тощо.

Керівнику навчального закладу треба вирішувати одразу багато управлінських завдань, одним з таких розробка та впровадження організаційної структури управління процесом культури безпеки.

Наявність різнопланових поглядів на проблему культури безпеки в освіті, необхідність систематизації та класифікації її завдань вимагають визначення теоретичних засад здійснення такої мети. Класифікувати та визначати завдання культури безпеки навчального закладу можна за допомогою концепції управління, яка системно охоплює це явище. Такою концепцією є концепція створення умов. У цій концепції управління навчальним закладом розглядається як створення прогностичних, педагогічних, психологічних, організаційних, кадрових, правових, матеріально-фінансових, санітарно-гігієнічних, медичних умов, необхідних для стабільного функціонування, розвитку навчального закладу, реалізації його мети.

Виходячи з вищевикладеного, підсумковими та узагальненими критеріями оцінки культури безпеки навчального закладу можна вважати рівень інформаційної культури учнів, студентів, працівників, рівні якості навчально-виховного процесу та управління навчальним закладом. Саме зміни в рівні сформованості цих параметрів найбільш яскраво характеризують результативність культури безпеки навчального закладу.

Список використаної літератури:

1. Шакуров Р.Х. Социально-психологические основы управления: руководитель и педагогический коллектив. – М.: Просвещение, 1990. – 208 с.
2. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 365 с.
3. Забродська Л.М. Культура безпеки управління навчально-виховним процесом у загальноосвітньому навчальному закладі: Дис. ... канд. пед. наук. – К., 2002. – 210 с.

УДК 627.8

СТАН ГІДРОДИНАМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

*Сагайдак І.С., к.т.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь*

Гідротехнічні споруди (ГТС) призначені для використання водних ресурсів для потреб людини, а також для боротьби з руйнівним впливом водної стихії на життєдіяльність людини. До ГТС відносяться греблі й дамби різного призначення та їхні конструктивні елементи; водоскиди, водоспуски; споруди водовідведення: канали, тунелі, труби, лотки; регуляційні споруди, накопичувачі промислових відходів, ставки, відкриті водозабори, гідромеханічне та механічне обладнання, призначене для нормального функціонування споруд.

В умовах нерівномірності розподілу власних, досить обмежених водних ресурсів, в структурі водного господарства України переважають потужні ГТС, призначені для перерозподілу води для потреб суспільного господарства. Український водогосподарський комплекс включає 1160 водосховищ загальним об'ємом понад 55 315,8 млн. м³ води, 49444 ставків і 7 великих каналів [1]. Мережа магістральних каналів загальною протяжністю більше 1021 км і водоводів довжиною у 2000 км дозволяють щорічно перерозподіляти по території відповідно 3 і 12 км³ води в регіони з недостатньою водозабезпеченістю [2].

ГТС розташовуються, як правило, в межах або вище великих населених пунктів і є потенційно небезпечними об'єктами. Гідродинамічна аварія (надзвичайна ситуація, пов'язана з виходом з ладу (руйнуванням) ГТС або її частини і некерованим переміщенням великих мас води, що несуть руйнування та затоплення великих територій) на зазначених спорудах може призвести до катастрофічних наслідків [3]. Необхідно відзначити, що масштабні гідродинамічні аварії трапляються не так уже й рідко.

На основі аналізу 1213 випадків пошкоджень та руйнувань гребель, що мали місце в світовій практиці, Міжнародною комісією з великих гребель (ICOLD) підтверджено неможливість досягнення їх абсолютної безпеки. Тобто, припустимий ризик аварій ГТС існує завжди і певний рівень ризику закладено в норми їх проектування та будівництва [4].

Причинами руйнування ГТС можуть бути стихійні лиха або природні явища (землетрус, ураган, розлив, руйнування греблі паводковими водами); техногенні чинники (конструктивні дефекти або помилки при проектуванні та експлуатації ГТС, старіння підпірних споруд гідроелектростанцій); диверсійні акти; ураження боєприпасами під час військових дій.

Основними наслідками гідродинамічних аварій є:

- пошкодження і руйнування ГТС, короткочасне або довготривале припинення виконання ними своїх функцій;
- ураження і втрати населення;
- катастрофічне затоплення великих територій та значної кількості населених пунктів, об'єктів економіки;
- тривале припинення судноплавства, сільськогосподарського та рибпромислового виробництва.

Наслідки аварій на гідродинамічних спорудах можуть супроводжуватися і побічними явищами:

- аварії на потенційно небезпечних об'єктах (хімічних, вибухопожежонебезпечних), які потрапляють у зону затоплення;

- пожежі внаслідок обриву і короткого замикання електричних кабелів і дротів;
- порушення роботи системи водопостачання, каналізації, зливних комунікацій;
- зсуви і обвали внаслідок розмиву ґрунту;
- створення несприятливої санітарно-епідемічної обстановки, що сприяє появі масових інфекційних захворювань, особливо у літній час.

Стан гідродинамічної безпеки в Україні в значній мірі визначається станом гребель каскаду дніпровських ГЕС. Найбільші водосховища (Київське, Канівське, Кременчуцьке, Дніпродзержинське, Дніпровське, Каховське) створено на Дніпрі з 30-х по 70-ті рр. XX ст. (рис.), на початку 80-х рр. було створено Дністровське водосховище. Водосховища у басейнах річок Південний Буг, Сіверський Донець та ін. є значно меншими.

Рис. Каскад водосховищ на Дніпрі

Так, у разі гіпотетичного прориву греблі Київської ГЕС протягом 20 хвилин будуть затоплені шість районів міста Києва; підтоплена вся прилегла до р. Дніпро територія від Київської ГЕС до Канівської ГЕС; заражено високорадіоактивним мулом р. Дніпро з прилеглою територією і велику частину Чорного моря (після аварії на Чорнобильській АЕС на дні Київського водосховища «зберігається» понад 90 млн. т радіоактивного мулу [5]); і, що найголовніше, – ставиться під загрозу життя сотень тисяч жителів України.

Статистика свідчить, що ризик аварій на ГЕС значно зростає після 40-50 років від початку експлуатації [6].

За визначенням ICOLD греблі Дніпровського каскаду відносяться до великих. Це споруди I та II класів капітальності. Відповідно до цих класів межа їх нормативного ризику становить $5 \cdot 10^{-4} - 5 \cdot 10^{-5}$, що практично на порядок нижче ризику гребель прийнятого у світовій практиці гідротехнічного будівництва, а саме: $(2.5 - 5) \cdot 10^{-4}$ для ґрунтових наливних та $(0.5 - 2) \cdot 10^{-4}$ для бетонних гребель. Процес старіння гребель, при таких високих рівнях їх безпеки, є основним чинником зростання вірогідності їх аварій та пошкоджень, що потребує проведення значних за об'ємами відновлювальних робіт і коштів для підтримання їх у належному стані [4].

Безпека населення при гідродинамічних аваріях забезпечується завчасним здійсненням заходів, направлених на запобігання НС: правильний вибір місця розташування греблі і населених пунктів; обмеження будівництва житлових будинків та об'єктів економіки в місцях, що потрапляють в зону можливої дії хвилі прориву; обвалування населених пунктів і сільськогосподарських угідь; створення надійних дренажних систем; проведення берегоукріплювальних робіт, направлених на запобігання зсувів і обвалів; облаштування спеціальних укріплень на будинках і спорудах; насадження низькостовбурних лісів, здатних зменшити швидкість хвилі прориву. Що стосується небезпеки прориву штучних гребель приймають такі заходи регулювання стоку води: плановий скид води з водосховища під час весняної повені; своєчасний спуск води. Якщо є велика

небезпека прориву природного водосховища, вживають заходів у зміцненні стінок гребель.

Стосовно підвищення безпеки гребель сьогодні проводяться певні заходи: регулярні спостереження за станом ГТС у відповідності до галузевих нормативних документів (кожні 5 років Міжвідомча комісія, створена наказом Міністерства палива та енергетики України від 04.11.2009 р. за № 584 «Про обстеження гідротехнічних споруд і обладнання гідроелектростанцій» виконує обстеження ГТС); починаючи з 2001 року впроваджуються автоматизовані системи контролю безпеки ГТС, що дає можливість забезпечити контроль стану споруд на високому технічному рівні; в рамках проекту «Реабілітація гідроелектростанцій» планується до 2017 року провести реконструкцію шести ГЕС на Дніпрі (Закон «Про ратифікацію фінансової угоди» між Україною та Європейським інвестиційним банком від 11.12.2015 р. № 685-VII); планується здійснення проекту зі створення автоматичної системи гідрологічних спостережень в басейнах річок Дністер і Дніпро. Крім цих заходів, направлених на підвищення безпеки ГТС, доцільно було б прийняти в Україні Закон «Про безпеку гідротехнічних споруд».

Список використаної літератури:

1. Водний фонд України: Штучні водойми – водосховища і ставки: Довідник / За ред. В.К.Хільчевського, В.В.Гребеня. – К.: Інтерпрес, 2014. – 164 с.
2. Державний комітет України у справах містобудування і архітектури Наказ «Про затвердження Методики обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів» (п. 1.9.18 Методики) № 252 від 19.12.95.
3. Клеєвська В.Л., Кручина В.В., Ворошило О.М. Інформаційна підтримка прогнозування наслідків гідродинамічних аварій // Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии. – 2014. – № 64. – С.207 – 211.
4. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2013 році (формат PDF). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/content/annual_report_2013.htm
5. Сучасні проблеми гідротехнічних споруд в Україні / Бондар О.І., Михайленко Л.Є., Ващенко В.М., Лапшин Ю.С. / Вісник НАН України. – 2014. – №2. – С.40 – 47.

6. Ляпичев Ю.П. Гидрологическая и техническая безопасность гидросооружений. – М.: РУДН, 2008. – 222 с.

УДК 687.55

БЕЗОПАСНОСТЬ СОВРЕМЕННЫХ КОСМЕТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ

*Сагайдак И.С.,
к.т.н., доцент кафедры техногенно-экологической безопасности;
Олейник Л.В.,
к.е.н., доцент кафедры техногенно-экологической безопасности,
Национальный университет ГНС Украины, г. Ирпень*

Проблема безопасности косметических средств является актуальной во всём мире. В отличие от лекарственных препаратов, которые применяются строго по назначению и под наблюдением врача и, в большинстве случаев, кратковременно, косметические средства направлены на устранение некоторых хронических проблем (например, сухая, чувствительная кожа, выпадение волос, перхоть и т.д.) и, соответственно, используются в течение длительного времени. Учитывая длительность применения, значительную область воздействия, недостаточную информированность потребителя о возможных побочных эффектах и действии огромного количества химических субстанций, которые входят в состав косметических средств, даже незначительные побочные эффекты, такие как покраснение, шелушение кожи и прочие, должны быть сведены к минимуму. Поэтому безопасность косметических средств является обязательным критерием выбора продукции [1].

Среднестатистическая женщина ежедневно пользуется 12 средствами личной гигиены, содержащими 168 химических ингредиентов, а среднестатистический мужчина – 6 средствами, содержащими 85 химических компонентов [2]. Согласно другим источникам [3], организм современной

женщины ежедневно соприкасается, в среднем, с 515 химическими соединениями, которые входят в состав гигиенической и эстетической косметики, парфюмерии; за год в организм, тщательно ухаживающей за собой дамы, может попасть до 2,5 кг различных химикатов (одной только помады женщины съедают до 9 кг, если пользуются ею с 14 до 80 лет). При этом многие искусственные компоненты, входящие в средства для красоты, вызывают побочные эффекты: от раздражения кожи до раннего старения и онкологических заболеваний (табл).

В 1973 г., под нажимом Food and Drug Administration (United States), которая следит за производством косметики и за качеством сырья для косметической продукции, начали печатать список ингредиентов на этикетках косметики. По мнению специалистов, введение этого правила положило начало быстрому росту количества косметических ингредиентов, что, в свою очередь, привело к жесткой конкуренции между ее производителями. Для завоевания рынка они начали изобретать новые и новые их виды. В результате сложилась такая ситуация, что потребовалась острая необходимость в контроле за качеством ингредиентов, определением их влияния на кожу и организм в целом. В 1976 г. при поддержке FDA была создана независимая организация Cosmetic Ingredient Review (CIR), призванная следить за тем, чтобы токсичные для организма компоненты не были включены в состав косметических средств, а также дает рекомендации производителям о максимально допустимом безопасном использовании отдельных ингредиентов. Проверкой безопасности ароматических добавок (отдушек) в составе косметики занимается другая организация – International Fragrance Association (IFRA). Используя данные исследований CIR и IFRA, было введено понятие «*Safety Factor*» или «**фактор безопасности косметики**» (оценка безопасности косметики, исходя из ее состава), который представляет собой соотношение безопасных ингредиентов к общему количеству ингредиентов, которые входят в состав косметической формулы. Чем выше фактор безопасности, тем более безопасной является косметика (проверить состав косметики и вычислить фактор безопасности можно на сайте *sSkinDoctor.com*) [5].

**Наиболее опасные химические ингредиенты в составе косметических средств
и вызываемые ими побочные эффекты**

Вид косметического средства, количество входящих химических соединений	Наиболее опасные химические ингредиенты, входящие в состав косметического средства	Возможный побочный эффект
лак для волос (11)	октиноксат, изофталаты	аллергия; раздражения глаз, носа и горла; гормональные расстройства, изменение структуры волос
румяна (16)	этил-, метил-, и пропилен-парабены	сыпь, раздражение, гормональные расстройства
губная помада (33)	полиметилметакрилат	аллергические высыпания, рак кожи
дезодорант (15)	изопропилмиристат, алюминий	раздражения кожи, глаз и легких; головная боль; головокружение; респираторные проблемы; рак груди
лак для ногтей (33)	фталаты, толуол	отклонение в развитии плода во время беременности; выкидыши; бесплодие; астма; болезни почек и печени
крем-пудра (24)	полиметилметакрилат	аллергия, разрушение иммунной системы, рак
шампунь (25)	лаурилсульфат натрия, тетранатрий, пропиленгликоль	раздражение глаз и кожи головы
тени для век (26)	полиэтилен телефталат	рак кожи, бесплодие, гормональные расстройства, раздражение кожи
крем для лица (20)	пропиленгликоль, диэтиленгликоль	раздражение кожи; зуд; проблемы с печенью, почками; рак
духи (250)	бензальдегид	раздражение губ, горла, глаз; тошнота; болезни почек
лосьон для тела (32)	метил-, пропилен- соединения, полиэтиленгликоль	раздражения кожи, гормональные расстройства, ослабление иммунной системы
бронзаторы (22) (средства для искусственного загара)	этил-, метил-, и пропилен-парабены, бутилокситолуол	сыпь, раздражение, гормональные расстройства

Наиболее аргументированным доказательством безопасности и эффективности косметических средств, является предоставление производителем информации о результатах подтверждения косметической эффективности, что на сегодняшний день не является обязательным условием в Украине для большинства косметических продуктов, а также документального подтверждения реального присутствия в составе заявленных ингредиентов и соответствие продукции требованиям безопасности (отсутствие острой и хронической токсичности, кожно-раздражающего, сенсибилизирующего, фотосенсибилизирующего действия и пр.).

В отличие от эффективности, подтверждение безопасности проводится в обязательном порядке при получении разрешения на производство косметического средства, или же его ввозе на территорию нашей страны, если это касается продукции зарубежного производства. В данном случае наличие сертификата безопасности страны-производителя не освобождает продукцию от тестирования в аккредитованных лабораториях на соответствие требованиям, действующим в нашей стране.

В любой стране требования к косметическим средствам утверждаются в соответствующих правовых документах. 20.11.2013 г. на сайте Министерства здравоохранения Украины был обнародован проект Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Технического регламента по безопасности косметической продукции», разработанный на основе Регламента №1223/2009 Европейского Парламента и Совета от 30.11.2009 г. по косметической продукции. Принятие данного проекта постановления необходимо для того, чтобы [6]:

- обеспечить потребителей безопасными и эффективными косметическими продуктами;
- защитить внутренний рынок от недоброкачественных косметических продуктов, не отвечающих требованиям безопасности и эффективности;
- обеспечить конкурентоспособность и признание отечественной продукции;

- ввести процедуры подтверждения эффективности косметической продукции;
- установить основные принципы и требования к производству и внедрению в обращение косметической продукции;
- определить права и обязанности субъектов хозяйствования по производству безопасных и эффективных косметических продуктов;
- установить требования к компонентам, которые используются в косметической продукции;
- определить полномочия органов государственной власти по осуществлению государственной политики в сфере обращения косметической продукции;
- привести национальное законодательство в сфере обращения косметической продукции в соответствие с требованиями европейского законодательства.

Для того чтобы иметь наиболее полную информацию о безопасности косметического средства и минимизировать возможность возникновения побочных эффектов, необходимо обращать внимание на [1]:

- наличие документа, подтверждающего безопасность косметической продукции (косметические средства при получении разрешения на реализацию проходят санитарно-гигиеническую экспертизу с получением соответствующего документа «Заключения санитарно-гигиенической экспертизы», или же в случае обязательной сертификации – «Сертификата» (для пенно-моющих средств, окрашивающих косметических средств и средств для изменения формы волос); лечебная косметика требует наличия регистрации при условии обязательного подтверждения эффективности и реализации в аптечной сети);
- отсутствие синтетических красителей и синтетических душистых веществ, так как они могут стать причиной аллергических реакций и раздражения кожных покровов; особое внимание следует уделять изучению состава препарата, указанного на этикетке или вкладыше-аннотации.

Отказаться полностью от использования косметики современный человек не может. Но нужно быть грамотным потребителем: помнить, что косметические средства далеко не безопасны; внимательно знакомиться с их составом; не рисковать своей безопасностью, отказавшись от приобретения косметики, где присутствуют агрессивные ингредиенты.

Список использованной литературы:

1. Половко Н.П. К вопросу безопасности и эффективности косметических средств. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cosmar.com.ua/articles/426/>
2. Glimpse – гарантия безопасности! (зеленая химия). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.elenasemeniuk.com/xango_company/white-beauty-glimpse/garantiya-bezopasnosti/
3. Женщины накладывают на лицо в среднем 515 химикатов в день. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://medportal.ru/mednovosti/news/2009/11/19/chemicals/>
4. Воронюк С. Опасная косметичка // Вести. 12.07.2013.
5. Что нужно знать о составе косметики. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.liveinternet.ru/users/irzeis/post263203748/>
6. Цигулева О. Как Украина обеспечивает безопасность косметики. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.epochtimes.com.ua/ru/health/krasota-i-zdorove/kak-ukraina-obespechivaet-bezopasnost-kosmetiki--115640.html>

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬСТВА
ВІД ШКІДЛИВИХ НАСЛІДКІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
ЛІЦЕНЗУВАННЯМ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

*Сірий-Козак Г.О., студентка гр. У-41
факультету філології та журналістики;
Мелашенко М., Слесар Н.І., студентки гр. ДФ-41
психолого-педагогічного факультету;
Цина А.Ю., д.пед.н., професор, зав. кафедри
виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка*

В умовах ринкових відносин, заснованих на розвитку всіх форм власності, об'єктивною реальністю залишається діяльність державних органів управління у сфері економіки. Суб'єкти як різних форм власності у своїй господарській діяльності орієнтуються на отримання прибутку, дбають про свої інтереси, які не завжди співпадають з інтересами держави та суспільства. Відсутність або недостатність регулювання з боку державних органів призводить до можливості ввезення на територію держави токсичних речовин, запровадження небезпечних виробничих технологій, безгосподарського ставлення до навколишнього природного середовища.

Ситуація у сфері господарської діяльності не залишає сумніву щодо необхідності її регулювання з боку держави. Не варто сподіватися, що за відсутності будь-якого втручання з боку держави, силами одних лише ринкових відносин, можна досягти економічного і соціального розвитку. Регулювання діяльності господарюючих суб'єктів лише ринком, може призвести до руйнування навколишнього середовища, вичерпного використання корисних копалин, а також до принесення в жертву довгострокових потреб суспільства заради реалізації миттєвих можливостей.

Запровадження сучасних методів управління ризиками для зменшення кількості та мінімізації соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, забезпечення досягнення гарантованого рівня безпеки громадян визначається метою, схваленої у січні 2014 року Кабінетом Міністрів України, Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру [1].

Законодавством забороняється втручання в діяльність господарюючих суб'єктів. Стаття 6 Господарського кодексу України одним із принципів господарювання називає заборону незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини [2].

Необхідність втручання державних органів в господарську діяльність визначається низкою об'єктивних потреб охорони інтересів суспільства. Це має здійснюватися для захисту навколишнього природного середовища і користування природними ресурсами, забезпечення безпеки країни та ін. Необхідний суспільний результат досягається адміністративним впливом держави шляхом прямого наказу компетентного органу, що підлягає виконанню суб'єктом господарювання, незалежно від того, чи вигідно це виконання йому економічно, чи ні. Основними важелями правового регулювання, що використовуються державою у сфері господарювання, є:

- 1) дозвіл - надання суб'єктам господарювання права здійснювати певні особисті активні дії;
- 2) заборона - покладення на учасників господарювання обов'язку утримуватися від здійснення певних дій, визначених правовими нормами;
- 3) позитивне стимулювання - покладання на суб'єктів господарської діяльності обов'язку до активної поведінки.

Адміністративні методи державного регулювання господарської діяльності втілюються в життя, в тому числі, через такий засіб державного регулювання у сфері господарювання як ліцензування. Саме ліцензування визначається Концепцією управління ризиками виникнення надзвичайних

ситуацій техногенного та природного характеру серед основних механізмів державного регулювання у сфері управління ризиками.

В Указі Президента України від 20 травня 1999 р. №539/99 «Про впровадження дозвільної системи в сфері підприємницької діяльності» [3] зазначалося про необхідність вживання заходів щодо впорядкування встановлених нормативно-правовими актами України правил і порядку одержання суб'єктами підприємницької діяльності дозволів (спеціальних дозволів, ліцензій, сертифікатів тощо) на здійснення окремих видів підприємницької діяльності, виходячи з того, що єдиним документом дозвільного характеру, що дає право на заняття певним видом підприємницької діяльності, яке підлягає обмеженню відповідно до законодавства, є ліцензія.

Ліцензування слугує встановленню особливого державного контролю за здійсненням таких видів господарської діяльності, які мають певні особливості, що пов'язані із забезпеченням суспільної, економічної, екологічної безпеки. Ця мета може бути досягнута як шляхом попереднього (на стадії видачі дозволів), так і наступного контролю за дотриманням суб'єктом господарювання, що отримав ліцензію, тих умов, на яких вона була йому видана. Органи, що здійснюють ліцензування, мають змогу оперативно реагувати на допущені порушення шляхом призупинення чи анулювання ліцензії. Це дозволяє вважати ліцензування ефективним засобом державного регулювання економіки.

Ліцензування встановлюється не лише в інтересах держави, воно необхідне для захисту споживачів та й самих учасників підприємницької діяльності.

Обґрунтовуючи необхідність державного регулювання господарської діяльності через ліцензування, можна назвати декілька основних причин і зумовлених ними цілей такого втручання: державний облік суб'єктів, що здійснюють певний вид діяльності; захист інтересів громадян і безпеки держави, інтересів суспільства в цілому; забезпечення державного контролю за здійсненням такої діяльності.

Відносно критеріїв визначення видів господарської діяльності такими, що підлягають ліцензуванню, то у Законі України від 23.12.1997 р. «Про внесення змін до Закону України «Про підприємництво» [4] зазначалося, що обмеженню (ліцензуванню) підприємницької діяльності підлягають лише ті види діяльності, які безпосередньо впливають на здоров'я людини, навколишнє природне середовище і безпеку держави.

Аналіз чинного законодавства України про ліцензування дозволяє нам визначити критерії, за якими окремі види господарської діяльності підлягають ліцензуванню:

- шкідливий вплив на здоров'я населення, навколишнє природне середовище;
- належне використання вичерпних корисних копалин;
- обмеження впливу на суспільство небезпечних факторів господарської діяльності;
- забезпечення певних прав та інтересів громадян;
- забезпечення безпеки на виробництві при будівництві та експлуатації окремих об'єктів;
- надмірно висока прибутковість господарської діяльності.

Виявлені нами критерії видів діяльності, які підлягають ліцензуванню, повинні бути введені до оновленого Закону про ліцензування, діюча редакція якого втрачає чинність у червні 2015 р. Це обмежить можливість у майбутньому безпідставно розширювати перелік ліцензованих видів діяльності.

До ліцензованих видів віднесені найрізноманітніші види господарської діяльності, і цей перелік постійно розширюється. Відсутність законодавчо визначених критеріїв віднесення окремих видів діяльності до таких, що ліцензуються, призводить до збільшення, іноді без достатніх підстав, переліку ліцензованих видів господарської діяльності. При вирішенні питання застосування ліцензування до конкретного виду діяльності повинно застосовуватись правило: ліцензування застосовується лише в тих випадках, коли інші засоби регулювання не дадуть належних результатів.

Виявляється, що оновлений Закон про ліцензування слід доповнити статтею про критерії визначення видів діяльності, що мають підлягати ліцензуванню, а саме:

- небезпечність діяльності для необмеженого кола осіб, які безпосередньо не приймають участі у її здійсненні;
- діяльність пов'язана з використанням вичерпних природних ресурсів або ресурсів, які мають стратегічне значення для держави.

З огляду на державні інтереси, такий засіб державного регулювання як ліцензування повинен, з одного боку, забезпечити захист суспільства від шкідливих наслідків господарювання в тих випадках, коли даний вид господарської діяльності вимагає дотримання особливих умов її ведення, а з іншого боку - не служити перепорою для розвитку підприємницької діяльності, штучно обмежуючи доступ на ринок, процедурно і фінансово ускладнюючи можливість розпочати і здійснювати відповідну діяльність.

Ліцензування, як засіб державного регулювання господарської діяльності, має бути спрямованим на реалізацію інтересів всіх учасників цього процесу, а саме, суб'єктів господарювання, споживачів, держави і забезпечувати споживачам гарантії від неприйнятних ризиків проникнення на ринок небезпечних для життя і здоров'я, неякісних товарів і послуг.

Список використаної літератури:

1. Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру // Законодавча база України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Кодекси України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/gospodars_kij_kodeks_ukraini.htm
3. Указ Президента України від 20.05.1999 р. №539/99 «Про впровадження дозвільної системи в сфері підприємницької діяльності» // Головний правовий портал України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U539_99.html
4. Закон України від 23.1997 р. «Про внесення змін до Закону України «Про підприємництво» // Головний правовий портал України. – [Електронний

ресурс]. – Режим доступу:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970762.html

5. Закон України від 01.06.2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>

УДК 621.395.721

ВПЛИВ ЕЛЕКТОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

*Слободян О.П., к.т.н., доцент кафедри безпеки життєдіяльності;
Заєць В.А., ст. викладач кафедри безпеки життєдіяльності;
Нещадим Л.П., ст. викладач кафедри безпеки життєдіяльності
Національний університет харчових технологій, м. Київ*

Електромагнітні поля завжди існували на Землі, однак останнім часом вплив штучних джерел електромагнітного поля невпинно зростає. Щодня будуються та реконструюються базові станції стільникового зв'язку, дообладнуються та удосконалюються передавальні центри, об'єкти радіонавігації, радіолокаційні станції, станції забезпечення супутникового зв'язку тощо.

Тому вплив електромагнітних полів на навколишнє середовище, в тому числі на живі організми, за останні 30 років значно зріс та став предметом багатьох наукових досліджень.

Електромагнітне випромінювання (ЕМВ) – взаємопов'язані коливання електричного і магнітного полів, що утворюють електромагнітне поле. Розповсюдження випромінювання здійснюється за рахунок електромагнітних хвиль. Електромагнітне випромінювання являє собою потік фотонів, який тільки при великій їх (фотонів) кількості можна розглядати як безперервний процес.

Під впливом ЕМВ на організм людини спостерігається загальна слабкість, підвищена втома, пітливість, сонливість, а також розлад сну, головний біль, біль в ділянці серця. З'являється роздратування, втрата уваги, зростає тривалість мовно-рухової та зорово-моторної реакцій, підвищується межа нюхової чутливості. Виникає ряд симптомів, які є свідченням порушення роботи окремих органів – шлунку, печінки, селезінки, підшлункової та інших залоз. Пригнічуються харчовий та статевий рефлекс.

Реєструються зміни артеріального тиску, частота серцевого ритму, форма електрокардіограми, що свідчить про порушення діяльності серцево-судинної системи. Фіксуються зміни показників білкового та вуглеводного обміну, збільшується вміст азоту в крові та сечі, знижується концентрація альбуміну та зростає вміст глобуліну, збільшується кількість лейкоцитів, тромбоцитів, виникають й інші зміни складу крові.

ЕМВ практично всіх діапазонів викликають дезактивуючий вплив на електричні процеси в корі і підкіркових утвореннях головного мозку, як наслідок – спостерігаються функціональні зміни простої рухової реакції, порога нюхової чутливості, пам'яті та уваги, співвідношенні між процесами збудження і гальмування в центральній нервовій системі, в уповільненні вибірки складних динамічних стереотипів. Люди, що знаходяться під впливом ЕМВ, відчують загальну слабкість, підвищену стомлюваність, головний біль, розлад пам'яті і сну, дратівливість.

У осіб, які постійно перебували під дією ЕМВ, з великою інтенсивністю спостерігалися фазові зміни складу периферичної крові з подальшим розвитком помірної лейкопенії, нейтропенія, еритроцитопенія.

При впливі на ендокринну систему відбувається збільшення вмісту адреналіну в крові, активація процесів згортання крові. Неспецифічний вплив на систему гіпоталамус-гіпофіз-кора наднирників супроводжується порушенням гонадотропної активності гіпофіза, ендокринної функції щитовидної залози.

Порушення з боку серцево-судинної системи проявляється, як правило, нейроциркуляторною дистонією (лабільність пульсу і артеріального тиску; схильність до гіпотонії); болем в області серця; змінами частоти і ритму серцевих скорочень, уповільненням внутрішньопередсердної і внутрішньошлуночкової провідності, дистрофічними змінами міокарда.

Система кровообігу відповідає на вплив ЕМВ фазовими реакціями тону судин (підвищення і зниження артеріального тиску) і серцевого ритму. Зазначені ефекти можна розглядати не тільки як результат безпосередньої дії ЕМВ на систему кровообігу, але і як результат порушення її регуляції.

При дії електромагнітних випромінювань у вагітних можуть спостерігатися передчасні пологи, збільшується ризик розвитку вроджених вад.

Епідеміологічні дослідження свідчать про підвищений ризик розвитку лейкемії під впливом електромагнітних полів промислової частоти.

Нагрівання тканин організму, в тому числі головного мозку, спостерігається при використанні мобільних приймально-передавальних пристроїв, що працюють в НВЧ-діапазоні радіочастот (450 – 1800 МГц). Функціональні порушення шлунково-кишкового тракту мають місце при впливі ЕМВ від електростанцій, високовольтних ліній електропередач.

Отже, для захисту від шкідливого впливу електромагнітних випромінювань необхідне впровадження ефективної системи контролю та сучасних технологій, що дозволить зменшити негативний вплив на загальний стан здоров'я населення та зменшити загальне електромагнітне забруднення.

Список використаної літератури:

1. Девісілов В. Чи безпечні мобільні телефони? // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 9. – С. 21 – 26.
2. Зербино Д.Д. Электромагнитные поля и излучения: влияние на здоровье человека / Мистецтво лікування. – 2013. – №3. – С.103 – 107.
3. Шкідливий вплив мобільних телефонів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://popschool.at.ua/index/0-13>

**БИФУРКАЦИОННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ
В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ:
КУЛЬТУРАЦИЯ И КУЛЬТУРНЫЕ ФОРМЫ (КАТЕГОРИИ)**

*Смирнов В.А., к.ф.-м.н., доцент
Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка*

*Вариться в прежней трехсотлетней педагогике – многословной,
расплывчатой и бессистемной – уже невозможно.*

А. М. Новиков, академик РАО и НАПН Украины
(«Основания педагогики», 2010)

Вряд ли кто будет оспаривать сегодня принадлежащее выдающемуся отечественному философу и педагогу Сергею Иосифовичу Гёссену (1887 – 1950) утверждение о том, что *«жизнь определяет образование, и обратно – образование воздействует на жизнь»* [1].

Эволюция общества к состоянию социальности, именуемого «обществом знания», происходит в виде каскада бифуркаций. С точки зрения синергетики, именно таким образом, через самоорганизацию, и должен реализовываться сценарий трансформации сложных и развитых систем (не только социальных, но и всех иных: физических, биологических, экономических – перечень можно продолжить), способных к самоупорядочению. Как известно, точка бифуркации – это не одномоментный, а развернутый во времени процесс, запускаемый тогда, когда прежний линейный и предсказуемый путь развития системы становится невозможным. Это этап критической неустойчивости развития, период перестройки системы, которая «выбирает» один из возможных путей своего дальнейшего развития. Применительно к процессам, происходящим сегодня в обществе, можно говорить о *социальной бифуркации*, когда происходит «взрыв или вспышка еще не развернувшегося смыслового

пространства культуры, которая содержит в себе потенциальные возможности будущих путей развития» (проф. Юрий Лотман, 1922 – 1993).

Это лотмановское «смысловое пространство культуры» постигается в ходе **культурации** (*a culturation*) – одно из важнейших фундаментальных составляющих образования (наряду с *научением* и *социализацией*) [4]. Культурация (**3** на рис. 1) – это процесс культурных приобретений индивида, процесс его обучения традициям и нормам поведения в конкретной культуре на определенном этапе ее исторического развития [5]. Благодаря культурации в учащемся развиваются «способности оценивать все сущее, включая самого себя, выстраивая в своем сознании определенную систему ценностей» (проф. М.С. Каган, 1921 – 2006 гг.). Идея визуализации составляющих образования в виде декартовой системы координат, как это сделано на рис. 1, принадлежит автору этой статьи.

Педагогика новейшего времени рассматривает образование в свете информационной проблематики (и поэтому может быть определена терминологической **информационная педагогика**), особенно актуальной сейчас в связи со становлением и развитием информационного общества. Занимаясь познавательной и предметно-практической деятельностью, человек настраивается на восприятие внешних информационных потоков, представленных, по крайней мере, тремя их группами (**1 – 3** на рис. 1). Каждая группа этих информационных потоков требует *организационного оформления* (учета формальной, неформальной, информальной форм обучения), соответствующего материального и *финансового обеспечения* (бюджетное финансирование, фандрайзинг, эндаумент). При этом важно понимать, что общую модель организации образовательного процесса задает *доминирующая в обществе культура* (постфигуративная, кофигуративная, префигуративная), а результативность образования существенным образом зависит от культурного уровня обучаемого и от специфики его культурного окружения. В полной мере это относится и к **культуре безопасности** – концепту, актуализированному в

1986 г. Международным агентством по атомной энергии (МАГАТЭ) в результате анализа причин и последствий аварии на Чернобыльской АЭС.

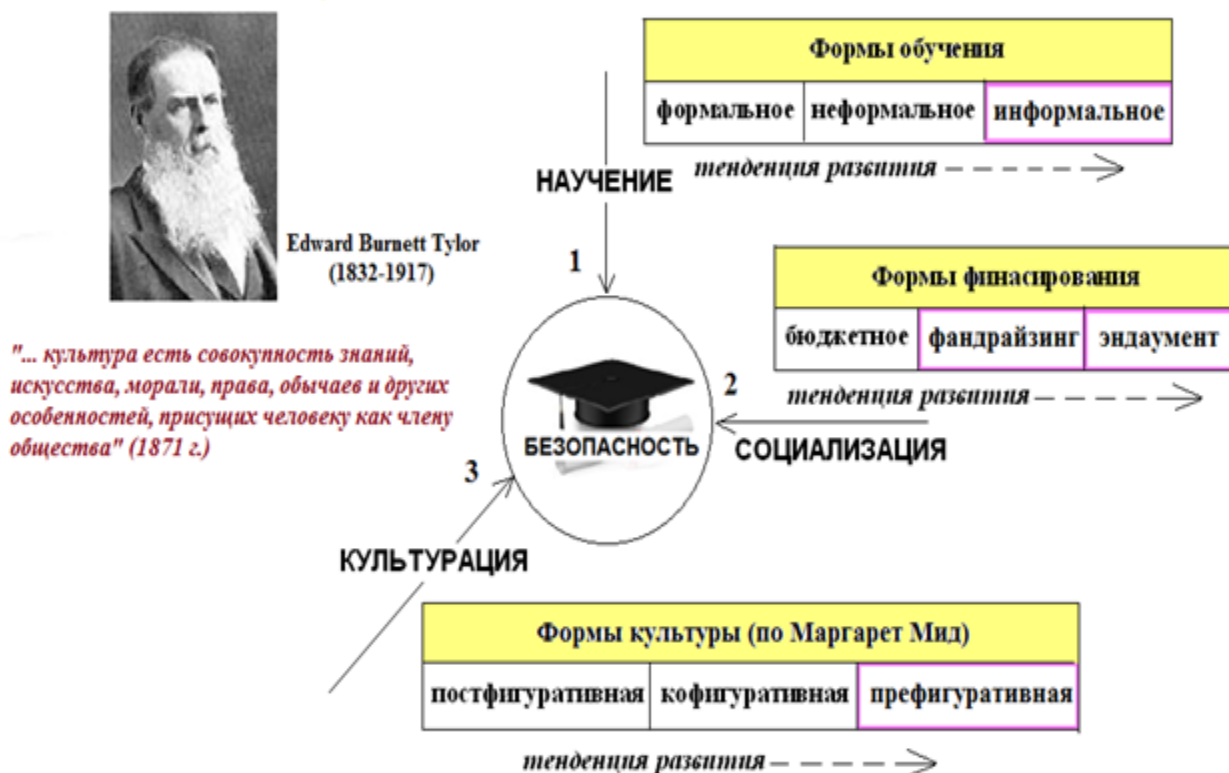

Рис.1. Культурация в контексте проблем современной информационной педагогики (по В.А.Смирнову)

Впервые на различные соотношения культурных традиций и новаций указала выдающийся антрополог и этнограф Маргарет Мид (1901 – 1978). В предложенной ею иерархии различаются три типа культур (рис. 1), среди которых выделяется **постфигуративный тип** культуры, когда традиции обеспечивают неизменность стратегии поведения человека в обществе и правил поведения в общении с себе подобными. М. Мид характеризует его так: «постфигуративная культура – это такая культура, где каждое изменение протекает настолько медленно и незаметно, что деда, держа в руках новорожденных внуков, не могут представить себе для них никакого иного будущего, отличного от их собственного прошлого. Прошлое взрослых оказывается будущим каждого нового поколения; прожитое ими – это схема будущего для их детей» [3].

Вторым типом культуры является **кофигуративный тип**, когда «преобладающей моделью поведения для людей, принадлежащих к данному обществу, оказывается поведение их современников» [3]. Кофигуративной культуре характерен активный обмен информацией и культурными ценностями между поколениями, отсутствие авторитарных проявлений со стороны старших. Люди учатся жить друг у друга, перенимая найденные сверстниками пути к успеху. Те, чей опыт оказывается наиболее удачным, становятся образцами для других представителей своего поколения. В кофигуративной ситуации формы поведения разных поколений становятся неидентичными, это порождает конфликты между поколениями. Обществ, в которых кофигуративная культура сохранялась бы на протяжении жизни нескольких поколений, не существует.

Завершает иерархическую структуру М. Мид **префигуративный тип** культуры. Префигуративная культура – новое явление. Она характерна для общества, где новое поколение навязывает свои ценности обществу, в котором «дети стоят перед лицом будущего, которое настолько неизвестно, что им нельзя управлять так, как мы это пытаемся делать сегодня, осуществляя изменения в одном поколении с помощью кофигурации в рамках устойчивой, контролируемой старшими культуры, несущей в себе много постфигуративных элементов» [3]. Префигуративная культура всегда затребована стремительно меняющимся обществом, ориентированным на будущее и отвергающим идеалы и культурные регуляторы старшего поколения.

Очевидно, что типология культур, предложенная Маргарет Мид несколько десятилетий назад, имеет чрезвычайно важное значение и сегодня. Она основана на глубоком сравнительном анализе особенностей преемственности поколений в модернизированном индустриальном, постиндустриальном и доиндустриальном обществах. Признаки высокотехнологичного общества М. Мид описывала на примере современной ей американской реальности, а признаки традиционного общества – на основе

антропологических наблюдений за жизнью аборигенов на островах Самоа в Полинезии.

Вместе с тем, в работах М. Мид нет указаний на то, как «работает» специфический культурационный механизм, который позволяет осуществлять формирование («образование» как образ) культурного человека. Организация содержания и формирования такого человека исследованы профессором Владимиром Коневым, известным современным философом и культурологом, основателем Самарской школы философии культуры. В.А. Конев выделяет четыре всеобщие для культуры формы: остенсивные формы, императивные формы, аксиологические формы и формы-принципы [2]. Логiku развития культуры, как в историческом, так и личностном плане ученый-философ видит *в движении от ее остенсивных и императивных форм – к аксиологическим, а затем к нормам-принципам* (рис. 2). Данное положение имеет особую значимость уже потому, что может быть положено в основу исследования общих закономерностей развития культуры и культурации в образовании.

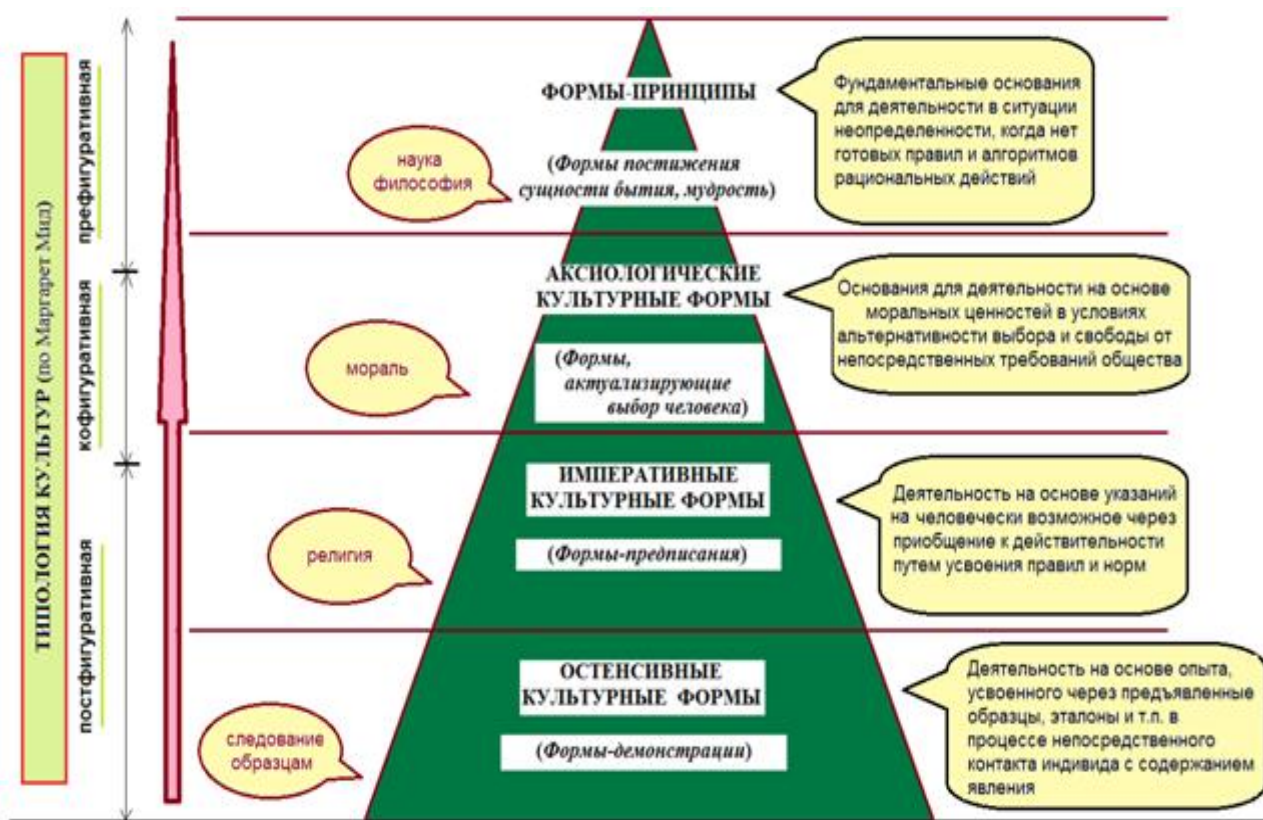

Рис. 2. Иерархия культурных форм (категорий) в системе культуры (по В.А. Коневу)

Очевидно, что для постфигуративной культуры в основном характерны остенсивные и императивные формы. В кофигуративной культуре начинают доминировать аксиологические культурные формы, а префигуративная культура, несмотря на сохранение всех предшествующих форм, определяется культурными формами-принципами.

Предложенные проф. В.А. Коневым идеи раскрывают диалектику культурационных процессов в образовании и развитии личности. Культурация важна не только своими результатами или способами деятельности. Она представляет собой саму продуктивную силу деятельности, саму творческую способность, присущую человеческой активности.

Выявленные В.А. Коневым закономерности развития культуры человека (рис. 2) чрезвычайно важны в практическом плане, особенно когда речь идет о развитии качеств личности, направленных на обеспечение собственной безопасности, безопасности окружающей среды, общества и государства, привитии уверенности в необходимости и действенности защитных мероприятий, формировании физической и психологической устойчивости.

По оценкам специалистов, причинами более 60% аварий и техногенных катастроф (на АЭС – от 30% до 80%) являются психологические и другие личностные качества человека, его возможности и культура. Расследование причин чрезвычайных ситуаций техногенного характера, как правило, выявляет нарушение правил, инструкций и регламентов, то есть императивных форм, которые передают содержание через побуждение, через приказ. Они формулируются на базе остенсивных форм и выходят из форм демонстрации как их словесные описания, развиваясь в самостоятельную сложную систему, составляющими которой являются нормы, запреты, лозунги, призывы, законы, указы и т.п. Исследования В.А. Конева показывают, что развитие личностной культуры не должно ограничиваться усвоением остенсивных и императивных форм. Начиная со следования образцам и с усвоением правил безопасного поведения должно «формироваться само моральное сознание личности, которое принимает определенные моральные ценности и отвечает за них, ручается

своим поведением, и тогда формируется приверженность индивида к определенным нравственным принципам, которые позволяют принимать ему нравственные решения в сложных ситуациях, когда нет готовых правил действий» [2].

Таким образом, чтобы обеспечение безопасности стало приоритетной целью и внутренней потребностью человека, социальных групп, общества в целом, требуется превращение культурных значений в ценности, указывающие направление выбора, который должен осуществить сам человек. Восхождение в ходе эволюции культуры к формам-принципам (рис. 2) означает порождение способности личности осмысленно пользоваться своей свободой и осознавать свою безопасную дистанцию по отношению к окружающему миру (ноксосфере). Культурация в образовании является инструментом превращения форм трансляции в культурные категории, в универсалии культуры безопасности, которые определяют безопасное поведение человека в обществе риска.

Список использованной литературы:

1. Гёссен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. Гёссен; отв. редактор и сост. П.В. Алексеев. – М.: «Школа – Пресс», 1995. – С. 25.
2. Конев В.А. Человек в мире культуры (Человек, культура, образование): [Учебное пособие для студентов гуманитарного профиля] / В.А. Конев. – Самара: Самарский университет, 1999. – 52 с.
3. Мид М. Культура и мир детства: Избранные произведения / Маргарет Мид; пер. с англ. Ю.А. Асеева. – М.: Восточная литература, 1988. – 429 с.
4. Смирнов В.А. Три источника и три составные части современной информационной педагогики / В.Смирнов // International scientific-practical conference of teachers and psychologists «Science of future», the 8th of March, 2014, Prague (Czech Republic). – Vol. 1. – P. 171 – 178. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://files.mail.ru/AB252E5FDB6D49A39E7BA41FD18ABDAE>
5. Смирнов В.А. Освітній простір і культурация у контексті новітньої інформаційної педагогіки / В. Смирнов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології [Науковий журнал]. – 2011. – № 8 (18). – С. 399 – 408. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2011_8/399.pdf

ОСОБЛИВОСТІ РЯТУВАННЯ ПОТЕРПІЛИХ ІЗ НЕПРИДАТНОГО ДЛЯ ДИХАННЯ СЕРЕДОВИЩА

*Стрілець В.М.,
к.т.н., доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки;
Ковальов П.А.,
к.т.н., доцент, начальник кафедри пожежно-рятувальної підготовки;
Марусін Д.В., курсант 5-го курсу
Національний університет цивільного захисту України, м. Харків*

Визначено, що знання особливостей рятування потерпілих із непридатного для дихання середовища є необхідним для вдосконалення газодимозахисної служби оперативно-рятувальних підрозділів, в першу чергу обґрунтування напрямків підготовки особового складу. Показано, що проблема полягає в тому, що газодимозахисники виконують основні види бойової роботи рятувальників у непридатному для дихання середовищі. При цьому на небезпеку газодимозахисників впливають не тільки зовнішні фактори надзвичайної ситуації, а й автономні ізолюючі дихальні апарати, які вони використовують.

В доповіді за результатами фізичного моделювання діяльності газодимозахисників в теплодимокамері (складається з ділянок, що дозволяють змодельовати основні види бойової роботи в умовах впливу на особовий склад екстремальних факторів пожежі) та обробки експериментальних даних (всього дослідженню було піддано п'ятдесят ланок ГДЗС) часу виконання розглянутих операцій методами математичної статистики, аналізуються отримані теоретичні розподіли часу виконання в кодованих змінних.

Наприклад, аналіз операцій, пов'язаних з евакуацією потерпілих з непридатного для дихання середовища (рис. 1 і рис.2) показує, що на характер розподілу часу дуже сильно впливає психологічний фактор.

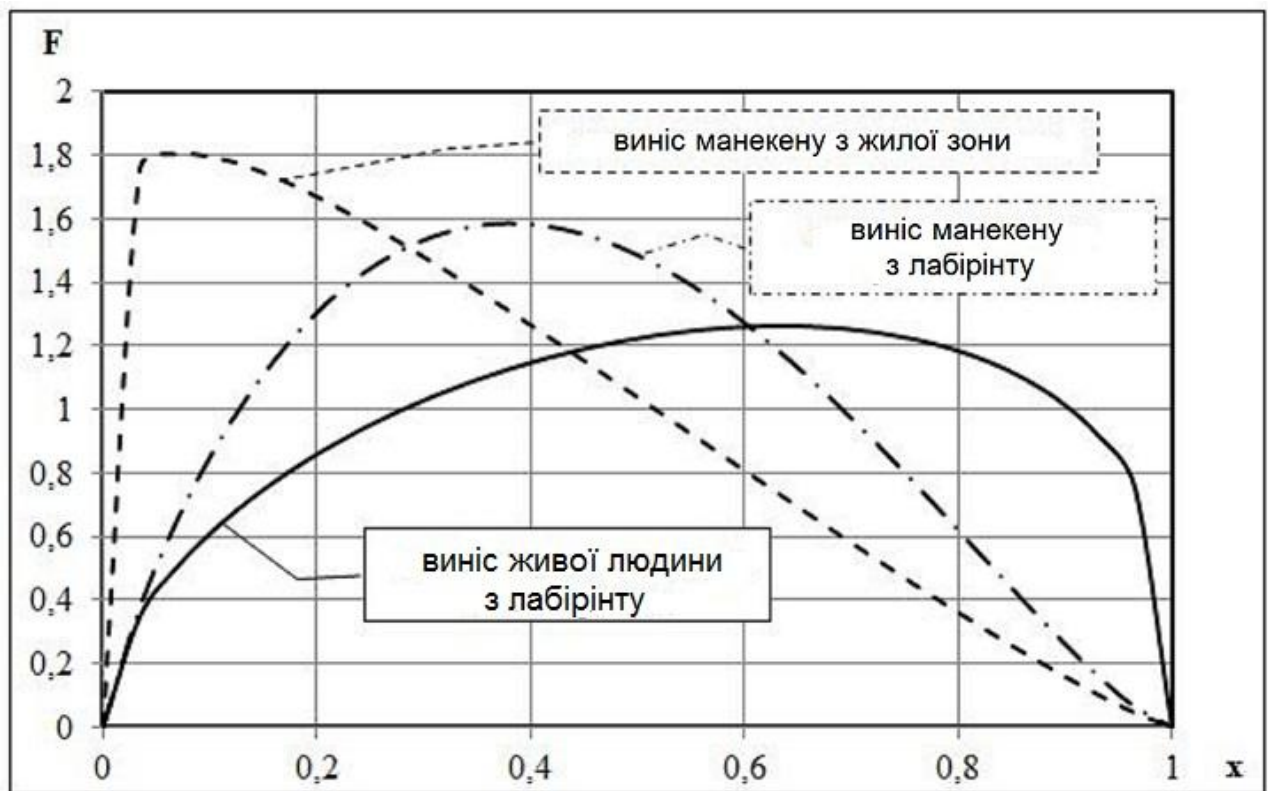

**Рис.1. Розподіл часу (в кодіваних перемінних)
виносу газодимозахисниками потерпілого на свіже повітря**

Так, коли в якості «потерпілого» використовувався манекен, розподіли часу часу і у випадку його виносу з житлої зони:

$$\beta(x_{5,21}; 1,100; 2,206) = \frac{1}{B(1,100; 2,206)} \cdot \int_0^{x_{5,21}} y^{0,100} \cdot (1-y)^{1,206} dy, \quad (1)$$

і у випадку виносу по лабіринту:

$$\beta(x_{5,11}; 1,857; 2,394) = \frac{1}{B(1,857; 2,394)} \cdot \int_0^{x_{5,11}} y^{0,857} \cdot (1-y)^{1,394} dy \quad (2)$$

характеризуються позитивною скошенністю, яка може бути пояснена хорошим рівнем витривалості піддослідних. При цьому, більш високий показник у разі винесення «потерпілого» з житлової кімнати викликаний тим, що в цьому випадку ланка поверталася на чисте повітря по тому маршруту, яким вона пройшла під час входу, уздовж рукавної лінії. При винесенні «потерпілого» по лабіринту крім витривалості важливим фактором додатково була здатність командира ланки орієнтуватися в просторі.

При винесенні живої людини по лабіринту характер розподілу часу виконання цієї операції:

$$\beta(x_{5.12}; 1,550; 1,318) = \frac{1}{B(1,550; 1,318)} \cdot \int_0^{x_{5.12}} y^{0,550} \cdot (1-y)^{0,318} dy \quad (3)$$

стає негативним, що може бути викликано, насамперед, побоюванням завдати травми людині, яка виступає в якості потерпілої, в процесі руху по шляху, який рясніє великою кількістю різноманітних поворотів.

Особливо слід виділити випадок виносу живої людини добре підготовленими газодимозахисниками по досить простому маршруту (уздовж рукавної лінії).

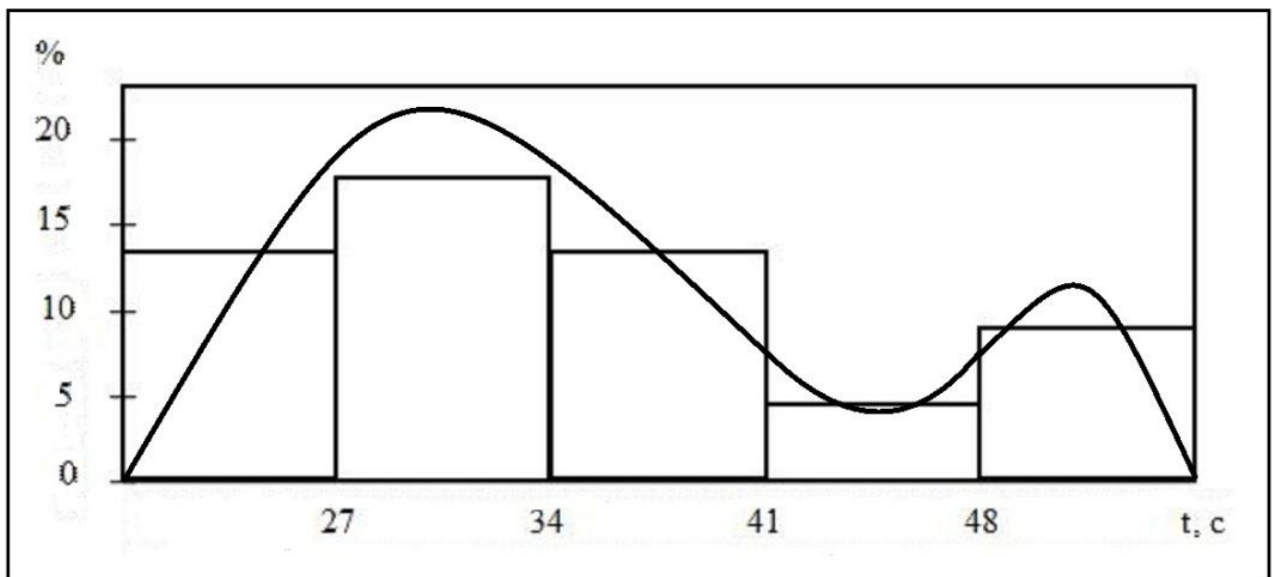

Рис.2. Гістограма розподілу часу виносу газодимозахисниками живої людини за відомим маршрутом на свіжому повітрі

Видно, що в даному випадку екстремальна ситуація, пов'язана з необхідністю попередити травму живої людини, різко погіршує у деяких (близько 10%) газодимозахисників результати виконання такої операції, до виконання якого вони, коли працюють без екстремальної навантаження, підготовлені добре.

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Тимченко Г.М., к.б.н., доцент кафедри валеології;
Тимченко А.М., к.пед.н., старший викладач кафедри валеології
Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна*

У зв'язку зі скороченням кількості аудиторних годин на викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» («БЖД») в Харківському національному університеті ім. В.Н.Каразіна певні факультети та спеціальності скоротили кількість аудиторного часу виключивши практичні заняття та збільшивши кількість самостійної роботи, що спостерігається і при вивченні даної дисципліни студентами дистанційної форми навчання на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу. Основними формами організації самостійної роботи при вивченні дисципліни «БЖД» є читання підручника, нормативних джерел, робота на практичних заняттях та заповнення «Робочого зошита для самостійної роботи студентів» [1]; відповідь на запропоновані запитання; підготовка індивідуальних завдань у вигляді презентацій та рефератів, розв'язання задач і вправ за взірцем, розв'язання ситуативних задач. Розробляючи завдання для самоконтролю, викладачі керуються рівнем знань, який повинні отримати студенти з певного розділу програми та ознаками, які відповідають даному рівню знань.

Під час вивчення курсу «БЖД» студенти дистанційної форми навчання факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу мали змогу самостійно опрацювати лекційний матеріал, який був розширений додатково презентаційними матеріалами до кожної навчальної теми, що дало змогу покращити рівень засвоєння навчального матеріалу, та скласти залікову роботу. У зв'язку із відсутністю можливості виконати практичні завдання, що

не були передбачені робочим планом курсу, 51% студентів склали залік на задовільні оцінки. Слід зазначити, що лише 76% студентів виконали навчальні завдання, передбачені робочою програмою курсу, та 15% від загальної кількості студентів склали залік на незадовільну оцінку.

Однак дистанційне навчання студентів за своєю сутністю має потенціал для реалізації індивідуального підходу, який можна було реалізувати лише через участь у форумі. До того ж форум передбачав участь студентів в обговоренні питання соціальних небезпек, а саме питання спроможності життя в українському суспільстві ВІЛ/СНІД-інфікованих людей. Близько 80% студентів, які приймали участь при дистанційному вивченні курсу, прийняли активну участь в обговоренні цього питання. Слід зазначити, що більшість студентів підтримали свої відповіді на форумі розміщенням наочних картинок-плакатиків з питань ВІЛ/СНІДу, що дає змогу додатково привернути увагу учасників до цього актуального питання сучасності за допомогою методів наочності. Незважаючи на те, що за даними ВООЗ Україна належить до країн з низьким рівнем розповсюдженості ВІЛ-інфекції, Інформаційний бюлетень Українського центру СНІДУ №36 від 2011 р. вказує на те, що «Україна залишається в категорії країн з концентрованою стадією епідемії ВІЛ-інфекції». За даними на 2010 р. в Україні зареєстровано 181609 випадків ВІЛ-інфекції, в 2011 р. зареєстровано 6514 ВІЛ-інфікованих жінок віком 15 – 49 років та 4049 дітей, які народжені ВІЛ-інфікованими матерями, у 2012 р. зареєстровано 17132 нових випадки ВІЛ-інфекції, зокрема 3344 у дітей віком до 14 років. У зв'язку з вище переліченим вважаємо доцільним привертати увагу молоді до актуальності цього питання на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Аналіз навчальних матеріалів, призначених для дистанційного навчання, а також структур дистанційних курсів за даними літературних досліджень [2 – 4] засвідчив, що в них недостатньо уваги приділяється засобам, які б відповідали індивідуальним пізнавальним інтересам і потребам студентів, забезпечували отримання власного навчального продукту, а також допомагали

у здійсненні управління навчально-пізнавальною діяльністю. Відзначимо, що реалізація індивідуального підходу за умов дистанційного навчання потребує проведення різних досліджень для вивчення індивідуальних особливостей тих, хто навчається, а потім побудови моделі, на основі якої розробляються відповідні засоби. Для розгляду у нашому науковому дослідженні ми звертаємося до питання реалізації індивідуального підходу через навчально-пізнавальні завдання для забезпечення поступового переходу студента від репродуктивної до творчої діяльності, від управління до самоуправління.

Щоб створити студентам дистанційної форми навчання такі умови, за яких кожен з них буде мати можливість спробувати себе в якості дослідника, створити власний навчальний продукт, не обмежуючись лише репродуктивною діяльністю, запроваджуємо до розгляду індивідуальний робочий зошит з навчально-пізнавальними завданнями. На робочий зошит покладено дві основні функції: розвивальну та управлінську. Розвивальна функція робочого зошита полягає в можливості цілеспрямованого формування самостійності як особистісної якості, а також забезпеченні розвитку творчих якостей, суб'єктності. Управлінська функція робочого зошита реалізується через створення для студента умов самостійно робити свідомий вибір відповідно до пізнавальних інтересів, планувати навчальну діяльність, оцінювати власні результати, виробляти індивідуальні засоби управління.

Студент за допомогою робочого зошита має можливість вибрати власну траєкторію навчання. У зошиті надається перелік як обов'язкових завдань, так і альтернативних, щоб стимулювати студентів до самостійного вибору та творчості. На вибір пропонуються завдання різних рівнів: репродуктивні, евристичні, творчі. Студент має зробити вибір між запропонованими, причому існує обов'язковість вибору. Використання альтернативних завдань має активізувати студента, оскільки при виборі він має зважити усі плюси та мінуси різних варіантів, аналізуючи умови завдань та оцінюючи свої можливості. При виборі завдань він орієнтується на свої інтереси, що підвищує мотивацію виконання завдання. Зазначимо, що базовий навчальний матеріал пропонується

в обов'язкових завданнях і це виключає можливість неповного засвоєння навчальної програми [5]. Зазначимо, що студентам надаються однакові матеріали дистанційного курсу: бібліотека лекційних матеріалів, розрахункові задачі, тестові завдання, робочий зошит. У робочому зошиті на початку заняття вказується орієнтовний час, необхідний для опрацювання теоретичної частини, а до обов'язкових завдань включені завдання проходження тестів та розрахункових задач.

Індивідуальний робочий зошит як елемент навчально-методичного комплексу дистанційного курсу, що містить однаковий для всіх контент, завдяки запропонованій структурі, а також альтернативним завданням на вибір забезпечує студенту не лише умови для управління навчально-пізнавальною діяльністю через елементи планування часу, а й можливість самостійно обирати навчальні завдання за інтересами та можливість спробувати себе в якості дослідника, виконуючи творчі завдання. Зошит створює умови, за яких студент має активно включитися до пізнавальної діяльності, вчитися аналізувати опрацьований матеріал, формулювати питання, робити висновки та узагальнення, складати алгоритми дій, тобто проявляти самостійність і розвивати індивідуальний потенціал майбутнього фахівця.

Паперова версія робочого зошита дозволяє робити необхідні записи та замітки при роботі з дистанційним курсом, а при підготовці до заліково-екзаменаційної сесії, за відгуками студентів очної форми навчання – це корисний інструмент вивчення навчального матеріалу. У подальшому планується розробити повний комплект листів робочого зошита для дистанційного курсу «БЖД» з проведенням апробації для студентів дистанційної форми навчання факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Робочий зошит із дисципліни «Безпека життєдіяльності» / [укл: О.О.Коновалова, Н.В.Самойлова, А.М.Тимченко, Г.М.Тимченко]. – 2-е вид., доп. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2013. – 71 с.

2. Лаврик Т.В. Індивідуальний робочий зошит як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів дистанційного навчання / Т.В.Лаврик // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка № 7 (242), Ч. I, 2012. – С. 93 – 99.

3. Смирнов В.А. Организация процесса индивидуализированного обучения на базе адаптивной системы дистанционного обучения / В.А.Смирнов, А.М.Фононов // Матеріали III Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. – Донецьк: ДонНТУ. – 2011.

4. Бабанов Г.А. Педагогическое сопровождение дистанционного образования студентов вузов / Г.А. Шабанов // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 8. – С. 6 – 13.

5. Тимченко Г.М. Досвід використання робочих зошитів з БЖД / Г.М. Тимченко, А.М. Тимченко // Матеріали V Міжнародна науково-практична конференція «Безпека людини в сучасних умовах» (5 – 6 грудня 2013 р. НТУ «ХПІ»). – С. 57 – 58.

УДК 331.45

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ – ОСНОВНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО Й ЗДОРОВОГО ВИРОБНИЧОГО СЕРЕДОВИЩА

*Туровська Г.І.,
к.т.н., доцент кафедри охорони праці і безпеки життєдіяльності
Національний університет
водного господарства та природокористування, м. Рівне*

Проблема створення безпечних й нешкідливих умов праці в Україні існувала завжди. Особливо гостро вона відчутна на підприємствах галузей з високим рівнем професійного ризику. Основною причиною такої ситуації є недодержання вимог Законів «Про охорону праці» та «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», які встановлюють відповідальність роботодавця за забезпечення здорових й безпечних умов праці. Одним із найбільш наочних показників прагнення роботодавців дотримуватися умов безпечної праці є статистика у сфері виробничого травматизму та професійних захворювань [1, 2]. Існуючий стан виробничого

травматизму тільки підтверджує, що власники підприємств порушують чинне законодавство про охорону праці і на сьогодні не існує дієвого механізму впливу на них. Крім того, потребує удосконалення нормативно-правова база з питань охорони праці.

Наша держава – одна з небагатьох, яка звільнила власника від фінансової відповідальності за стан промислової безпеки та травматизму на виробництві. За нещасні випадки всі виплати та компенсації бере на себе Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань, а не роботодавець. Тому необхідно змусити власника замислитись і зрозуміти, що саме він відповідальний за життя та здоров'я працівників. А входити в положення роботодавців про нестачу коштів на оновлення виробництва, перехід на нові, безпечніші технології є неприпустимим [3]. Адже ефективна система управління охороною праці (СУОП) – це запорука успішного функціонування виробництва. СУОП функціонуватиме належним чином лише тоді, коли всі три гілки соціального партнерства – влада, роботодавець і профспілки – виконуватимуть покладені на них функції щодо забезпечення промислової безпеки та охорони праці. І саме тристоронній підхід забезпечить гнучкість і належну основу для вирішення питань на всіх рівнях. Таким чином формуватиметься культура безпеки – найважливіший пріоритет усієї системи управління охороною праці, основна складова профілактики травматизму та формування безпечного й здорового виробничого середовища.

Питання створення безпечних умов праці, профілактики виробничого травматизму та профзахворювань були, є і повинні залишатися важливими та актуальними на будь-якому підприємстві. Аналіз причин виробничого травматизму за минулий рік свідчить, що більшість (62%) нещасних випадків сталося з організаційних причин; з технічних – 10%; з психологічних – 12%. Найбільш травмонебезпечними галузями економіки в Україні стали вугільна, машинобудівна промисловість, агропромисловий комплекс та соціально-культурна сфера. За оцінками МОП нещасні випадки на виробництві виникають в результаті причин, які можна цілком усунути за допомогою

комплексу добре відомих заходів. Проте тиск світової конкуренції змушує роботодавця розглядати профілактику травматизму та охорону праці працівників не як інтегральну компоненту управління, а як додаткову перепону на шляху до збуту продукції [4]. У промислово розвинутих країнах уже давно твердо усвідомили, що травматизм на виробництві та професійні захворювання, а також загальна захворюваність робітників не можуть бути супутниками бізнесу, економічного та соціального розвитку держави, що неодноразово підтверджувалося практикою. Тому зараз у нашій країні актуалізується питання соціальної відповідальності бізнесу.

За останні роки на підприємствах України продовжує відслідковуватися тенденція до зниження рівня виробничого травматизму, що підтверджується як офіційними джерелами, так і незалежними дослідженнями. Але це не дає підстав стверджувати про нормалізацію ситуації у сфері безпеки. Така позитивна тенденція частково пояснюється значним скороченням загальної чисельності найманих працівників підприємств України та великою кількістю працівників, зайнятих у неформальному секторі економіки, які практично мають неприйнятні умови праці, позбавлені необхідного соціального захисту та не відображаються у статистичній звітності.

На даний час високим залишається рівень професійної захворюваності, що безпосередньо пов'язано з незадовільним станом санітарно-гігієнічних умов праці на виробництві. У цілому в економіці 28,9% працівників працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, в окремих галузях промислової діяльності цей показник перевищує 70%.

Виробничий травматизм та високий рівень професійних захворювань свідчать про низький рівень культури безпеки у виробничій сфері, що у великій мірі зумовлено станом виробничих фондів, більша частина яких фізично зношена та морально застаріла: ступінь зносу в окремих галузях економічної діяльності перевищує 60%, а рівень оновлення знаходиться в межах 0,4 – 9% [5]. Усе це лягає важким тягарем на економіку держави та суспільство в цілому. Тому питання безпеки життя та здоров'я людини необхідно розглядати як

пріоритетне у контексті забезпечення сталого розвитку держави та суспільства в цілому. Важливо на сьогоднішній день, щоб безпека стала пріоритетною ціллю та внутрішньою потребою окремої людини, колективу та суспільства в цілому. Єдиний шлях для цього – формування нового світогляду, системи ідеалів і цінностей, норм і традицій безпечної поведінки. Іншими словами, цілісна культури безпеки має базуватись на наукових та системних підходах і повинна стати елементом загальної культури, що дасть можливість реалізувати захисну функцію людей в процесі їх життєдіяльності.

Список використаної літератури:

1. Рябенка М.О. Сучасний стан та динаміка виробничого травматизму в промисловості України // Зб. наук. праць. Вип. 1(84). Серія: технічні науки. – Вінниця, 2014р. – С. 37-41.
2. Рижов С.В. Актуальні питання проблем безпеки життєдіяльності в сучасний період // Гуманітарний вісник ЗДІА. – № 47. – 2011. – С. 255 – 263.
3. Безвідповідальність керівників – основна причина трагедій // Охорона праці. – 2013. – № 3. – С. 8-9.
4. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: Навч. посібник. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
5. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні / Скалецький Ю.М., Бірюков Д.С., Мартюшева О.О., Яценко Л.Д. – К.: НІСД, 2012. – 17 с.

УДК 504.03:33:008(477)

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ В ЕКОБЕЗПЕЧНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

***Цимбалюк С.Я.,
к.е.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь***

Глобальні кризові явища, породжені економікою росту та споживання, що досягли свого апогею у 2009 – 2010 рр. у країнах Азії та Європи мають місце і сьогодні в Україні. Даний вид розвитку цивілізаційних процесів

продемонстрував, що у кінцевому підсумку блага такої економіки перетворились на шкоду суспільству. Прогнози свідчать про те, що неспроможність знизити екологічні ризики загрожує сповільненням прогресу у сфері людського розвитку для майбутніх поколінь. Деградація довкілля негативно впливає на фізичний і духовний стан людей, а погіршення якості людського капіталу посилює екологічну небезпеку внаслідок несформованості в суспільстві відповідних соціоекологічних принципів, моральних та етичних настанов. За таких умов люди повинні відчувати відповідальність за майбутнє нашої планети. Екологічна ситуація, яка склалася у світі, спонукає до швидкої перебудови мислення людства і кожної конкретної людини, формування екологічної свідомості та екологічної культури.

Ми маємо дуже невтішну якість довкілля та нерадісний соціально-економічний стан, те «фінансове дно» в Україні, яке прийдеться на 2015 рік, що спрогнозував у своїх дослідженнях член-кореспондент НАН України Мунтіян В.І. ще у 2008 р., ми відчуваємо у повному обсязі [1]. А що далі? Природний катаклізм, який може призвести до непоправних наслідків? Чи може не стояти осторонь, а долучитись до світових еколого-економічних ініціатив у створенні нової екологічно орієнтованої цивілізації на основі світоглядно-етичної основи розвитку?

Прогнози Організації економічного співробітництва та розвитку ОЕСР показують, що при нинішніх способах виробництва і споживання до 2050 р. у порівнянні з початком ХХІ століття світ втратить до 61 – 72% флори і фауни, а збереженість природних територій буде не зворотно порушено на 7,5 млн.км².

Згідно даних Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, екологічно чистою в Україні вважається тільки 6% території. Україна посідає 102 місце серед 132 країн світу у міжнародному рейтингу екологічних досягнень, розрахованих фахівцями Єльського університету. Очевидно, що на нинішньому етапі розвитку одним із актуальніших завдань є пошук інструментарію подолання «суспільства споживання», в якому втрачається раціональність споживчого попиту,

відбувається розрив між споживанням і задоволенням реальних потреб людини, формуються «хибні», віртуальні за своєю суттю потреби [2].

Світова спільнота підтримала ініціативи фахівців ЮНЕП із впровадження екологічної економіки, так званого Нового глобального «зеленого» курсу, де однією з основних «опор» концепції є «інтеграція екосистем у саму серцевину національного та глобального економічного життя» [3].

Екологічна економіка – це, перш за все зміна філософії господарювання, перехід від експлуатаційної моделі використання дарів природи до дбайливого ставлення до них.

По своїй суті екологічна економіка є інструментом впровадження ноосферної ідеології – ідеології безконфліктного розвитку людства і біосфери. Таке завдання як теоретично, так і практично досить складне і може бути досяжним за умови усунення диспропорції між науково-технічним прогресом і духовним розвитком людства. Одним із аспектів духовного розвитку є формування екологічної свідомості завдяки поєднанню екологічної культури та екологічної освіти.

В умовах формування екологічної економіки зростає вагомість використання нових знань, високих і просунутих технологій, виробництва продукції, що базуються на використанні інтелектуального ресурсу. Практика економічного обґрунтування управлінських рішень вимагає нових нетрадиційних підходів, які враховують нові і найновіші технологічні тенденції, ступінь залучення інтелектуального ресурсу у виробничі відносини, нові моделі просування вітчизняних товарів, технологій, послуг на світовий ринок. Формування глобальних конкурентних переваг повинно базуватись на підготовці спеціалістів, здатних забезпечити адаптивність до інноваційних процесів. Інтелектуальний ресурс стає основним джерелом екологічного розвитку. Екологічна економіка базується на нових знаннях, реалізованих у нових бізнес-процесах.

Розвиток освіти, науки і високих технологій – найважливіша умова формування екологічної економіки. Сучасні моделі навчання повинні

забезпечити передачу нових знань, досвіду, технологій. Інтеграція наукових досліджень, процесу освіти, інноваційної діяльності, приведе до змін менталітету, створенню системи управління знаннями, формуванню нової корпоративної культури, що забезпечує інноваційних розвиток [4].

Самоорганізація, самонавчання та інновації стають основними стратегічними інструментами забезпечення конкурентоспроможності. Формування творчих здібностей у спеціалістів орієнтовано на розвиток здібностей знаходити нестандартні рішення складних проблем, приймати обґрунтовані дії в умовах невизначеності. Екологічна освіта і виховання з підготовки спеціалістів, які повинні володіти новими компетенціями як системи знань про багатоаспектність і складність взаємодій у системі «природа-людина-суспільство» здійснюються на основі принципів комплексності, безперервності та універсальності, реалізуючи економічний, соціальний та виховний аспекти. Принцип комплексності полягає у взаємопроникненні екологічних знань в усі види діяльності, зокрема профорієнтаційної, виховної, наукової та громадської. Принцип безперервності забезпечується здійсненням екологічної освіти і виховання протягом всього терміну навчання, а принцип універсальності полягає в реалізації цієї програми за всіма спеціальностями.

Нові компетенції спеціаліста у сфері екологічної економіки полягають в умінні оцінити інтелектуальну власність, залучити її у господарську діяльність, створити нові ринки для нових продуктів і послуг, привабити інвестиції для розробок, технологічного трансфера, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці і забезпечити конкурентоспроможність організації.

Таким чином, необхідними у вирішенні екологічних проблем та створенні основи безпечного розвитку України є гармонізація суспільних відносин і ставлення суспільства до природи та її ресурсів шляхом формування стандартів здорового способу життя, раціональної економічної і екологічної поведінки. Визначальним у цьому процесі є формування екологічної свідомості, культури і цілісного екологічного світогляду. Зрозуміло, що перехід з індустріальної моделі економіки, створеної на початку минулого століття, до екологічної

економіки пов'язаний із значними фінансовими, організаційними, правовими, техніко-технологічними та соціальними труднощами. Однак, як говорить давня народна мудрість: «Дорогу здолає той, хто йде».

Список використаної літератури:

1. Мунтиян В.И. На пути к ноосферной экономике // Банки и деловой мир. – 2009. – №8. – С. 8 – 11.
2. Екологічна і природно-техногенна безпека України в регіональному вимірі: [монографія] / М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход та ін. За науковою редакцією д.е.н., проф., академіка НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 340 с.
3. Веклич О.О., Шлапак М.Ю. Наукові результати ініціативи з розрахунку екологічно скоригованих макроекономічних показників розвитку України // екологічний вісник. – 2012. – №6. – С.9 – 11.
4. Нехорошева Л.Н. Проблемы модернизации образования и перспективы использования новых моделей обучения в условиях формирования «Новой экономики». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.uiis.com.ua/files/Sbornik%202013.pdf>

УДК 37.015.3:614.8

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ МОЛОДІ УКРАЇНИ

***Чернета В.М., старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Дніпропетровська державна фінансова академія***

Системне забезпечення безпеки соціуму передбачає також формування культури безпеки (КБ). Його актуальність обумовлена наступними обставинами:

- по-перше, у зв'язку з виникненням нових загроз безпеці в різних сферах життєдіяльності рівень знань населення про них, особливо з питань особистої безпеки, значно відстає від пропонованих до нього сучасних вимог;

- по-друге, рівень загальної культури населення у сфері безпеки невисокий через відсутність розвиненої системи безперервної освіти в цій галузі; в дошкільних установах, за місцем проживання, та й у багатьох виробничих, адміністративних, громадських підприємствах і установах робота з підвищення освіченості щодо безпеки життєдіяльності практично не ведеться;
- по-третє, при підготовці особистості безпечного типу поведінки не завжди враховуються вікові та пов'язані з цим психофізіологічні особливості людей, що впливають на засвоєння ними навчального матеріалу, набуття ними спеціальних знань, умінь і навичок безпечної життєдіяльності.

Як особистісна характеристика КБ визначає характер і якісний рівень відносин між людиною і середовищем її проживання, сприяє реалізації і розвитку її сутнісних сил і пов'язана з усвідомленням ним свого місця в навколишньому світі, розумінням важливості проблем безпеки життєдіяльності та визнанням пріоритету всіх форм життя як умови існування соціуму [1].

Як соціальне явище вона сприяє гармонізації взаємодії між соціумом і середовищем її проживання, будучи засобом гуманізації всіх сторін життєдіяльності, забезпечення стійкості розвитку системи «людина-середовище проживання».

Таким чином, КБ можна представити як вираження зрілості і розвиненості всіх соціально значущих особистісних якостей людини, як спосіб організації життєдіяльності людини, представлений в системі соціальних норм, переконань, цінностей, які забезпечують збереження його життя, здоров'я та цілісності навколишнього світу.

Базовим компонентом КБ та її ядром є світогляд людини, який включає уявлення про безпеку життєдіяльності. Цей компонент відображає реальну готовність особистості до певного типу поведінки, складають основу духовного та практичного аспектів її діяльності та фокусують в собі елементи понятійної складової культури безпеки.

В контексті змісту освітнього процесу КБ включає в себе знання про безпеку життєдіяльності, відпрацювання навичок забезпечення безпеки за

зразком і творчого вирішення проблем безпеки, цінності та сутність безпеки життєдіяльності, реалізовані в матеріальних об'єктах, інформації, структурних компонентах духовної діяльності, суспільних відносинах і організаціях учнів, діяльності та особистості суб'єктів виховання [2].

У ході формування особистості вже на ранній стадії розвитку дитини під впливом соціальних і культурних факторів, у тому числі педагогічних та інших впливів, можуть проявитися три основні тенденції [3].

Перша – формування особистості, схильної до саморуйнування, у якої не тільки відсутня мотивація до безпечної поведінки, а й є протилежна, що виявляється в готовності до цілеспрямованого створення небезпечних ситуацій або в неусвідомленому потязі до шкідливих дій. Тенденція до саморуйнування виникає під впливом негативного прикладу дорослих, а також в результаті жорстокого поводження з дитиною, пред'явлення до нього непомірних вимог.

Друга тенденція – формування надмірного прагнення до безпеки, бажання цілком контролювати події, повністю виключити ризик потрапляння в небезпечні ситуації. Людина з такими рисами особистості може виявитися зайво обережною. Така поведінка виникає під впливом дорослих, котрі залякують дитину можливими небезпеками, зазвичай перебільшеними.

Третя тенденція проявляється в готовності забезпечити свою особисту безпеку і безпеку оточуючих людей у відповідності зі сформованою ситуацією. Така людина веде повноцінне життя, не позбавлене елементів ризику. Формування такого типу особистості засновано на поступовому розширенні зони самостійності та відповідальності дитини. При цьому вихователі не кидають її напризволяще, а всіляко підтримують в моменти, коли її зусиль недостатньо для подолання важких та небезпечних ситуацій. Формування оптимального типу мотивації до безпечної поведінки є фундаментом КБ.

Психолого-педагогічна підготовка включає в себе наступні елементи:

- формування системи знань, умінь і навичок безпечної поведінки, яке здійснюється в сім'ї і в освітніх установах усіх рівнів; система таких знань повинна реалізовуватися через навчально-методичний комплекс;

▪ виховання характеру і особистісних якостей, що сприяють попередженню та подоланню небезпечних ситуацій.

Психологічна стійкість до небезпечних ситуацій є вирішальним чинником виживання. Тому необхідно готувати людину до адекватної поведінки в умовах, пов'язаних із загрозою для життя, формувати здатність реально оцінювати обстановку, приймати швидкі і правильні рішення, не втрачати самовладання в небезпечних ситуаціях, володіти власними емоціями. Все це досягається за допомогою відповідного набору технологій, розроблених сучасною психологією.

Фізична підготовка до дій в екстремальних ситуаціях, що необхідна для розвитку фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості та ін.), які забезпечують активність дій людини і адекватність його реакцій на небезпеку і надзвичайні події.

Список використаної літератури:

1. Аюбов Е.Н., Дурнев Р.А. Культура безпеки життєдіяльності як ключовий фактор зниження ризиків // Проблеми безпеки при надзвичайних ситуаціях, В. 2. – 2010.
2. Мошкін В.Н. Виховання культури безпеки школярів // ОБЖ. Основи безпеки життя. – 2011.
3. Дурнев Р.А. Культура безопасности жизнедеятельности как ключевой фактор снижения рисков. – Москва, 2010.

МОББІНГ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

*Чмир А.І., викладач,
Корнієнко Ю.В., студентка гр.Ф-32
Київський фінансово-економічний коледж НУДПСУ, м. Ірпінь*

Створення надійного і ефективного механізму, здатного забезпечити рішення проблем безпеки праці є основним завданням управління працезахоронною діяльністю як в Україні, так і в країнах світу.

Однією з багатьох проблем в забезпеченні здорових умов та охорони праці є низький рівень культури безпеки праці. Саме культура безпеки праці є одним із елементів, що формують загальну культуру виробництва.

Поняття «культура безпеки праці» вміщує в собі ті принципи, відношення і правила, які сприяють створенню безпечного та здорового виробничого середовища.

До складових культури безпеки праці підприємства, установи, організації належать: організаційна культура; культура управління; культура навчання; культура профілактики; культура робочого місця; культура взаємних стосунків керівників і підлеглих; культура виробничої та трудової дисципліни тощо.

Особливо важливою складовою культури є взаємодія керівників і підлеглих, яке залежить від додержання морально-етичних правил, забезпечення сприятливого психологічного клімату в колективі. В останні десятиліття набуло поширення порушень взаємовідносин у трудових колективах, що супроводжується моральним переслідуванням на робочому місці. Таке явище набуло назву «моббінг».

Моббінг – це психологічний терор відносно окремих працівників чи їх груп з боку як роботодавця, так і співпрацівників. Вперше тенденцію психологічного гноблення на робочих місцях дослідив на початку 80-х рр. минулого століття у Швеції психолог та вчений – медик, доктор Ханц Лейман.

Саме він запропонував термін моббінг. Він визначив 45 варіацій поведінки, типових для моббінгу: приховування необхідної інформації, соціальна ізоляція, наклеп, безперервна критика, поширення необґрунтованих чуток, висміювання та ін.

Моббінг, за визнанням фахівців, з кожним роком набуває стрімкого поширення в усьому світі, немов епідемія нової соціальної хвороби. Так, професор Колумбійського університету Х. Хорнштайн підрахував, що не менше 20 млн. американців щодня стикаються із жорстоким ставленням на роботі. За даними Стафордширського університету, 53% британських працівників (близько 14 млн. осіб) постраждали від моббінгу протягом свого професійного життя. За статистикою європейських компаній, об'єктом офісного терору стає кожний 25 фахівець, у Росії – від 5 до 20 % фахівців. В Україні, на жаль, така інформація не фіксується, незважаючи на наявність та гостроту даної проблеми [1, 2].

Протягом кількох десятиліть рішенням проблеми моббінга зайняті вчені провідних країн світу. Ця проблема досліджується зарубіжними вченими, зокрема, такими як: Д.Бертон, М.Вілсон, Ф.Габріель, М.Галсанова, Н.Девенпорт, Т.Дойл, Г.П.Елліотт, Р.С.Кесслер, І.Я.Кисельов, Х.Лейман, М.А.Мюррей, К.Х.Рекош, Р.Д.Шварц, Х.Хорнштайн, Т.Філд та ін.

Численні дослідження довели катастрофічно руйнівну силу моббінгу на особистісному рівні – від зниження самооцінки, депресій до нервових зривів, панічних станів, серйозних проблем зі здоров'ям, самогубства тощо. Німецькими психіатрами підраховано, що мобінг є причиною майже 10% всіх самогубств у державі.

Британський фахівець з моббінгу Т.Філд наголошує, що офісний терор коштує дорого не лише працівнику, а й роботодавцю через відчутне зниження економічної ефективності бізнесу внаслідок суттєвого падіння продуктивності праці, зростання плинності кадрів, витрат на медичну допомогу та судові процеси з жертвою моббінгу, не враховуючи катастрофічних соціально-психологічних наслідків для організації. За його підрахунками, щороку через

корпоративне цькування Великобританія втрачає до 30 млн. євро. Із Т.Філдом погоджується й психолог – клініцист Б.Уілсон, фахівець із психологічних травм, отриманих на робочому місці, який наголошує, що «психологічна наруга над працівниками призвела до втрати мільярдів доларів, а психологічні травми, отримані на роботі в результаті моббінгу, – більш руйнівний фактор для працівника та роботодавця, ніж всі разом узяті інші стреси, пов'язані з трудовою діяльністю» [3, 4].

Нажаль, проблема моббінгу на робочому місці не була предметом спеціального дослідження у вітчизняній науці трудового права. Психологічні аспекти згаданої проблеми розглядалися у дослідженнях І.Філіпової, О.Матвійчук, Л.Гайнеман, К.Дамбач, Н.Девенпорт, К.Коллодей, Н.Наріцин, Г.Гогіташвілі. Аналіз вітчизняних наукових джерел свідчить про фрагментарність дослідження цієї проблеми, відсутність відповідних статистичних даних та необхідність розробки комплексних заходів щодо запобігання моббінгу. Невирішеною також залишається проблема правового регулювання емоційного насильства на робочому місці.

Моббінг завжди супроводжується ознаками соціального конфлікту і, що особливо важливо, агресивною поведінкою однієї зі сторін. Це соціальне явище не відноситься до категорії окремих, випадкових дій, спрямованих проти одного працівника або групи працівників. Моббінг – це тривалий і цілеспрямований процес. Працівник або група працівників відчують переслідування щодня або з періодичною постійністю. Частіше всього ці дії носять прихований характер, так що потерпілий опиняється в ізоляції, відчуває дискомфорт і впадає в депресію. У результаті людина або захворіє, або йде з роботи за власним бажанням

Моббінг має місце в організаціях як державного, так і приватного сектора економіки. Майже кожний двадцятий прийнятий підвергається моббінгу на новому робочому місці (5%). При цьому необхідно враховувати, що це тільки в момент прийому на роботу. Відсоток же людей, які під час подальшої трудової діяльності стали жертвами моббінгу, в десятки разів більше [5].

Типовими причинами моббінгу є: недосконала внутрішня конкуренція; прихід нового талановитого високопрофесійного співробітника; стрімке кар'єрне зростання одного із співробітників; заздрість; супротив інноваціям; страх за обійману посаду; неприйняття відмінних від себе співробітників; несприятливий соціально-психологічний клімат; можлива реорганізація; скорочення персоналу; політика внутрішнього фаворитизму; неефективне управління; незадовільні комунікації; коли володіння інформацією надає владу; нераціональний розподіл повноважень та дублювання функцій; неефективна система мотивації персоналу; висока плинність кадрів; значне перевантаження одних і недостатня зайнятість інших працівників; заохочення колективного цькування з боку керівництва тощо.

Основними механізмами розвитку моббінгу є: заздрості та конкуренція; неприйняття інакшості; бажання підкорити когось власній волі; витіснити когось із групи (колективу); принизити; страх. Основними засобами є: штучно створені інтриги; пліткування; донесення до значимих осіб у групі неправдивої і спеціально викривленої інформації; поширення безпідставних чуток; систематична публічна критика і осмикування (з будь-яких причин); маніпулювання і залякування; необ'єктивна низька або негативна оцінка роботи; ігнорування, умисне невизнання; замовчування досягнень чи успіхів та натомість акцентування на якихось невдачах, навіть якщо вони є незначними (тим самим формування образу невдахи, некомпетентного чи просто поганої людини); систематичне нав'язування своїх поглядів та способу життя; перенавантаження різними завданнями і видами робіт; блокування ініціатив; налаштовування членів групи проти когось із її членів; сексуальні домагання; соціальна ізоляція.

Основними видами моббінгу є: мобінг серед колег (горизонтальний мобінг); моббінг «керівник проти підлеглого» (вертикальний згори моббінг – боссінг) та моббінг підлеглих проти керівника (вертикальний знизу моббінг).

Найбільш поширеним є мобінг між колегами, адже для цього є безліч причин. Зазвичай об'єктом колективного терору стають «аутсайтери»,

невпевнені в собі, вразливі до дій колег. Якщо демонстративна колективна антипатія не досягає своєї мети, об'єкт не втрачає рівноваги, поводить себе стримано й адекватно, мобінг у більшості випадків припиняється. Нерідко жертвою в колективі обирають фахівця високого рівня, ініціативного, талановитого, відповідального, який внаслідок вагомих конкурентних переваг становить загрозу для інших претендентів на певну посаду.

Дуже часто аспектом поведінки жертви мобінгу виступає її бажання будь-що залишитися на своєму робочому місці. Зовнішньою причиною є небажання програвати в несправедливому конфлікті, прагнення перемогти перетворюється на стратегічну мету. Насправді ж працівник, підданий колективному тиску, стає невпевненим у власних силах та професійній компетентності, і вважає, що він вже не в змозі влаштуватися в жодну іншу організацію.

Друге місце за частотою посідає мобінг «керівник проти підлеглого», що в науковій літературі називають «боссінгом». За оцінкою окремих фахівців із цієї проблеми, більше, ніж у 50% випадків, керівник сам ініціює ці дії [6]. Основними формами боссінгу є: висміювання підлеглого перед колективом; пред'явлення підлеглим занижених або завищених вимог; постійний надмірний контроль; позбавлення повноважень та привілей; постійна зміна виробничих завдань; отримання непосильних завдань; натяки на поганий стан здоров'я чи психічні розлади; негласний дозвіл на переслідування з боку колег та підлеглих тощо.

Третя за частотою форма виникнення мобінгу – це мобінг підлеглих проти керівника. Ця форма зустрічається зрідка, оскільки влада зосереджена передусім у руках керівника, ніж підлеглого. Однак, є випадки, коли роботодавець може призначити керівником людину, яка не сприймається підлеглими через свою некомпетентність, несправедливість чи авторитарний стиль керівництва.

Допомога працівникам у боротьбі з психологічним насиллям та активне протистояння мобінгу стали метою діяльності багатьох організацій, однією з

таких є Міжнародна організація праці. У Європі до проблеми емоційного напруження на робочому місці ставляться серйозно. Так, у Німеччині, Швеції, Франції прийняті закони про моральне переслідування в трудовому колективі, інші розвинуті держави вже готують подібні нормативно-правові документи.

В Україні, на жаль, жертви моббінгу юридично незахищені, прецедентів вирішення подібних проблем на законодавчому рівні немає. Необхідно відмітити, що 3 червня 2014 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 4997 **«Про забезпечення захисту від морального переслідування на робочому місці»**, яким пропонується, зокрема, визначити форми такого переслідування і правила відшкодування потерпілим моральної шкоди. Якщо закон приймуть, то роботодавцю необхідно буде інформувати працівника під підпис перед початком роботи не лише про умови майбутньої праці, але й про процедуру захисту права на повагу до трудової честі та гідності та відшкодування моральної шкоди у разі морального переслідування на робочому місці. Для забезпечення належного захисту визначено конкретний розмір моральної шкоди для осіб, визнаних судом потерпілими від морального переслідування на робочому місці, а саме 10 мінімальних заробітних плат, які стягуватимуться у судовому порядку.

Отже, моббінг є дійсно гострою проблемою сучасних організацій, соціально-психологічні наслідки якої масштабні, а економічні втрати – величезні. Таке негативне явище краще заздалегідь попереджати, ніж потім із ним активно боротися. Велика роль у профілактиці цього соціально-психологічного феномена належить роботодавцю, який без додаткових економічних витрат може попередити моббінг, проводячи наступні заходи: формування ефективної організаційної культури; підтримання сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі; налагодження зворотного зв'язку «підлеглі – керівник»; формування прозорого механізму прийняття управлінських рішень; чітке формування службових обов'язків та розмежування повноважень співробітників; формування системи кадрового просування та можливостей кар'єрного росту; жорстка позиція керівництва

щодо пліткарів та підбурювачів конфліктів; підвищена увага до адаптації нових співробітників.

Працівник, який став жертвою моббінгу, має сприймати свідоме порушення його психологічної рівноваги не як власну провину, а як випробування, з якого необхідно вийти з гідністю.

Список використаної літератури:

1. Абашкина О. Моббинг по-немецки // Справочник по управлению персоналом. – 2007. – № 9. – С. 120 – 124.
2. Нарицын Н. Что такое моббинг и как с ним бороться. – Режим доступа: /selfhelp/all/profession/mobbing.htm.
3. Кичкаев В. Эмоциональное насилие на работе: молчаливое увлечение? // Отдел кадров. – 2005. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: /lib/mobbing.htm.
4. Колодей К. Моббинг. Психотеррор на рабочем месте и методы его преодоления. – Х.: Изд-во «Гуманитарный Центр», 2007. – 368 с.
5. Кир'янова О.В. Соціально-економічні та психологічні аспекти колективного терору в організації // Збірник наукових праць «Проблеми економіки праці, соціально-трудоових відносин та соціального захисту населення». – 2011 . – С. 79 – 85.
6. Регнет Э. Конфликты в организациях. Формы, функции и способы преодоления; [пер. с нем] / Э. Регнет. – Х.: Изд-во «Институт прикладной психологии» («Гуманитарный центр»), 2005. – 396 с.
7. Кириленко М. Мобінг // Дзеркало тижня. – 2008. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/52578#article>.

СТАН ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ІРПІНСЬКОМУ РЕГІОНІ

*Чорна Т.М.,
к.т.н., доцент кафедри техногенно-екологічної безпеки
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь*

Високий рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій різноманітного походження зумовлює необхідність формування системи заходів, спрямованих на збереження життя та здоров'я людей під час надзвичайних подій. Виникає об'єктивна потреба у плануванні та комплексній реалізації заходів щодо своєчасного захисту населення від впливу небезпечних факторів надзвичайних ситуацій, зокрема: укриття в захисних спорудах; розосередження у заміській зоні працівників, які продовжують свою діяльність у населених пунктах, а також евакуація решти населення; використання засобів індивідуального захисту [1]. Слід зазначити, що на сучасному етапі економічного розвитку України питання щодо здійснення евакуації та забезпечення населення засобами індивідуального захисту пов'язані з рядом труднощів, тому фахівці рекомендують посилену увагу приділяти укриттю населення в захисних спорудах, особливо у питаннях утримання в належному стані захисних споруд та інших місць можливого перебування людей з метою захисту їх життя та здоров'я [2].

Захисні споруди цивільного захисту – це інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів. Залежно від захисних властивостей зазначені споруди поділяють на сховища, протирадіаційні укриття, швидкоспоруджувані захисні споруди, споруди подвійного призначення та найпростіші укриття [3].

Комплекс заходів щодо укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту включає: будівництво споруд, підтримку їх у готовності в безаварійний період і організацію використання цих споруд для захисту населення під час виникнення надзвичайних ситуацій. Проектування нового будівництва або реконструкція захисних споруд здійснюється за державними будівельними нормами В 2.2.5-97 «Захисні споруди цивільної оборони», збудовані або реконструйовані захисні споруди приймаються в експлуатацію та утримуються у мирний час згідно з вимогами ДБН А. 3.1-9-2000 «Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом захисних споруд цивільної оборони та їх утримання». Експлуатація захисних споруд здійснюється з врахуванням вимог Інструкції щодо утримання захисних споруд цивільної оборони у мирний час, затвердженої Наказом МНС від 09.10.2006 року №653, та Порядку використання захисних споруд цивільного захисту (цивільної оборони) для господарських, культурних та побутових потреб, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2009 року №253.

Відповідно до вимог нормативних документів, захисні споруди (за винятком захисних споруд на атомних електростанціях, у зонах спостереження навколо них, на об'єктах підвищеної небезпеки і запасних пунктах управління, які повинні утримуватись у постійній готовності до використання за призначенням) можуть використовуватися підприємствами для господарських, культурних та побутових потреб за умови забезпечення можливості приведення їх у готовність до виконання основної функції у строк, що не перевищує 12 годин. Згідно з чинним законодавством, утримання захисних споруд здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, на балансі яких знаходяться захисні споруди, зокрема:

- за рахунок коштів державного бюджету – утримуються захисні споруди, що перебувають на балансі центральних органів виконавчої влади;

- за рахунок коштів місцевих бюджетів (у тому числі коштів цільових програм) – захисні споруди, що належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування;

- за рахунок коштів підприємств – захисні споруди таких підприємств.

Варто зазначити, що переважна більшість наявних захисних споруд збудована та введена в експлуатацію у кінці 60-х – на початку 80-х років минулого століття. Наразі нові захисні споруди в державі не будуються, тому важливим завданням державного рівня у сфері цивільного захисту є підтримання наявного фонду захисних споруд в належному стані для виконання їх основних функцій.

Керівники підприємств, установ та організацій, незалежно від форм власності та господарювання, на балансі яких знаходяться захисні споруди, зобов'язані забезпечувати їх належний технічний стан і готовність до укриття населення. Для забезпечення утримання захисних споруд в організаціях і на об'єктах призначаються посадові особи, обов'язком яких є облік, організація утримання та забезпечення готовності цих захисних споруд до укриття людей при виникненні надзвичайних ситуацій. Для обслуговування захисних споруд у мирний час створюються формування з обслуговування захисних споруд.

Відповідно до розпорядженням КМУ від 26.01.2015 року № 47-р «Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації» режим функціонування єдиної державної системи цивільного захисту для Донецької та Луганської областей визначено як режим надзвичайної ситуації, на території інших областей – встановлено режим підвищеної готовності. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.01.2015 року № 48-р Державній службі України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) та її територіальним органам разом з місцевими органами виконавчої влади надано вказівку на проведення протягом лютого-березня 2015 року перевірок стану пунктів управління, захисних споруд та наявності планів цивільного захисту на особливий період і планів реагування на надзвичайні ситуації з метою підвищення готовності органів управління та

сил цивільного захисту до реагування на надзвичайні ситуації в мирний час та в особливий період, а також запобігання їх виникненню.

Крім того, у сучасних економічних умовах необхідність обстеження технічного стану захисних споруд зумовлена зміною форм власності підприємств та організацій, які є власниками (балансоутримувачами) таких споруд. Визначення подальшого використання сховищ та протирадіаційних укриттів при зміні форми власності об'єкта економіки (у тому числі і їх списання) здійснюється з урахуванням відповідних висновків. Також, визначення технічного стану є обов'язковою передумовою реконструкції захисних споруд цивільного захисту, потреба у якій виникла у зв'язку з інтенсивним будівництвом житлових, громадських та промислових будівель (особливо у великих містах, де розміщується значна кількість захисних споруд).

Основною метою таких перевірок є технічна інвентаризація захисних споруд, здійснення контролю за їх наявністю та фактичним технічним станом, належним утриманням та експлуатацією. Співробітники ДСНС у складі комісії за відповідними критеріями встановлюють рівень готовності захисних споруд та протирадіаційних укриттів до використання за призначенням.

За інформацією державної служби України з надзвичайних ситуацій, наразі в державі нараховується 25568 захисних споруд, в тому числі 6 883 сховищ та 18 685 укриттів для захисту від радіоактивних речовин. Серед загальної кількості таких об'єктів 30% – знаходяться в державній власності, 45% – в комунальній, і 25% – в приватній.

За офіційною інформацією, в цілому по Україні до виконання основної функції – захисту населення – не готові 10483 об'єкти, що становить 41% від загальної їх кількості. Найгірша ситуація зі станом захисних споруд спостерігається у Закарпатській, Харківській та Чернігівській областях. Кращі показники демонструють Київська, Кіровоградська, Волинська, Хмельницька області та місто Київ.

В цілому на території Київської області знаходиться 144 сховища та 441 протирадіаційне укриття. Відповідно до планів реагування на надзвичайні

ситуації, в Ірпінському регіоні Київської області необхідно забезпечити укриття 77 тисяч мешканців. Окрім спеціально побудованих захисних споруд для тимчасового укриття також можуть бути використані підвали багатопверхових та льохи у приватних будинків.

Наразі за результатами перевірок захисних споруд встановлено, що в Приірпінні нараховується 27 сховищ та протирадіаційних укриттів, серед яких 22 є непридатними для захисту населення від уражаючих чинників надзвичайної ситуації. Зі 110 новобудов в Ірпені далеко не в усіх є підвали або вільний доступ до них. Значною мірою це пов'язано з відсутністю економічної зацікавленості забудовників у їх зведенні [4].

В цілому, серед основних причин незадовільного технічного стану захисних споруд як в Ірпінському регіоні, так і в Україні варто вказати на наступні:

- довгострокова експлуатація захисних споруд (20 – 40 років);
- підтоплення ґрунтовими водами;
- відсутність достатніх коштів на утримання споруд і проведення відповідного ремонту будівельних конструкцій та інженерно-технічного обладнання;
- невизначеність з правовим статусом захисних споруд на промислових підприємствах, які припинили господарську діяльність, або змінили форму власності.

Тенденція до зменшення кількості придатних захисних споруд в сучасних реаліях України є надзвичайно небезпечною, тому слід впроваджувати заходи, направлені на покращення даної ситуації, зокрема передбачати такі споруди під час будівництва нових мікрорайонів, надавати пільги підприємствам, що утримують сховища, та запровадити на рівні держави програму їх відновлення.

Список використаної літератури:

1. Євдікін О.М. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій: в 2 т / Євдікін О.М., Могильченко В.В., Скидан М.А., Рибаківа Е.О. – К.: КІМ, 2007. – Т.1: Техногенна та природна небезпека. – 2007. – 636 с.

2. Тузіков С.А. Аналіз вимог до захисних споруд цивільного захисту і методологічні підходи до їх класифікації / С.А. Тузіков, С.О. Ковжога, Є.В. Карманний, А.Ф. Лазутський, А.В. Писарев // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. – 2013. – Вип. 1 (34). – С. 186 – 189.

3. Кодекс цивільного захисту. – Відомості Верховної Ради, 2013, № 34 – 35 (зі змінами і доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>

4. Де шукати бомбосховища у нашому регіоні? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zpi.com.ua/de-shukati-bombosxovishha-u-nashomu-regioni>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ
У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ УКРАЇНИ**

**Матеріали науково-практичного
інтернет-семінару**

м. Ірпінь, 20 травня 2015 року

Тексти подано в авторській редакції

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 5,7.
Тираж 150 прим. Замовлення № 615.

*Підготовлено до друку Видавничо-інформаційним центром
Національного університету ДПС України
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна, 08201
Віддруковано у друкарні Національного університету ДПС України*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 1858 від 30.06.2004 р.*